

Wprowadzenie

Niniejsza pozycja to rezultat szkoleń dla nauczycieli przedmiotu „Historia i kultura mniejszości niemieckiej”, będącego na Śląsku (ale nie tylko) elementem kształcenia w ramach nauczania języka niemieckiego jako języka mniejszości. Szkolenia prowadzone były w roku 2019 i finansowane przez polskie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz przez niemieckie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (Bundesministerium des Innern) w ramach projektu „Didaktische Maßnahmen”.

Założeniem organizatorów było przygotowanie formy doskonalenia zawodowego dla nauczycieli, którzy w konsekwencji ukończenia studiów na kierunku „filologia germańska” mają uprawnienia do nauczania języka niemieckiego, jednak często skarżą się na problemy z przygotowaniem zajęć z historii i kultury mniejszości niemieckiej. Internet pełen jest różnych materiałów dotyczących krajów niemieckojęzycznych, brakuje natomiast regionalnych opracowań, gotowych do użycia podczas zajęć lekcyjnych. Szkolenia oraz przygotowana publikacja mają pomóc germanistom w pogłębieniu ich wiedzy na temat historii i kultury regionu (Śląska), oferując jednocześnie gotowe do zastosowania podczas zajęć materiały dydaktyczne.

Dodatkowo dostępny jest plakat z osią czasu oraz ważnymi dla każdej z omawianych epok elementami graficznymi. Zachęcam do wykonania z uczniami podobnych plakatów w małych grupkach. Pomocne przy tym okazać się mogą papierowe „metrowki” ze sklepów dla majsterkowiczów oraz widoczne na plakacie daty i wydarzenia. Proponuję, żeby uczniowie sami uzupełnili swoje plakaty takimi elementami graficznymi, które każdy z nich uzna za najistotniejsze spośród tego, co dotyczy przeszłości własnej okolicy.

Każdą z omawianych epok przedstawiono tutaj przy pomocy innej metody. Celem było odświeżenia i wzbogacenie własnego warsztatu pracy, który to w przypadku większości nauczycieli jest już doskonale rozwinięty, jednak, jak wszystko w życiu, wciąż powinien się rozwijać.

Mam nadzieję, że dydaktyzacje nie tylko okażą się pomocne przy prowadzeniu zajęć z historii i kultury, ale i pomogą lepiej zrozumieć te elementy historii, które dotąd przez germanistów, czyli nie-historyków, postrzegane były raczej jak pole minowe. Za wszelkie sugestie i komentarze będę bardzo wdzięczna.

Emilia Wójcik
autorka dydaktyzacji

Prahistoria

Zajęcia na temat czasów najdawniejszych na Śląsku podczas cyklu szkoleń poprowadziła dr Magdalena Przysiężna-Pizarska, która w niezwykle interesujący sposób zaprezentowała wyniki prac archeologicznych na terenie całego Śląska. Tekst dotyczący epoki napisał Waldemar Gielzok, prezes Niemieckiego Towarzystwa Oświatowego.

Metoda: przygotowanie lapbooków

Do tekstu dołączone są pytania i karty pracy, czyli dydaktyzacja w formie podstawowej. Proponuję przy tej okazji wykonać z uczniami tzw. lapbook. W tym celu zbieramy dla nich kilka faktów i pozwalamy tworzyć własnoręcznie zaprojektowane lapbooki.

Przykład:

Osadnictwo

W Europie pierwsi ludzie pojawił się bardzo dawno temu. Pierwszy gatunek człowieka który tutaj przywędrował był to tzw. *Homo georgicus*. Po nim do Europy trafił *Homo erectus* – czyli człowiek wyprostowany. Zamieszkiwał on bardzo różnorodne środowisko od ciepłych sawann po zimne zalesione przestrzenie. Prawie 600 tys. lat temu w Europie zaczął się rozprzestrzeniać człowiek heidelberski. Nazwano go tak, ponieważ jego szczątki odkryto na terenie Niemiec niedaleko miasta Heidelberg. Uważa się, że był on przodkiem człowieka neandertalskiego (neandertalczyka). Neandertalczyk dobrze się czuł także w znacznie zimniejszym klimacie niż inne gatunki ludzi. Przemierzał polując na zwierzęta zimne stepy i tundrę.

Ponad 40 tysięcy lat temu na tereny europejskie przywędrowali ludzie, których uznaje się z całą pewnością za bezpośrednich naszych przodków czyli *homo sapiens*.

Gatunek ten opanował najróżnorodniejsze tereny, od lasów tropikalnych po tundrę arktyczną.

Europa była stale celem migracji.

9 000 p.n.e. – 4 000 p.n.e.

I fala: z pn. Afryki; niebieskoocy, niscy

II fala: epoka brązu; Azja Mniejsza (po rewolucji rolniczej); jasna skóra, ciemne oczy, wysocy; uprawa ziarna;

III fala: fala migracyjna z terenów naddnieprzańskich i Ukrainy przeszła przez Europę i dotarła aż do Hiszpanii -> ludy koczownicze;

VIII w. n.e. – IX w.: struktury plemienne; kolonizacja Słowian

Za Mieszka: państwo Polan (system grodów: Wrocław, Opole, Strzelce Opolskie...)

Słówka

Uhrenfelder

Hügelgräber

Trichtenbecher

Schnurkeramik

Hominiden

Brandkeramik

Faustkeil

Do przyporządkowania:

prehistoria/
prahistoria/
historia

dinozaury/
historia człowieka przed rozwojem
piśmiennictwa/
źródła pisane

Można dołączyć mapę, jak w przykładzie.

Zadania mają charakter fakultatywny. Można przeczytać sam tekst bez ich omawiania, można też po każdym fragmencie przy ich pomocy zrekapitulować treści w nim zawarte.

Paleolit – starsza epoka kamienna

Najstarsze narzędzia kamienne znaleziono w Afryce, na terenie dzisiejszej Etiopii i Kenii. Mają one ok. 3 miliony lat.

Najstarsze pozostałości pobytu przodków współczesnego człowieka na terenie Górnego Śląska to okolice Kończyc koło Cieszyna, Rozumic koło Głubczyc i okolice Gliwic. Niektóre obiekty, które znaleziono, mają nawet około 800 tysięcy lat. W Czechach, w położonej niedaleko Cieszyna jaskini Šipka znaleziono ślady bytowania neandertalczyka. Ocenia się, że mają one ok. 50-40 tysięcy lat, czyli pochodzą z czasowego ocieplenia, które miało miejsce podczas ostatniego zlodowacenia. Także na polskim Górnym Śląsku znaleziono ślady, że i tutaj przebywał neandertalczyk.

Uważa się, że na teren Górnego Śląska ludność przedostawała się przez tzw. Bramę Morawską. Był to rodzaj korytarza, tworzony przez szereg dolin. Nic dziwnego, że znajdujemy tu najstarsze zabytki świadczące o obecności przodków współczesnego człowieka. Za każdym razem, kiedy warunki pogodowo-przyrodnicze się pogarszały, z tych terenów znikali także ludzie.

Więcej zabytków związanych z obecnością na Górnym Śląsku neandertalczyków wiąże się z ostatnim zlodowaceniem (to od 110 do 35 tysięcy lat temu). Kotliny: Opawska i Raciborska, a także Płaskowyż Głubczycki dostarczały wówczas bardzo cennego surowca – krzemienia, z którego wyrabiano narzędzia. Nie były to już tylko pięściaki, ale bardzo wyspecjalizowane ostrza, skrobaki itp. Znajdziemy tam miejsca produkcji, obozy postojowe, miejsca polowań i dzielenia zwierząt.

Okolo 37-39 tysięcy lat temu w Europie południowej pojawił się Homo sapiens (człowiek współczesny). Z niego wywodzi się podgatunek, którym i my jesteśmy, czyli Homo sapiens sapiens. Homo sapiens inaczej niż neandertalczyk organizował swoje obozy i przemieszczanie się. O ile Homo neandertalensis poruszali się zazwyczaj w większych grupach, to Homo sapiens zakładał obozy centralne, ale teren penetrował w małych grupkach, a nawet w pojedynkę. Ponieważ używano przenośnych namiotów, możliwe było zamieszkiwanie w miejscach, w których nie było naturalnych schronień, jakie oferowały jaskinie. To, co pojedyncze osobniki łączyło, to wspólne znaki i symbole. Można więc mówić o kulturze, a jej świadectwem są malowidła z jaskiń z terenu Francji. Z tego okresu pochodzą też najstarsze znaleziska instrumentów muzycznych (znajdowano je na terenach dzisiejszej Francji i Niemiec). Koło miejscowości Siemionia (powiat będziński) podczas wydobywania piasku znaleziono część czaszki – Homo sapiens fossilis (człowiek współczesny z piasku) to najstarsze znalezisko kości człowieka w Polsce.

Okolo 12 tysięcy lat temu, z innej strony, wzdłuż Odry na Górny Śląsk zaczęli docierać przedstawiciele tzw. kultury hamburskiej. Byli to łowcy. Ich głównym narzędziem był łuk. Przy jego pomocy z powodzeniem polowali na renifery. Pozostałości po ich bytności odkryto w okolicach Rogowa Opolskiego.

Zmieniające się warunki, czasowe ochłodzenia i następujące po niej ocieplenia miały wpływ na szatę roślinną i na zwierzęta, jakie na terenie Górnego Śląska się pojawiały. Ludzie, którzy chcieli budować tu swój byt, musieli się dostosować do tych zmian. Narzędzia, jakie stosowano, były coraz bardziej wyspecjalizowane. Zwracano uwagę na jakość surowca. Ten dostarczano na Górny Śląsk. Na terenie Śląska prowadzono polowania, znajdowano więc tutaj pozostałości po czasowych obozach.

Zadania:

1. Wskaż na mapie Śląska miejsca, gdzie odkryte zostały najstarsze ślady obecności człowieka.
2. Z czym związane było pojawiające się i zanikające co jakiś czas osadnictwo na terenie Śląska?
3. Jakie ślady obecności człowieka, pochodzące z okresu ostatniego zlodowacenia, znaleziono na Górnym Śląsku? Gdzie zostały one znalezione?
4. Dowiedz się jak najwięcej o tzw. Bramie Morawskiej. Znajdź ją na mapie, zaznacz, gdzie znaleziono ślady obecności człowieka i o jakie dokładnie rzeczy chodziło.
5. Jak nazywał się praprzodek człowieka, którego obecność stwierdzono na terenie Śląska? Jak w późniejszym czasie odrębnie rozwijały się jego podgatunki (podaj ich nazwy)? Wyjaśnij, czym różniły się od siebie.
6. Jakie znaleziska archeologiczne pozwalają nam mówić o istnieniu kultury w tamtych czasach?
7. W którym miejscu na Górnym Śląsku znaleziono ślady bytności przedstawicieli kultury hamburskiej? Czym się charakteryzowali?

Mezolit – środkowa epoka kamienna

Epokę zaczyna stopniowe ocieplanie się klimatu, którego początek datuje się na około 10 tys. lat temu, zaś jej koniec nastąpił nieco ponad 7 tys. lat temu. W tym czasie Europę zamieszkiwały grupy prowadzące życie łowiecko-zbierackie, ale zaczęły się także pojawiać pierwsi przedstawiciele ludności rolniczej.

Na Górnym Śląsku znajdowano pozostałości czasowego bytowania człowieka. Są to jednak jedynie narzędzia i odpadki poprodukcyjne z kamienia. Brak też śladów na to, że hodowano zwierzęta. Pożywienie zdobywano dzięki łowiectwu – określa się to jako polowania traperskie, najczęściej w dwójkę lub małą grupką.

Na Dolnym Śląsku odkryto szczątki psa. Ponieważ w Skandynawii znajdowano groby tych zwierząt, uważa się, że mogły towarzyszyć ludziom, pomagać w polowaniach. Ocieplanie się klimatu sprawiło, że na terenach Górnego Śląska pojawiły się jelenie, sarny, tury, dziki. Z rzadka łoś. Zaniknęły natomiast renifery. Łowiono też ryby – należy dodać, że znaleziska z tego okresu umiejscowione były zarówno przy dużych rzekach jak Odra czy Kłodnica, jak i małych ciekach. W rzekach mieszkaly żółwie. Ceniono też bobry. Uzupełnieniem diety były rośliny. Ważne miejsce w jadłospisie zajmowały np. leśne orzechy laskowe.

Człowiek żył w małych grupach opartych o rodzinę i spokrewnione osoby. Uważa się, że od czasu do czasu szczepy spotykały się. Dzięki temu podtrzymywano więzi w obrębie danej społeczności.

Zadania:

1. Podaj ramy czasowe Mezolitu.
2. Opisz, jak wyglądało życie ludzi zamieszkujących wówczas dzisiejsze tereny Śląska.
3. Jakie zwierzęta występowały w naszym regionie w środkowej epoce kamiennej i jak ich obecność wpływała na życie codzienne ludzi?

Neolit

W tym czasie Górny Śląsk porastały lasy liściaste i mieszane. Na terenach, gdzie wody gruntowe były bardzo wysokie i miały miejsce czasowe podtopienia. Spotkać tam można było lasy łęgowe z dębem i jesionem. W lasach występowały ponadto: graby, lipy, klony, wiązy, w niższych partiach lasu rosła między innymi leszczyna. Uważa się, że temperatura nie spadała poniżej -2 stopni Celsjusza.

Okolo siedem i pół tysiąca lat temu na Górnym Śląsku zaczęły zamieszkiwać ludy rolnicze. Przynieśli oni ze sobą nieznaną na tych ziemiach do tej pory umiejętność – technikę wyrobów ceramicznych i ich wypalania. Ze względu na technologię i sposób zdobienia, nazwano ją ceramiką wstęgowo ryta. Od tej nazwy wzięło się określenie kultura wstęgowo-ryta i ludy kultury wstęgowo-rytej.

Dzisiaj uważa się, że na Górny Śląsk ludność w tym okresie napływała zarówno ze wschodu, jak i zachodu. Z czasem znacznie ograniczyły się jednak kontakty ze wschodem. Silne były natomiast związki z Dolnym Śląskiem, Czechami i Morawami. Pierwsi rolnicy osiedlili się na najżyźniejszych obszarach: w Kotlinie Raciborskiej i na Płaskowyżu Głubczyckim.

Na Śląsku znaleziono ślady po pszenicy i jęczmieniu. Niektóre z tych odmian można tu spotkać do dziś. Przypuszcza się, że siano zboża jare i ozime. Ze zwierząt hodowano przede wszystkim bydło.

Pomimo, że osady były zazwyczaj niewielkie, natrafiono na pozostałości po domach słupowych – na wbitych w ziemię słupach ustawiano konstrukcję dachu. Ściany uszczelniano gliną. Mieszkało też w ziemiankach.

Pod koniec VI tysiąclecia p.n.e. Miało miejsce ochłodzenie. Wzrosła także wilgotność powietrza. Na terenach dotychczas zajmowanych przez ludy ceramiki wstęgowej rytej rozprzestrzeniła się inna kultura: ceramiki wstęgowej klutej.

Co się na Górnym Śląsku w tym czasie stało – nie wiadomo. Czy lud reprezentujący poprzednią formację zniknął ze Śląska, czy mieszkał tu dalej, kiedy pojawili się nowi ludzie, z nowymi technologiami – naukowcy nie są zgodni.

Późniejsze osadnictwo ludności kultur powstęgowych było bardziej rozproszone. Chętnie osiedlano się na tych samych terenach, co ludność kultury ceramiki rytej, ale osiedlano się też na terenach położonych wyżej, w porównaniu do wcześniejszego osadnictwa. Jednak rzadko osiedlano się powyżej wysokości 250 m n.p.m. Ponieważ gospodarstwa zakładano na wypalonych najpierw terenach, bardzo szybko dochodziło do wyjałowienia gleby. Dawne miejsca bytowania były porzucane a ludzie szukali sobie nowych. Zamieszkiwano w półziemiankach. Wiemy, że zajmowano się tkactwem, bo znajdowano gliniane przędzliki. Naczynia były już malowane. To nowość w porównaniu z wcześniejszym okresem, bo wówczas różnice w kolorze naczyń powstawały w trakcie wypalania. Działały także pracownie obrabiające krzemień – pozostałości po miejscu produkcyjnym znaleziono w Rozumicach koło Głubczyc.

Zadania:

1. Opisz, jak wyglądał świat roślin w epoce Neolitu.
2. Czego dowiedziałeś się z tekstu o osadnictwie na Śląsku w tamtych czasach?
3. Jak wyglądało życie codzienne mieszkańców naszego regionu w epoce Neolitu?
4. Jak klimat i jego zmiany wpływały na osadnictwo oraz na życie codzienne ludzi?
5. Co wiemy o ludności kultur powstęgowych?

Kultura pucharów lejkowych

Klimat stopniowo się osuszał. W wyniku działalności wcześniejszych grup rolniczych zmienił się także krajobraz. Znaczne obszary pozbawione zostały lasów. Ludność,

która zaczęła napływać na Górny Śląsk – ludność kultury pucharów lejkowatych współistniała z poprzednimi mieszkańcami tych ziem. W zasadzie osadnictwo nadal skupiało się po lewej stronie rzeki Odry. Osiedla z tego okresu podzielić można na większe stałe osady i małe czasowe obozowiska. Być może były one zakładane przez pasterzy, bo obok rolnictwa pasterstwo stanowiło główne źródło żywności. Mniejsze znaczenie miało myślistwo i rybołówstwo. Mieszkało zarówno w ziemiankach, jak i domach naziemnych. Domy mogły mieć znaczne rozmiary, nawet ponad 40 m². Znajdowano w nich ślady po paleniskach a nawet piecach kopułowych. W odróżnieniu od innych terenów występowania kultury pucharów lejkowatych na Górnym Śląsku nie odkryto do tej pory żadnych grobowców megalitycznych. Ale z tego okresu pochodzą najstarsze na Górnym Śląsku znaleziska pochówków szkieletowych. Odkrywano też pochówki ciałopalne. Pojawiły się także pierwsze narzędzia miedziane, ale metal ten nie odgrywał wówczas jeszcze ważnej roli. W III tysiącleciu p.n.e. pojawiają się na Górnym Śląsku naczynia z charakterystycznym promienistym motywem. To tzw. kultura badeńska – zwana też kulturą ceramiki promienistej.

Zadania:

1. Co wiemy o życiu codziennym przedstawicieli kultury pucharów lejkowych?
2. Jakie znaleziska w naszym regionie opowiadają o kulturze jego ówczesnych mieszkańców?

Kultura amfor kulistych

W połowie III tysiąclecia p.n.e. pojawiły się na Górnym Śląsku ludy kultury amfor kulistych. Współistniała ona równocześnie do kulturą ceramiki promienistej, a później kultura ceramiki sznurowej. Jeszcze w ubiegłym roku niektórzy badacze uważali, że ta kultura wykształciła się w dorzeczu dolnej Łaby i środkowej Odry z kultury pucharów lejkowatych.

Kultura ceramiki sznurowej

Prawie w tym samym czasie, co kultura amfor kulistych, pojawili się na Śląsku przedstawiciele kultury ceramiki sznurowej. W odróżnieniu od poprzednich mieszkańców Górnego Śląska nie trzymali się oni wyłącznie obszaru wyznaczonego przez najżyźniejsze gleby regionu. Dlatego uważa się, że ich głównym zajęciem obok rolnictwa musiało być pasterstwo i, że wędrowali z miejsca na miejsce ze swoimi zwierzętami. Sądzi się też, że sąsiadując z specjalizującą się w rolnictwie ludnością, wiele od niej przejęła. Groby na Górnym Śląsku - głównie szkieletowe - umieszczane były na wzgórzach.

Z kolei kultura pucharów dzwonowatych wywodzi się z Półwyspu Iberyjskiego. Wędrowkę jej przedstawicieli umożliwiły zmiany klimatu, ocieplanie się i z mniejszanie ilości opadów atmosferycznych. Przedstawiciele tej kultury przybyli na Górny Śląsk przez Łabę i Morawy.

Porośnięte gęstymi lasami tereny leżące na północ od Odry nie wzbudzały zainteresowania ludności rolniczej. Były one za to penetrowane przez ludzi trudniących się łowiectwem i zbieractwem. Napływali oni z północnego wschodu i

dawniej nazywani byli ludnością praugrofińską. Dzisiaj często określa się ich jako przedstawicieli kultury ceramiki grzebykowo-dołkowej.

Zadania:

1. Co wiemy o kulturze ceramiki sznurowej? Jak żyli jej przedstawiciele?
2. Z jakich powodów na Śląsk przywędrowali przedstawiciele kultury pucharów dzwonowatych?
3. Co wiemy o ludności, która napływała na tereny na północ od Odry?

Epoka brązu.

Brąz to stop miedzi i cyny. Na Bliskim Wschodzie brąz był znany już pod koniec IV tysiąclecia p.n.e. Na Śląsku najstarsze znalezione wyroby brązowe datuje się na połowę III tysiąclecia p.n.e. Także na Górnym Śląsku przerabiano wyroby brązowe – znaleziono formy wielokrotnego użycia.

Z czasów epoki brązu na Śląsku spotkać można pozostałości dużych osiedli.

Niektóre miały one charakter obronny, jak np. w Jędrychowicach czy Nowej Cerekwi (XIX – XVIII w. p.n.e.). W przypadku Jędrychowic stwierdzono, że osada początkowo była większa, a obwarowania objęły tylko część stojących w niej budynków.

Znamienne dla epoki brązu na Górnym Śląsku jest pojawienie się w połowie XIV w. p.n.e. kultury łużyckiej. Charakterystyczny był dla niej pochówek ciepłopalny – prochy układano w specjalnych popielnicach. Wyniki badań archeologicznych wskazują na stabilizację osadnictwa. Wzrosła też gęstość zaludnienia. Kultura rolna i technologiczna stała na wysokim poziomie i pozwalała na wyżywienie większej liczby ludności. Prowadzono chów zwierząt (bydła, świń, kóz, owiec, koni, psów), uprawiano: pszenicę, jęczmień, owies, proso, rośliny strączkowe jak bób, soczewicę, groch, a także rzepik, mak, len. Jałowięjące grunty pozostawiano jako odłóg i wypasano na nich zwierzęta. Pod koniec epoki brązu pojawiły się pierwsze grody. Ze względu na pokaźne rozmiary pełniły one prawdopodobnie rolę schronienia dla ludności okolicznych niezabezpieczonych przysiółków. Około 900-750 lat p.n.e. Miało miejsce ujednoczenie się wyrobów ceramicznych i obrządku pogrzebowego. Świadczy to o tym, że niezależnie od pochodzenia ludność Górnego Śląska musiała łączyć podobną kulturę. Na Górnym Śląsku wyróżnia się dwie grupy kultury łużyckiej. Na prawobrzeżnej stronie Odry widać wyraźnie wolniej postępującą unifikację, tam też zachowały się dawne tradycje pogrzebowe. W okolicach Opola zauważa się ich wymieszanie. Ponadto w jego okolicach i na północ spotyka się pozostałości tzw. kultury pomorskiej.

Zadania:

1. Czym jest brąz? Jakie najstarsze narzędzia z tego stopu znaleziono na Górnym Śląsku?
2. Co wiemy o osiedlach z epoki brązu na Śląsku?
3. Opowiedz o kulturze łużyckiej:
 - Kiedy pojawiła się na Górnym Śląsku?
 - Jak rozwijało się osadnictwo w epoce brązu?
 - Czy rozwój kultury rolnej i technologii miały wówczas wpływ na procesy społeczne (demograficzne)? W jakim stopniu?
 - Jakie hodowano zwierzęta i jakie uprawiano rośliny?
 - Opowiedz o polityce gruntowej tamtej epoki; jaką rolę pełniły grody?
 - Podaj, gdzie na Śląsku umiejscowione były dwa nurty kultury łużyckiej.

Epoka Żelaza

Rudy żelaza na bliskim Wschodzie wykorzystywano już pod koniec II tysiąclecia p.n.e. Na terenie Europy Środkowej znajomość tego metalu pojawiła się jednak dopiero w VIII w. p.n.e.

Około połowy XVIII w. p.n.e. z południa i południowego zachodu (dzisiejsza Austria, Morawy, Węgry i Słowacja) na Śląsk zaczęły napływać nowe prądy i technologie. Pojawiają się inne formy naczyń ceramicznych, importuje się przedmioty brązowe i żelazne. Ślady wpływów innej kultury widać w zmianie obrzędu pochówkowego. Na miejscu powszechnych do tej pory grobów ciałopalnych (w specjalnych popielnicach lub jamach), pojawiły się groby komorowe.

Naturalny rozwój kultury miejscowej zahamował, jak się uważa, najazd na Śląsk Scytów. Scytowie to lud koczowniczy, zamieszkujący tereny nad Morzem Czarnym. Ich wnikanie na Śląsk spowodowało zmniejszenie się gęstości ludności, zwłaszcza na terenach do tamtej pory preferowanych. Uważa się, że ich najazdy przerwały wymianę handlową i kulturową z południem Europy (Grekami i Etruskami), co bardzoubożyło kulturę materialną na Śląsku. W odróżnieniu od brązu, którego nie wytwarzano na miejscu, a jego pozyskanie i sprzedaż wiązały się z koniecznością wytworzenia i utrzymania całej sieci szlaków handlowych, to w wielu miejscach w Europie można było znaleźć rudy darniowe. Nie były to rudy żelaza wysokiej jakości, ale zupełnie wystarczały na pokrycie lokalnego zapotrzebowania.

Oprócz żelaza, które najpierw stosowano do wyrobu ozdób, a dopiero później do produkcji narzędzi rolniczych czy broni, na Śląsku pojawiło się żyto.

Prawdopodobnie znano je już wcześniej, ale nie miało ono aż tak dużego znaczenia gospodarczego, jak na początku epoki żelaza. Klimat bowiem znacznie się oziębił. Wzrosła też wilgotność.

Zadania:

1. Podaj przykłady dowodów na pojawienie się na Śląsku nowych prądów i technologii około XVIII w. p.n.e.
2. Czego dowiedziałeś się z tekstu o Scytach?
3. Czym są rudy darniowe? Jak wykorzystywano je w omawianej epoce?

Okres lateński

Nazwa wywodzi się od znaleziska w La Tène w Szwajcarii. Jest to czas, kiedy w Europie, w wielu regionach zaczęła dominować kultura związana z ludnością celtycką (V-IV w. p.n.e.). Na początku IV w. p.n.e. Celtowie pojawili się na Śląsku. Na Górnym Śląsku zajęli oni częściowo wyludnioną w tzw. okresie halsztackim kotlinę Kozielsko-Raciborską i Płaskowyż Głubczycki. Ocenia się, że na te tereny przybyli oni przez tzw. Bramę Morawską i zachowali łączność kulturową z pobratymcami z terenu Czech. Celtów łatwo zidentyfikować. Ceramika wytwarzana była przy pomocy szybkoobrotowego koła garncarskiego. Dzięki niemu można było uzyskać naczynia o bardzo cienkich ściankach. Innym typem wytwarzanych naczyń były przedmioty o grubszych ścianach o błyszczącej powierzchni, jaką uzyskano poprzez dodanie do masy ceramicznej grafitu. Dzięki piecom garncarskim ceramika wypalana była równo.

Stosowali oni ponadto żarna rotacyjne, potrafiono wyrabiać szkło i udoskonalono obróbkę żelaza.

Osady były raczej niewielkie, choć w Nowej Cerekwi znaleziono pozostałości osiedla z wieloma budynkami. Znaleziska monet sugerują, że mógł to być ważny ośrodek wymiany handlowej. Ożywiona wymiana handlowa sprzyjała także ujednocnieniu się kultury. W wielu miejscach Europy spotykamy prawie identyczne wyroby. Inną cechą tej kultury jest zmieniająca się moda.

Jest to także pierwsza kultura z terenu Górnego Śląska, o której mamy pewne pojęcie dzięki zachowanym przekazom pisemnym. Celtowie bowiem interesowali Rzymian. Ze względu na daleko posuniętą unifikację, o której już tutaj wspomniano, możemy przyjąć, że także na Górnym Śląsku ludzie wierzyli w nieśmiertelną duszę. Śmierć była więc tylko przejściem do drugiego życia w szczęściu. Oczywiście dostępowali tego ci, którzy swoim życiem sobie na taką nagrodę zasłużyli.

Celtowie przybywając na Śląsk mieli już ukształtowane społeczeństwo. Byli oni na etapie demokracji wojennej. Najwyższą pozycję zajmowali wojownicy. Z przekazów wiadomo, że bardzo ważną rolę odgrywali druidzi – kapłani.

Jeszcze na początku epoki żelaza miała miejsce kolonizacja terenów Górnego Śląska przez grupy ludności przynależące do kultury przeworskiej. Nie wiadomo, co było powodem załamania się i zanikania tego osadnictwa. Podobne zjawisko zaobserwowano na Morawach. Nie jest to więc specyfika Śląska.

Ludność celtycka opuściła Śląsk na przełomie II i I w. p.n.e. Wiąże się to z wielką wędrówką ludów germańskich (Cymbrów i Teutonów), którzy opuścili Jutlandię i podążyli na południe. W odróżnieniu od Moraw, po przejściu Germanów nie odrodziło się na Śląsku już osadnictwo celtyckie.

Zadania

1. Skąd wzięła się nazwa okresu lateńskiego?
2. Czego dowiedziałeś się z tekstu o celtach?
Kiedy pojawili się na Śląsku?
Jak wyrabiali ceramikę?
Jak wyglądały ich osiedla?
Jak rozwijała się tu kultura celtycka?
Czy Celtowie wierzyli w życie pozagrobowe? Jak przedstawiały się ich wyobrażenia w tej tematyce?
3. Kiedy mniej więcej ludność celtycka opuściła Śląsk? Dlaczego?

Okres rzymski

Znaleziska wyrobów rzymskich na Górnym Śląsku są znacznie starsze niż okres rzymski. Przez Górny Śląsk prowadził szlak bursztynowy. Docierały tu także luksusowe wyroby z prowincji rzymskich: Galii, Germanii Superior i Norocum. Prawdopodobnie na miejscu wyrabiano też przedmioty wzorując się na tych importowanych. Uważa się, że w dużą stronę transportowano: bursztyn, futra, a może także niewolników.

Dominował pochówek ciepłopalny, ale zdarzały się też i groby szkieletowe i kurhanowe. Ludność była bardzo zróżnicowana ekonomicznie – co widać po wyposażeniu grobów. Elity odznaczały się znaczną zamożnością. Wspomnieć tutaj

należy o tzw. grobie książęcym z Opoła-Gosławic. Znalezione w nim piękne i cenne importowane przedmioty italskie.

Uważa się za możliwe, że ludność posługiwała się rodzajem pisma runicznego.

Niektóre znaki, jakie widoczne były na znajdujących z tego okresu przedmiotach (przede wszystkim grotach) miały na pewno znaczenie symboliczne.

W epoce rzymskiej Śląsk był bardzo ujednolicony kulturowo. Zamieszkiwała go ludność kultury przeworskiej. Zaczęła się ona różnicować dopiero w czasie wędrówek ludów.

Zadania

1. Wyjaśnij, jakie znaczenie miał Śląsk dla szlaku bursztynowego: jakimi towarami handlowano, jakie importowano i jakie eksportowano.
2. Skąd czerpiemy dziś informacje na temat zróżnicowania społecznego ludności tamtych czasów? Podaj przykład.

Śląsk w czasach prahistorycznych (autor: Waldemar Gielzok)

Śląsk od zawsze był miejscem, w którym występowały różne kultury obok siebie lub po sobie, a od bardzo dawna znane są tu osady, zamieszkiwane przez osoby nie będące ani Niemcami, ani Polakami, ani Słowianami, ani Germanami.

Najstarsze znaleziska na Górnym Śląsku świadczące o istniejącym tu już osadnictwie Odkryto pochodzą sprzed 30 000 lat. To wcześniej niż początki starożytnej kultury egipskiej.

Naukowcy czas, od kiedy na Ziemi pojawił się człowiek po czas, z którego mamy najstarsze przekazy pisemne podzielili na okresy. Każdy z nich charakteryzuje się jakimiś szczególnymi znaleziskami i ma swoją nazwę jak np. epoka kamienia łupanego (Paleolit), epoka żelaza (Eisenzeit) itp.

Epoki dzieli się na krótsze okresy i tak mamy np.: kultura ceramiki sznurowej (Kultur mit Schnurkeramik) czy kultura pucharów lejkowych (Trinkbecherkultur).

Na Górnym Śląsku najstarsze ślady pochodzą od neandertalczyków. Przybywali oni tutaj aby polować.

Archeolodzy wciąż znajdują na Śląsku wiele przedmiotów sprzed kilku tysięcy lat, które mówią nam, że ludzie wtedy tu żyli, mieli osady, uprawiali rolnictwo i hodowali bydło. Mamy znaleziska, świadczące o obozowaniu łowców. Znajdujemy ich narzędzia, jak np. pięściaki (Faustkeil). Także pozostałości osad, ale też i ślady kultury duchowej. Groby często mówią nam jak ludzie żyli, co było dla nich ważne. Znajdujemy pozostałości kultury ciepłopalnej i pochówków ciał. Na Górnym Śląsku odkryto też pochówki kurhanowe, które ze względu na bogate wyposażenie nazywane są „groby książęcymi”. Takie groby można spotkać też na Jutlandii.

Do tej pory naukowcy nie są zgodni co do tego, skąd pochodzi nazwa „Śląsk”. Po raz pierwszy została ona użyta przez Ptolemeusza, greckiego astronoma, geografę i matematyka. Żył on pomiędzy 100 r. a 168 r. n.e. Pisał o plemieniu żyjącym na Śląsku i nazwał je *Silingai*. Jedną z teorii mówi, że nazwa „Śląsk” pochodzi od nazwy „Ślęza” (Lohe), czyli nazwy rzeki, która niedaleko Wrocławia uchodzi do Odry. Na górze Ślęży znajdowało się prawdopodobnie miejsce kultu celtyckiego.

Celtowie swoje osady mieli m. in. w okolicach miasta Sobótka czy Nowej Cerekwi. Pojawili się oni na Śląsku w ok. IV w. p.n.e. i reprezentowali bardzo rozbudowaną kulturę. Zajmowali się rzemiosłem oraz, prócz handlu wymiennego, korzystali z własnego systemu pieniężnego. Śląsk to najdalsze obszary w kierunku północno-wschodnim, jakie zasiedlili.

Na początku naszej ery pojawiają się na Śląsku nowe ludy. Różniły się one od siebie kulturą. Archeolodzy rzadko mówią o Germanach czy Słowianach, bo trudno znaleźć w wykopaliskach przynależność etniczną, chociaż często kulturę przeworską (III w. p.n.e. - V w. n.e.) kojarzono z Wandalami. Współcześnie naukowcy uważają, że kulturę germańską przejęli oni dopiero podczas wędrówki ludów.

Mieszkańcy Śląska utrzymywali stosunki handlowe z Cesarstwem Rzymskim. Najbardziej znanym skarbem odkrytym z tych czasów są groby książęce odkryte we Wrocławiu-Zakrzowie i w Gosławicach (dziś dzielnica Opola).

Okres wędrówki ludów rozpoczął się w IV w. n.e., kiedy przybyły tu ze stepów Mongolii i Wschodu plemiona Hunów. Na IV w. n.e. przypada też przerwa w osadnictwie na tych terenach. To znaczy, że przez pewien czas były one znów niezamieszkałe. Tylko nieliczni pozostali na Śląsku. Na opuszczone tereny zaczęła powoli napływać nowa ludność. Ci, którzy pozostali, wymieszali się prawdopodobnie z przybyszami słowiańskimi i przyjęli ich kulturę oraz język.

Ślady osadnictwa słowiańskiego można znaleźć na terenie dzisiejszych Niemiec. Słowianie to oczywiście nie to samo, co Polacy, ponieważ było bardzo dużo plemion słowiańskich, które nosiły różne nazwy. Najdalej na zachód zamieszkali Słowianie Połabscy, Łużyczanie i Serbołużyczanie. Ich zgermanizowanie następowało w różnym czasie. Na północy tzw. Drzewianie (Wendland). zachowali język słowiański do XVIII w. Na wschodzie Niemiec do dzisiaj mieszkają Serbołużyczanie. Ich język uznany jest za język mniejszości i uczony jest obecnie zarówno w szkołach, jak i przedszkolach. Mniejszość Serbołużyczan mieszkających na terenach Górnych i Dolnych Łużyc wspierana przez państwo niemieckie, ma swoje własne szkoły i książki w języku serbołużyckim, a dzieci w szkołach uczą się języka niemieckiego i języka mniejszości.

I Połącz.

Lohe	Nazwa miejsca kultu, które znajdowało się m.in. na górze Ślęzy.
Silingai	Nazwa rzeki Ślęży, wpływającej do Odry niedaleko Wrocławia.
miejsca kultu	Nazwa plemienia żyjącego na Śląsku, wymienionego przez Ptolemeusza.

II. Pokoloruj pasujące do siebie pola tym samym kolorem.

Na Śląsku odkryto ślady osad sprzed ok. 7 000 r.	Przywędrowały tu z różnych terenów.	To oznacza, że przez pewien czas te tereny były praktycznie niezamieszkałe.
Nazwa „Śląsk” pochodzi od nazwy rzeki Ślęża.	Nazwał plemię żyjące na Śląsku „Silingai”.	
Wówczas na opuszczone tereny zaczęli napływać nowi mieszkańcy.	Do dziś prężnie działa na terenie Niemiec mniejszość słowiańska, jaką tworzą właśnie Serbołużyczanie.	Ptolemeusz, grecki filozof, astronom i matematyk, jako pierwszy użył nazwy „Śląsk”.
Śląsk to najdalsze obszary w kierunku północno-wschodnim, jakie zasiedlili	Istniała się na Śląsku ok. 1500-500 lat p.n.e.	Natomiast na górze Ślęży znajdowała się stara osada
	Pochodziły ze stepów Mongolii i ze Wschodu.	To okres sprzed czasów starożytnego Egiptu.
Celtowie pojawili się na Śląsku ok. IV w. p.n.e.	Mniejszość ta jest wspierana przez państwo niemieckie, ma swoje własne szkoły i książki e języku serbołużyckim.	Są to „Sorben”, czyli Serbołużyczanie (Łużyczanie), potomkowie plemienia żyjącego niegdyś w regionie Łaby i Soławy.
Na IV-V w. n.e. przypada przerwa w osadnictwie na terenach Śląska.		
W IV w. na Śląsk przybyły plemiona Hunów.	Kultura przeworska, która utożsamiana jest z Wandlami.	Kultura Łużycka
Dzieci uczą się tam j. niemieckiego i j. mniejszości.		Swoje osady mieli w okolicach Sobótki i Nowej Cerekwi.
To czasy biblijne, czyli opisywane w Starym Testamencie.	Na początku naszej ery na Śląsku pojawiają się nowe ludy.	Ślady osadnictwa słowiańskiego można znaleźć na terenie dzisiejszych Niemiec.
Najbardziej znanym skarbem z tych czasów są groby książęce odkryte na wrocławskim Zakrzowie i w Gosławicach.	Dziś mieszkają oni na terenach Górnych i Dolnych Łużyc.	Żył on w latach 100-168 n.e.
	Z tego okresu pochodzi nazwa „Odra”.	Na Ślęży znajdowało się prastare miejsce kultu.

III Ułóż w odpowiedniej kolejności.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____

następuje przerwa w osadnictwie na tych terenach – plemię Silingai na Śląsku –
pojawiają się tu nowe ludy, m.in. Wandalowie – ślady kultury łużyckiej – pierwsze
ślady osadnictwa pochodzą sprzed ponad 7 000 lat –
na tereny Śląska przybywają Celtowie – ze wschodu przybywają plamiona Hunów
– nie wiadomo skąd, na Śląsk napłynęli Słowianie

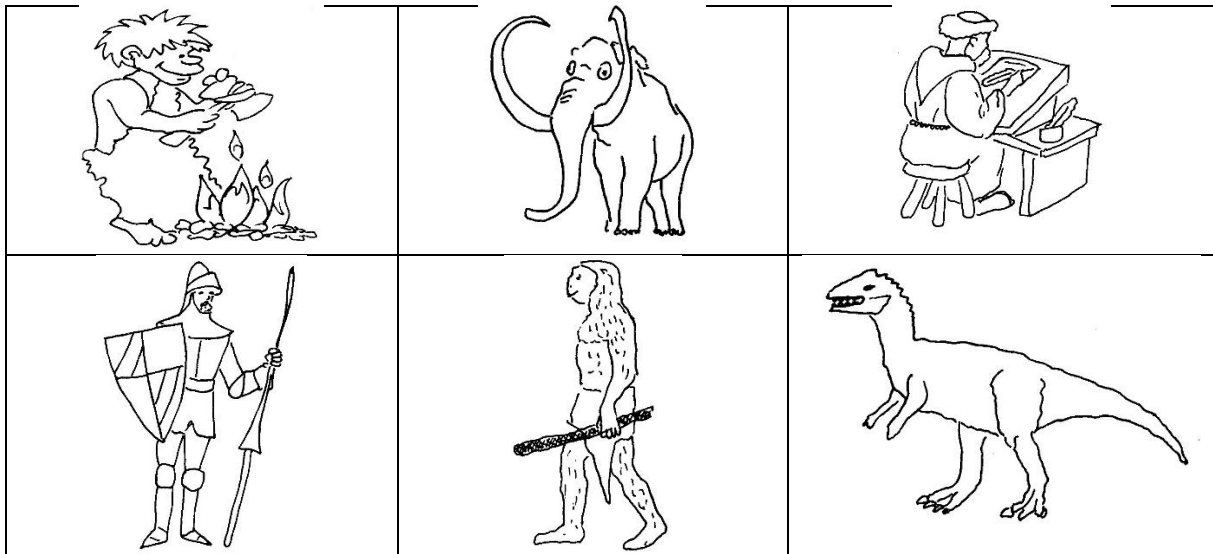
IV Dopasuj czas do nazwy kultury/osadnictwa/grup plemiennych.

100-165 .n.e.	Celtowie
IV w. n.e.	Kultura Łużycka
IV-VI n.e.	zaczynają napływać Słowianie
Ok. 7 000 p.n.e.	Hunowie
...na opuszczone tereny...	przerwa w osadnictwie na terenach Śląska
300 p.n.e.	pierwsze ślady osadnictwa na Śląsku
375 n.e.	Silingai
1500-500 p.n.e.	ludy germańskie, m.in. Wandalowie

2. Ordne zu. (✂)

Ur-/Vorgeschichte / prehistoria	Ur-/Vorgeschichte / prahistoria	Geschichte / historia

der Ritter – rycerz ; der Saurier – dinozaur ; der Mönch – mnich ;
 der Mammut – mamut ; der Neandertaler – neandertalczyk ;
 der Urmensch - praczłowiek

3. Ergänze.

DE/PL	Definition / definicja	Bild / obrazek
Urnenfelder	<hr/> <hr/> <hr/>	
Hügelgräber	<hr/> <hr/> <hr/>	
Trichterbecher	<hr/> <hr/> <hr/>	
Schnurkeramik	<hr/> <hr/> <hr/>	
Neandertaler	<hr/> <hr/> <hr/>	
Brandkeramik	<hr/> <hr/> <hr/>	
Faustkeil	<hr/> <hr/> <hr/>	

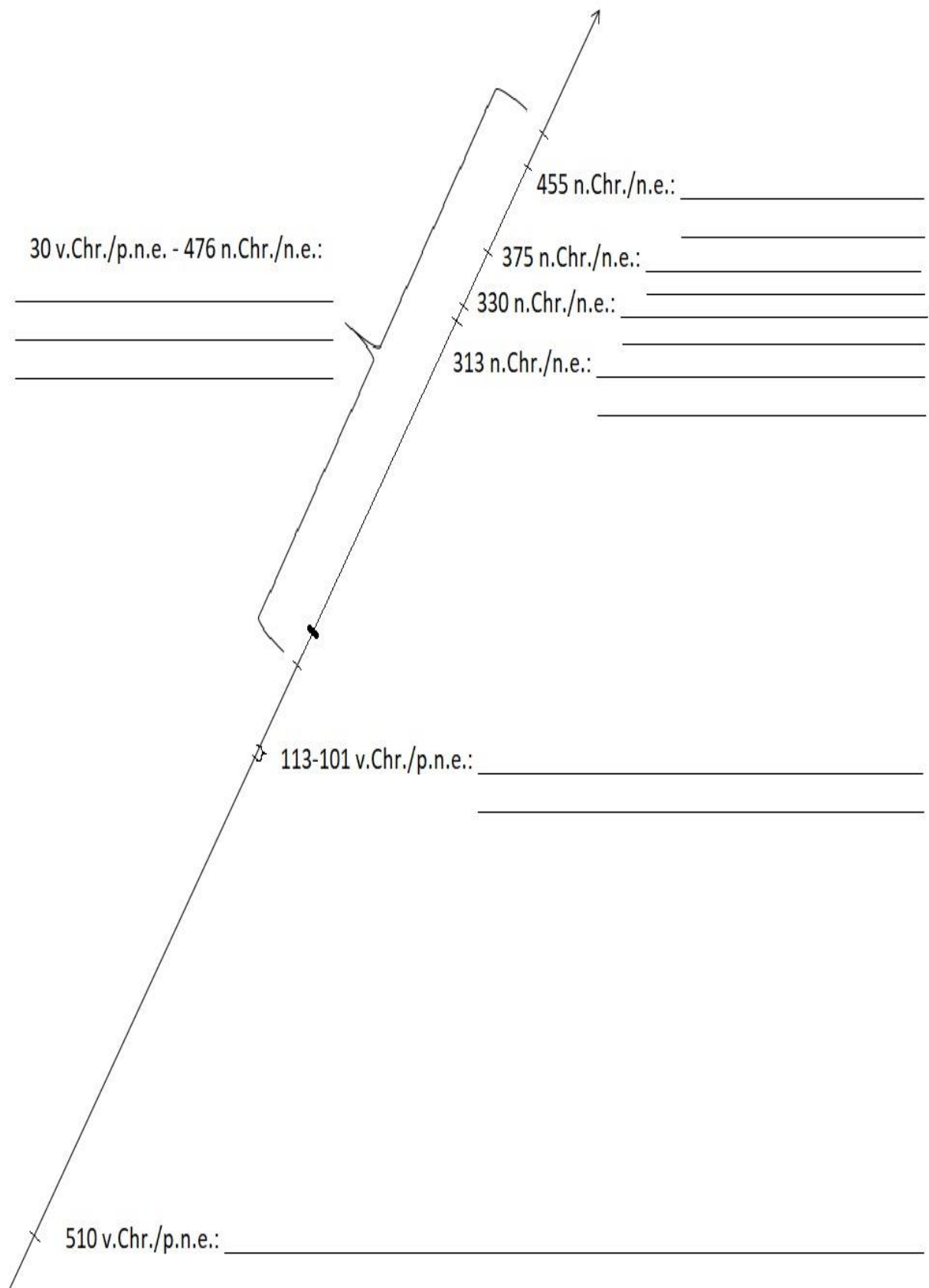
ceramika sznurowa – pięściak – kurhany – Neandertalczyzy –
cmentarzyska urnowe – ceramika wypalana – puchary lejkowe

4. Verbinde richtig: Wann? Woher/Wer? Aussehen/Soziales. Kultur/Besonderheiten.

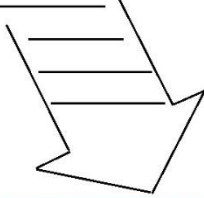
TIPP: Du kannst die zusammenpassenden Vierecke mit derselben Farbe ausmalen.

VII.-IX. Jh.n.Chr./w.n.e.	Nomaden / Nomadzi (Hirten, Reiter / pasterze, jeźdźcy)	helle Haut/jasna skóra dunkle Augen und Haare ciemne oczy i włosy	Przeworsk-Kultur / kultura przeworska
9000 – 7000 Jahre/lat v. Chr./p.n.e.	Polanen / Polanie	Stammstrukturen / struktury plemienne	Zuerst als unorganisierte Gruppen anwesend. / Najpierw jako niezorganizowane grupy.
500-400 Jahre/lat v. Chr. / p.n.e.	Hunen / Hunowie	helle Haut, dunkle Augen / jasna skóra, ciemne oczy	Schnelle Entwicklung des Staates. Sklavenhandel. / Szybki rozwój państwa. Handel niewolnikami
zu Mieszko-Zeiten / za czasów Mieszka	naher Osten / bliski Wschód	Neubesiedlung, doch heterogen / odradza się osadnictwo, ale heterogenicznie (niejednorodnie)	Eliminierten nicht die einheimische Bevölkerung / nie wyliminowali ludności miejscowej
III.-IV. Jh./w. n.Chr./n.e.	Vandalen/Wandalowie	System der Burganlagen / system grodów	Jamaja-Kultur / kultura grobów jamowych, Schnurkeramik-Kultur / kultura ceramiki sznurowej
ca. 4500 v. Chr. / p.n.e.	Kolonisierung durch die Slawen / kolonizacja Słowian	Stammstrukturen / struktury plemienne sog. Kriegsdemokratie / tzw. demokracja wojenna	Trichterbecherkultur / kultura pucharów lejkowych, Kultur der Kugelamphoren / kultura amfor kulistych

5. Ergänze die Zeitachse.

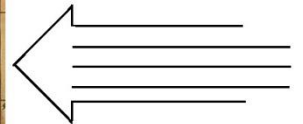

6. Ergänze.

...nie wiadomo dokadnie, skad na Slasku pojawili sie _____.

...man weiß nicht genau, woher die _____ nach Schlesien kamen.

Gora Slza

1500 – 500 p.n.e. / v. Chr.

Kultura rzyka / Lausitzer Kultur

Nowe ludy (Wandalowie) / neue Einsiedlung (die Vandalen)

Celtowie / die Kelten

Hunowie / die Hunen

Słowianie / die Slaven

IV w.n.e. / n. Chr.

z terenów Skandynawii / aus skandinavischen Gebieten

na początku naszej ery / nach Christus

IV w. p.n.e. / v. Chr.

ze stepów Mongolii i Wschodu / aus den Steppen der Molgolei

Średniowiecze

Podczas cyklu szkoleń o Średniowieczu przybliżyli: dr hab. Marcin Boehm i dr Dorota Kurpiers. W dydaktyzacji wykorzystano także tekst napisany przez mgr Waldemara Gielzoka.

Czasy Średniowiecza to niezwykle interesujący okres, wielowątkowy i wielopłaszczyznowy, dlatego warto się nad im dłużej pochylić. Proponuję w tym celu metodę zajęć warsztatowych. Po wspólnym omówieniu tekstu uczniowie mogą indywidualnie wybrać, jakim zagadnieniem chcieliby się zająć. Sami mogą w ten sposób zdecydować, czy wolą przybliżyć sobie kwestie osadnictwa i lokowania miast i wsi, czy tematykę poświęconą rzemieślnikom w Średniowieczu, a może zechcą popracować z mapą Śląska. Warto pozostawić uczniom „otwartą furtkę” dla ich kreatywności: pozwolić znaleźć coś, co ich zainspiruje do dalszych poszukiwań i pogłębiania wiedzy. Pod koniec zajęć (niekoniecznie muszą się one ograniczać do jednej godziny lekcyjnej) można sięść z uczniami w kręgu i pozwolić im opowiedzieć, jakie zagadnienia zgłębiali i czego się nauczyli. Przy pracy warsztatowej warto pamiętać, że duża ilość proponowanych kart pracy to nie przymus dla wszystkich uczniów, lecz bogata oferta zajęć do wyboru.

Można zaproponować uczniom wykonanie krótkiej prezentacji na temat tego, czym się zajmowali (plakat/mini-książeczka/prezentacja .ppt/...).

Średniowiecze

Jak wiemy, na Śląsku od zawsze mieszały się różne wpływy i kultury, a Śląsk nie był terenem ani prasłowiańskim ani prapolskim.

Zanim powstało państwo polskie, teren Śląska należał do Państwa Wielkomorawskiego, a później znalazł się pod panowaniem czeskiego rodu Przemyślidów. Według jednej z legend nazwa Wrocławia pochodzi właśnie od księcia czeskiego Wratysława I (panował w latach 894-921) z rodu Przemyślidów. Książę Wratysław był Chrześcijaninem, synem św. Ludmiły Czeskiej i ojcem św. Waclawa. Według jednej z legend miał założyć na skrzyżowaniu szlaków w miejscu dogodnej przeprawy przez Odrę zamek warowny, który od niego został nazwany „Wratislavia” i kojarzony jest z dzisiejszym Wrocławiem. Obecnie wiemy, że mieszkańcy Śląska byli na etapie konsolidacji i tworzyli system przedpaństwowy, kiedy podporządkowali ich sobie władcy państwa Polan. Obecne badania archeologiczne potwierdzają, że z tego samego czasu pochodzą między innymi Wrocław i Opole. Opole i szereg innych grodów założono jako Castella w miejscach występowania bogactw naturalnych. Castelle to były warownie, których sieć miała pomóc w sprawowaniu władzy (kontroli) na tym terenie. Warownie oddalone były od siebie o 1 dzień drogi pieszej człowieka (niewiele powyżej 30 km, bo przecież nie było jeszcze dróg i trzeba było chodzić przez las). Z dokumentu *Dagome iudex* wiemy, że pod koniec życia Śląsk leżał w obszarze panowania Mieszka I. Ponieważ wspomniany dokument pomija zarówno Bolesława Chrobrego, jak i Kraków, uważa się, że samodzielnie rządził on wówczas ziemią krakowską. Po śmierci ojca sięgnął po resztę, także po Śląsk. Należy dodać, że Piastów w walce o Śląsk z Bolesławem II czeskim wspierały wojska cesarstwa niemieckiego. Śląsk był więc wcześniej chrześcijański niż reszta części Polski, która przyjęła Chrzest wraz z księciem Mieszko I w 966 r., a więc zanim Piastowie zajęli Śląsk i odebrali go rodowi Przemyślidów.

Podczas zjazdu gnieźnieńskiego w roku 1000 cesarz niemiecki Otton III ustanawia samodzielną organizację kościelną w Polsce. Warto dodać jako ciekawostkę, że stało się tak za zgodą papieża Sylwestra II, który był blisko związany z niemieckim cesarzem i jeszcze jako mnich Gerbert był doradcą cesarza Ottona III i działał na cesarskim dworze, a za wsparciem tego cesarza został papieżem i przyjął imię Sylwester II. Należy też dodać, że w tych czasach traktowano Święte Cesarstwo Rzymskie jako obrońcę papieżstwa. Stworzenie niezależnej hierarchii kościelnej na terenach piastowskich i przyjęcie chrześcijaństwa nie przebiegało bez trudności. Pojawili się wtedy na ziemiach polskich duchowni, w tym wielu z Niemiec. Niemcami byli ówcześni biskupi polscy – Reinbern, Bruno z Kwerfurtu i Poppo.

Metropolia krakowska miała wielu kapłanów o korzeniach niemieckich. Poppo był pierwszym biskupem Krakowa. Kraków stał się stolicą biskupią w roku 1000, w ramach postanowień zjazdu gnieźnieńskiego. Do Polski Poppo przybył z cesarstwa niemieckiego i był fundatorem pierwszej katedry na Wawelu, która była wybudowana w stylu, jaki znamy z terenu Cesarstwa Niemieckiego. Również biskup krakowski Aron pochodził z Niemiec, a dokładnie z Nadrenii, gdzie był mnichem w opactwie benedyktyńskim, które to założył Ezon, ojciec polskiej królowej Ryczezy (też Niemki), żony Mieszka II, syna Bolesława Chrobrego. Obecnie szczątki Ryczezy znajdują się w katedrze w Kolonii. Można do dziś odwiedzić jej grób. Zanim Aron został biskupem, został mianowany przez Kazimierza Odnowiciela, który wrócił z Niemiec, pierwszym opatem w Tyńcu.

Kolońskie tradycje kościelne są obecne na w katedrze wawelskiej między innymi przez czczonych na Wawelu kolońskich świętych Gerona i Leonarda. Liczne kościoły i cała sztuka wskazują na związki Kolonii z Polską. Śladów obecności niemieckiej

kultury w Polsce i bliskich związków kościelnych jest bardzo wiele. Nawet herb krakowskiej kapituły katedralnej przedstawiający trzy korony nawiązuje do relikwii Trzech Królów w Katerze Kolońskiej. Ponadto, kiedy w XIX wieku odnaleziono średniowieczne plany budowy katedry kolońskiej i przystąpiono do kontynuowania dzieła, ze Śląska zaczęły płynąć darowizny – składki na budowę świątyni. Bardzo bliskie były związki Niemiec z Polską i trwały przez wieki.

Polski ród królewski był blisko związany z cesarstwem niemieckim. Już od najdawniejszych dziejów utrzymywano kontakty polsko-niemieckie: władcy piastowcy byli w bliskich relacjach z elitami politycznymi w Rzeszy. Liczne były też związki rodzinne między Piastami a arystokracją w Rzeszy Świętej, czyli w Cesarstwie Rzymskim. Mieszko I, pierwszy władca Polski miał żonę Niemkę. Była to Oda, córka margrabiego Marchii Północnej Dytryka, którą poślubił po śmierci Dobrawy.

Również pierwsza żona Bolesława Chrobrego była Niemką. Była to Rygdaga, córka margrabiego Miśni. Kolejną żoną Bolesława Chrobrego była też Niemką i nazywała się Oda. Była ona córką Ekkeharda, margrabiego Miśni.

Regelinda, córka Bolesława Chrobrego, wyszła za mąż za Hermanna, margrabiego Miśni. Była ona między innymi fundatorką katedry w Naumburgu i do dziś można tam oglądać rzeźbę, która ją przedstawia jako fundatorkę katedry. Synem Bolesława Chrobrego był Mieszko II. Lambert, król Polski. W roku 1013 Mieszko II żeni się z Ryczezą, siostrzenicą cesarza niemieckiego i siostrą Hermana, arcybiskupa Kolonii. Można śmiało powiedzieć, że pierwsza królowa Polski była Niemką. Synem Mieszka I i Ryczezy był Kazimierz Odnowiciel, który był władcą Polski w latach 1034-1058.

Kazimierz Odnowiciel zaszczerpił Chrześcijaństwo w Polsce, w której było jeszcze wielu pogan. Miał silne wsparcie swojego wujka, biskupa Kolonii. W ówczesnej Polsce Chrześcijaństwo nie było popularne. Mówiono nawet, że Chrześcijaństwo pochodzi z Europy Zachodniej i dlatego niechętnie je przyjmowano. Świadczy o tym powstanie ludowe w Polsce w 1038 roku. Powstanie było nazywane też „reakcją pogańską”, ponieważ było skierowane przeciwko zachodniemu Chrześcijaństwu i władcom, którzy przyjęli Chrześcijaństwo z Niemiec. W tamtych czasach w Słowiańszczyźnie Zachodniej identyfikowano Boga Chrześcijan z „bogiem niemieckim”, a więc czymś obcym.

Jako ciekawe podsumowanie polsko-niemieckich relacji można przytoczyć fragment książki prof. Marka Zybury „Niemcy w Polsce” (Wrocław 2001, str. 16-17):

„Wszędzie w tym regionie postrzegano biegłych w swoich profesjach cudzoziemców (a byli nimi tutaj z racji bezpośredniego sąsiedztwa głównie Niemcy) jako cennych pośredników w przekazywaniu zdobyczy kulturowych i cywilizacyjnych z zachodu kontynentu. Stąd przypisywany mylnie św. Stefanowi węgierskiemu XII-wieczny traktat o obowiązkach władców poucza wręcz, że ‘królestwo jednego języka jednakowych obyczajów słabe jest i kruche’, cudzoziemcy zaś przynoszą ze sobą nie tylko ‘rozmaite języki i sposoby życia’, ale i bogactwo ‘rozmaitych nauk i biegłości techniczno-militarnej’”.

Skąd wzięli się Niemcy w Polsce i na Śląsku, czyli o św. Jadwidze, niemieckich Piastach, osadnictwie i prawie miejskim

Na początku naszego tysiąclecia rozpoczął się proces szybkiego wzrostu ludności w Europie Zachodniej. Europa Środkowo-Wschodnia nie była tak zasiedlona. Dominował tam las pierwotny. Władcy bardziej sprawni, dysponujący środkami finansowymi i sprawniejszymi oddziałami wojskowymi podbijali tereny sąsiedzkie lub podporządkowywali je sobie. W ten sposób władcy Państwa Polan podporządkowali sobie Śląsk. Czasem nawiązywano nawet współpracę z innym władcą. Grody i tereny zagospodarowane były raczej nieliczne. Wielu władców na wschodzie Europy i na terenach dzisiejszego państwa polskiego dostrzegło szanse rozwoju swoich gęsto zalesionych terenów właśnie poprzez sprowadzenie osadników z Zachodu, którzy mogli przywieść ze sobą nowe obyczaje, nowe prawo i wiedzę w dziedzinie handlu, rzemiosła i ustroju miast. Współpraca władców w Polsce z niemieckimi władcami miała już duże tradycje, w tym też na płaszczyźnie militarnej. Warto przypomnieć, że już pierwszy władca Polski Mieszko I nawiązał współpracę z cesarzem niemieckim i prowadził wojny z innymi Słowianami: „Po klęsce poniesionej w wojnie ze słowiańskimi Redarami (w 962 lub 963 roku) Dagome uznał, że należy poszukać sobie silnego sojusznika i opiekuna w osobie Ottona I, który niedawno przyjął tytuł Cesarza. W 963 roku, na 3 lata przed chrztem, Dagome nawiązał oficjalne relacje z Cesarstwem”. Ta współpraca militarna trwała długo. Jeszcze w 1147 r. niemieccy, duńscy i polscy książęta zorganizowali wielką krucjatę przeciwko Słowianom połabskim .

Wyobraźcie sobie, że Słowianie to nie był homogeniczny lud, żyjący spokojnie na swoich ziemiach. Słowianie walczyli często z innymi Słowianami.

Wracając do tematu współpracy i osadnictwa nie dziwi fakt, że współpraca z Cesarstwem Niemieckim dotyczyła nie tylko kwestii militarnych, ale również spraw osadnictwa i werbowania na Zachodzie nowych mieszkańców Śląska. Na tereny dzisiejszego państwa polskiego pierwszych osadników z cesarstwa niemieckiego sprowadził książę śląski Henryk I Brodaty z rodu Piastów. Już wcześniej jednak tzw. „goście”, czyli obcy kupcy i rzemieślnicy pojawili się na Śląsku.

Polski władca Bolesław III Krzywousty postanowił podzielić królestwo pomiędzy swoich synów i ustanowił zasadę senioratu, czyli najstarszy z przedstawicieli dynastii obejmował dzielnicę senioralną ze stolicą w Krakowie. Pierwszym seniorem został najstarszy syn Bolesława Krzywoustego książę Władysław II, który otrzymał jako swoją dzielnicę właśnie Śląsk. Żoną księcia Władysława II była Agnieszka Babenberg. Ród Babenbergów to dynastia panująca na terenie dzisiejszej Austrii, czyli ówczesnego Świętego Cesarstwa Rzymskiego. Jego żoną była. Książę Władysław II został wygnany przez swoich młodszych braci z Polski, a tym samym zostały złamane zasady statutu. Książę senior otrzymał azyl na terenie Cesarstwa Niemieckiego. Po wygnaniu Władysława II władzę nad dzielnicą śląską i senioralną objął jego brat Bolesław IV Kędzierzawy. Do Polski przybył w tym czasie legat papieski kardynał Gwidon z Cremy. W związku z bezprawnym zachowaniem braci rzucił klątwę na braci juniorów za wygnanie starszego brata a cały kraj obłożył interdyktem.

Bolesław IV Kędzierzawy został przymuszony przez cesarza niemieckiego Fryderyka I Barbarossę do działania zgodnie z prawem i zwrotu Śląska synom Władysława II, tym bardziej że sam papież dopominał się o przywrócenie sytuacji zgodnej z prawem. Książę Władysław II, który otrzymał przydomek Wygnaniec nie doczekał się powrotu do ojczyzny i zmarł poza Śląskiem, a jego synowie żyli przez 17 lat w Niemczech na wygnaniu. Nawiązali w tym okresie bliskie związki z niemieckim dworem i elitami

politycznymi. Jednym z tych synów był Bolesław I Wysoki, ojciec księcia Henryka Brodatego, o którym jest mowa.

Fakty pokazują, że książęta śląscy byli od początku związani z dworem niemieckich cesarzy. W oparciu o nich mogli z powrotem objąć wpływy, ale tylko na Dolnym Śląsku. Przy tej okazji warto zwrócić uwagę na fakt, że w Polsce czcimy dwie święte o tym samym imieniu. Jadwigę Królową Polski, która spoczywa na Wawelu oraz św. Jadwigę Śląską, czyli Hedwig, która spoczywa w Trzebnicy pod Wrocławiem. Obie święte były związane z rodem Piastów, a św. Jadwiga Królowa Polski nie przypadkowo przyjęła imię tak znanej świętej w rodzie Piastów.

Żoną Henryka Brodatego była Jadwiga (Hedwig). Patronka Śląska pochodziła z bardzo znamienitego rodu niemieckiego. Była ona córką Bertolda IV, hrabiego von Diessen-Andechs, hrabiego Tyrolu, Karyntii i Istrii (dziś Chorwacja). Jej bratem był Ekbert, biskup miasta Bamberg. Jemu Bamberg zawdzięcza wybudowanie katedry. Biskup Ekbert pełnił również funkcję namiestnika Cesarza Niemieckiego Fryderyka II na terenie Austrii i Styrii. Bertold V. von Andechs - drugi brat św. Jadwigi - był arcybiskupem węgierskiej diecezji kalocsko-kecskemétskiej oraz patriarchą Akwilei. Był to bardzo ważny patriarchat leżący na terenie dzisiejszych Włoch, Słowenii, Chorwacji i Austrii.

Jak możemy się dowiedzieć z Legendy o św. Jadwidze. Była ona bardzo dobrze wykształcona, pobożna, skromna, cierpliwa, łagodna, ofiarna i otwarta. Bardzo znana była z działalności na rzecz wspierania ubogich i ludzi w potrzebie. Było wtedy to bardzo ważne, ponieważ w średniowieczu nie było prawa do emerytury, świadczeń socjalnych ani zapomóg i ludzie byli zdani na siebie. Już za życia cieszyła się wielkim autorytetem i była wzorcem dla innych. Przykład jej niewzruszonej postawy i silnej osobowości można znaleźć w legendzie. Poniżej fragment, który mówi o śmierci jej męża Henryka I Brodatego:

Albowiem gdy oto wymieniony wyżej książę Henryk, jej małżonek, w roku 1237 zszedł w Chrystusie, wszystkie siostry w Trzebnicy tak niepokieszone płakały po tym wielkim i dobrym protektorze i założycielu ich klasztoru, że widziano je niemal omdlałe od płaczu, że wiele z nich wydawało się ogłuszonych; ona jednak pojawiała się między nimi z suchymi oczyma, ganiąc miękkość ich kobiecych serc mówiąc: Czym to się smucicie? Czyż chcecie, by coś działo się niezgodnie z wolą Bożą inaczej?

Cały kodeks dostępny jest w bibliotece cyfrowej i można go podziwiać w Internecie wraz jego pięknymi ilustracjami .

Sława o św. Jadwidze trwa nieprzerwanie do dziś pozostając inspiracją dla wiernych i artystów.

(Jako przykład nieprzemijającej sławy św. Jadwigi warto przytoczyć wiersz werbisty ojca Henryka Kałuży SVD).

Św. Jadwiga zmarła 14.10.1243 r. w Trzebnicy. W tym miejscu należy odnotować pewien zapomniany, ale jakże ważny fakt. W roku, w którym obchodzimy 40-rocznicę wyboru Polaka na papieża, warto zacytować co św. Jan Paweł II powiedział o tej św. Niemce ze Śląska w czasie swej pierwszej pielgrzymki do Polski podczas homilii w czasie Mszy świętej na Jasnej Górze 05.06.1979 r.:

„A teraz pozwólcie, że z Jasnej Góry przekażę szczególne wotum do sanktuarium św. Jadwigi w Trzebnicy, koło Wrocławia. Tym wotum jest świeca paschalna, którą przywożem z Rzymu oraz kielich dla sanktuarium trzebnickiego. Mam, jak wiecie dobrze, szczególne powody do przekazania tego wotum, które w tej chwili odbiera ode mnie metropolita wrocławski. Mam szczególne do tego powody. Opatrzność Boża w swoich niewypowiedzianych zrzędzeniach wybrała dzień 16 października 1978 roku jako dzień przełomowy w moim życiu. W dniu 16 października Kościół w

Polsce czci św. Jadwigę Śląską. I dlatego też poczytuję za mój szczególny obowiązek złożyć dzisiaj na ręce Kościoła w Polsce, na ręce metropolity wrocławskiego, to wotum dla tej Świętej, która jako patronka sąsiadujących narodów, jest również patronką dnia wyboru pierwszego Polaka na Stolicę Piotrową. To wotum, które odebrał metropolita wrocławski, oddaję jak gdyby w ręce wszystkich pielgrzymów, którzy dzisiaj tak licznie, tłumnie, przybyli na Jasną Górę z całego Dolnego Śląska. Proszę, abyście po powrocie do waszych stron zanieśli to papieskie wotum do sanktuarium w Trzebnicy, miejsca, które stało się nową ojczyzną z wyboru św. Jadwigi, tak jak moją nową ojczyzną z wyboru stał się Rzym.”

Św. Jan Paweł II doskonale znał historię św. Jadwigi i był zwolennikiem przyjaźni między narodami w duchu chrześcijańskim. W tej samej homilii przypomniał wszystkim ważne fakty historyczne, o których powinniśmy pamiętać:

„Św. Jadwiga, żona Henryka z rodu Piastów, zwanego Brodatym, pochodziła z bawarskiej rodziny Andechs. Objawiła się w dziejach naszej Ojczyzny, a pośrednio i całej Europy XIII stulecia, jako owa <<niewiasta dzielna>>, o której wspomina Pismo Święte. Szczególnie w pamięci naszej utkwilo i zawsze tkwi to wydarzenie, którego bohaterem był syn św. Jadwigi, książę Henryk Pobożny. To on stawił skuteczny opór najazdowi Tatarów, który w roku 1241 przeszedł przez Polskę ze Wschodu, z Azji, i zatrzymał się dopiero tutaj na Śląsku, pod Legnicą.”

Zwróćmy uwagę, że papież Polak został wybrany w dniu, w którym kościół katolicki wspomina św. Jadwigę. Po papieżu Polaku na tron wstąpił papież Niemiec, Benedykt XVI.

Podobnie jak św. Jadwiga, na Śląsk przybywali liczni osadnicy z terenów Niemiec i Flandrii. Ze Śląska wielu osadników szło dalej, na tereny Małopolski.

„[...] nie od rzeczy będzie przypomnieć, że sporo osadników przybywało znów ze Śląska, który rozpoczęto zasiedlać żywiołem niemieckim kilkadziesiąt lat wcześniej niż Kraków i w ogóle Małopolskę.”

Przybliżymy sobie teraz pojęcia „prawo magdeburskie” i „prawo niemieckie”.

Osadnicy zakładali wsie na tzw. prawie niemieckim. Do dziś w wielu wsiach zachował się układ przestrzenny właśnie z czasów ich zakładania na prawie niemieckim. Takim przykładem może być układ wsi zwany ulicówką, gdzie wzdłuż drogi powstała zwarta zabudowa z obu stron ulicy, a za budynkami były wyznaczone pola, czyli łąny jako użytki rolne. Z czasem wsie zmieniały swój obraz, ale ten kod genetyczny się zachował, jak to do dziś widać w wielu wsiach i miastach .

Wprowadzano tzw. trójpolówkę. Był to nieznanym wcześniej system uprawy pola, wprowadzony w XIII wieku. Działkę dzielono na trzy części. Każdego roku uprawiano tylko dwie części, a jedna część leżała ugiorem. Na dodatek zmieniano rośliny, którymi obsadzano pola. Dzięki temu rosła wydajność, a ziemia tak szybko nie jałowiała. Osadnicy przywieźli ze sobą wiedzę i nowe narzędzia. Były zakony, które osiedlały się na terenach wcześniej nie objętych osadnictwem. Zamienili oni bagienne tereny w urodzajne obszary, jak np. cystersi w Jemielnicy.

W epoce średniowiecza zakładanie wsi i miast wyglądało następująco: władca nadawał ziemię osadnikom w użytkowanie. Na czele osadników stał zasadzca, zwany też przedsiębiorcą. Chłopi, którzy z nim przybyli, musieli karczować las, wyznaczać pola i pobudować sobie zagrody. Za to zwolnieni byli z podatków przez określony czas. Zasadzca zawierał umowę na lokację z lokalnym władcą. Lokacja to nadanie na określonym terenie, określonej osadzie, prawa.

Prawie wszystkie większe miasta w Polsce były zakładane na prawie niemieckim. Nawet stolica Polski, Kraków, w 1257 r. otrzymał prawo niemieckie.

„Toteż w związku z systematyczną akcją osadniczą, prowadzoną od w. XIII (wzmocnioną potem w w. XIV) dochodzi do drugiej, właściwej lokacji dzisiejszego Krakowa na prawie obowiązującym we Wrocławiu (magdeburskim), opartym zresztą na wzorach zachodnio-europejskich. Na wiecu w Koperni Bolesław Wstydlivy wraz ze swoją matką Grzymisławą lokuje w r. 1257 miasto Kraków, a przedsiębiorcami lokacyjnymi mianuje trzech Ślązaków: Gedkę Stille i Dytmara Volka, ławników wrocławskich oraz sędziego miejskiego z Nysy, Jakuba .

Po dziś dzień mamy ślady tej lokacji w układzie przestrzennym Krakowa. Miasto zostało założone na planie geometrycznym z kwadratowym rynkiem i było wzorowane na Wrocławiu.

Wiele miast obchodzi rocznice założenia, ale nie często się wspomina, że takie miasta zakładano często porowa dostosowując regulacje, które sprawdziły się gdzie indziej. Taką podstawą dla Europy środkowo-wschodniej stało się tzw. Zwierciadło Saskie i prawo magdeburskie. Prawo magdeburskie regulowało praktycznie wszelkie sytuacje związane z funkcjonowaniem społeczeństwa, czyli spadki, pokrewieństwo, prawa kobiet, sprawy posagu, sprawy kupna, długów, świadków, kradzieży, opieki, sądy itp. Właśnie prawo niemieckie wprowadzało zakaz karania śmiercią dzieci za przestępstwa i zasady odpowiedzialności opiekunów za szkody wyrządzone przez dzieci.

Pierwsza prawnicza książka w języku polskim ukazała się w 1558 roku w Krakowie i nosiła tytuł: „Artykuły prawa magdeburskiego, które zowią Speculum Saxonum. Z Lacinskiego Jezyka na Polski przelozone y znowu Drukowane”. Autorem tej książki był Bartłomiej Groicki, który pracował w wyższym sądzie prawa niemieckiego w Krakowie.

Posłuchamy staropolskiego języka:

„Dziecię póki do lat roztropnych nie przyjdzie, o żadny występ na gardle nie ma być karane. Jeśliby też kogo zabił albo ochromił, tedy opiekun z jego imienia powinien to nagrodzić i zapłacić, także i szkody, które by dziecę uczyniło, gdyby na nie wedle prawa dowiedziono .

Do dziś mamy wiele śladów wpływu kultury niemieckiej w Polsce. Niemcy byli od samego początku tu obecni, a z czasem zostali spolonizowani i tylko ich nazwiska mogą świadczyć o pochodzeniu. Są to ślady językowe. Na Uniwersytecie im. Carla von Ossietzky w Oldenburgu ukazał się słownik, w którym opisano 2444 przypadki zapożyczeń z języka niemieckiego .

W języku polskim do dziś funkcjonuje wiele słów o niemieckim pochodzeniu. Są nimi na przykład: burmistrz, wójt, radny, ratusz, rynek, ale też harfa, harcerz, jarmark, izba, kielnia, kierat, kibic, katecheta, kuchnia, król, mnich, ministrant, małpa, pantofel, rentgen, struś, strucla, sztuka, tornister, ubikacja, urlop, żur. To tylko kilka przykładów. Również w języku polskim ukazał się słownik, w którym znajdziemy ponad 2100 przykładów słów pochodzenia niemieckiego w polszczyźnie.

Pomyślcie więc teraz, kiedy dowiedzieliście się tylu nowych rzeczy: dlaczego przemilcza się w szkole i w telewizji takie ważne informacje, które pokazują, że Niemcy byli od samego początku związani z kulturą Polski, a relacje były pokojowe i korzystne dla wszystkich? Obecność Niemców jest trwale związana z Polską a ślady niemieckości znajdziemy prawie wszędzie.

Waldmear Gielzok – prezes Niemieckiego Towarzystwa Oświatowego

Opole, dnia 16.10.2018 r., w dzień wspomnienia św. Jadwigi.

Przeczytaj tekst i odpowiedz na pytania.

Historia polityczna i przynależność państwowa w okresie przedpiastowskim (autor: Waldemar Gielzok)

Okolo VI w. n.e., pojawili się na terenie dzisiejszego Śląska Słowianie zajmując tereny opuszczone przez plemiona germańskie. Dotarli do górnego i środkowego biegu Łaby, daleko poza obszar Śląska. Założyli m. in. Berlin. Opis tych grup plemiennych można znaleźć w zapiskach pochodzącego prawdopodobnie z Ratzbony mnicha, dziele zwanym „Geografem Bawarskim”, napisany w IX w., który wymienił między innymi plemiona: Ślęzan i Opolan.

W pierwszej połowie IX w. Śląsk znalazł się prawdopodobnie w obrębie Państwa Wielkomorawskiego.

W 906 r. rozpada się Państwo Wielkomorawskie, a panowanie nad tym terenem obejmują czeskie rody. Z dynastii Przemyślidów wywodziła się czeska księżniczka Dobrawa, czyli żona Mieszka I.

W 929 r. Czechy poddały się Rzeszy Niemieckiej, a wraz z Czechami również i Śląsk stał się jej lennem jako część integralna Czech.

O przynależności Śląska i Małopolski do państwa czeskiego świadczy relacja Ibrāhīma ibn Ja’kūba. W związku z przynależnością polityczną i kościelną południowych ziem dzisiejszej Polski w X w. niektórzy historycy podkreślają, że chrześcijaństwo zostało wprowadzone na Śląsku przed 966 r.

Pod koniec lat 80. X w. Mieszko I. podejmuje zbrojne wyprawy przeciwko Czechom. Bolesław Chrobry wykorzystując sytuację polityczną i sojusz z cesarstwem niemieckim najeżdża państwo czeskie. Prawdopodobnie najpóźniej około roku 999 Czesi utracili wraz z Małopolską również Śląsk. O wydarzeniach tych wspomina praski kronikarz Kosmas.

I Ponumeruj, jak po kolei zmieniała się przynależność państwowa Śląska.

- ___ Czechy stały się lennem Rzeszy Niemieckiej, a wraz z nimi Śląsk.
- ___ Słowianie zajmują tereny Śląska, które wcześniej opuścili Germanie.
- ___ Następnie Śląsk stał się częścią Państwa Wielkomorawskiego i kolejno państwa Przemyślidów.
- ___ Mieszko I i Bolesław Chrobry najeżdżają zbrojnie Czechy, w końcu zdobywając także Śląsk.

II Połącz kronikarzy lub nazwy kronik z treścią zapisków.

Kosmas Wymienia grupy plemienne, które zasiedliły Śląsk ok. IX w.

Ibrāhīm ibn Ja'kūb	Relacjonuje najazdy Mieszka I i jego syna na tereny Czech.
„Geograf Bawarski”	Wspomina o przynależności Śląska i Małopolski do państwa czeskiego.

III Dopasuj wydarzenia, które z siebie wynikały (działanie + konsekwencja/skutek)

1. plemiona germańskie opuściły tereny Śląska	a) można wnioskować, że i Śląsk przyjął chrzest wcześniej, niż inne tereny dzisiejszej Polski
2. Śląsk znalazł się w obrębie Państwa Wielkomorawskiego	b) a ponieważ Śląsk leży „po drodze”, udaje im się go ostatecznie odzyskać
3. Czechy stały się lennem Rzeszy Niemieckiej	c) Słowianie mogli zasiedlić te ziemie
4. Ponieważ Śląsk już w X w. nie należał do Polski, a do państwa czeskiego, które to przyjęło chrzest już ok. połowy X w.	d) więc i Śląsk stał się od niej zależny
5. Mieszko I i Bolesław Chrobry najeżdżają kilkakrotnie Czechy, zajmując nawet Pragę	e) gdy panowanie nad nim objęła czeska dynastia Przemyślidów, także i Śląsk stał się ich własnością

1.	2.	3.	4.	5.

IV Odpowiedz na pytania.

Jakie plemiona wymienił „Geograf Bawarski” jako te, które ok. IX w. zasiedliły Śląsk?

Z jakiej dynastii pochodziła żona Mieszka I, Dobrawa?

Sojusz z którym państwem wymieniony jest w tekście jako istotny dla Bolesława Chrobrego?

Przeczytaj tekst i rozwiąż zadania dotyczące jego treści.

Szybki rozwój państwa Polan i Śląsk w obrębie państwa Piastów
(autor: Waldemar Gielzok)

Zagadką pozostaje pochodzenie plemienia Polan, od którego nazwy wywodzi się Polska, a z którego wywodził się ród Piastów. Wśród wielu plemion wymienionych przez Geografa Bawarskiego brakuje Polan. Ostatnie badania pokazują bliskie związki Polan z Wikingami.

Pośrednio związek Śląska z państwem Piastów potwierdził Zjazd Gnieźnieński w 1000 r., podczas którego cesarz niemiecki Otton III odwiedził Bolesława Chrobrego. Był to ważny gest uznania i przyjaźni. W zamian Chrobry odprowadził cesarza w dalszą podróż do Akwizgranu (Aachen). Jednak po śmierci Ottona III zmieniła się sytuacja w Rzeszy. Władzę objął ród wrogi Ottonom. W 1002 r. Bolesław Chrobry najechał Miłsko i Łużyce, korzystając z problemów wewnętrznych w Rzeszy. Trzy konflikty zbrojne pomiędzy nowym cesarzem niemieckim Henrykiem II a Bolesławem Chrobrym zakończył je pokój w Budziszynie w 1018 r.

W roku 1013 Mieszko II, syn Bolesława Chrobrego żeni się z Ryczezą, siostrzenicą zmarłego cesarza niemieckiego Ottona III. Według Jana Długosza pierwszą królową Polski była ostatnia żona Bolesława Chrobrego Oda, córka margrabiego miśnieńskiego. Na pewno koronowano ją na królową. Tak czy inaczej można śmiało powiedzieć, że pierwsza królowa Polski była Niemką. Synem Mieszka II i Ryczezy był Kazimierz Odnowiciel.

Pierwsza połowa XI w. to czas licznych konfliktów. Mieszko II uchodzi z Polski. W latach 1035 – 1039 dochodzi do rozruchów (głównie na Mazowszu) i zniszczenia nowopowstałej organizacji kościelnej. To tzw. Reakcja pogańska. Sytuację wykorzystał czeski książę Brzetysław I, którego oddziały zajęły Śląsk i dotarły do Gniezna.

Dopiero syn Mieszka II i Ryczezy, Kazimierz Odnowiciel, odbudował około roku 1050 monarchię piastowską. Za czasów Kazimierza Odnowiciela Śląsk zostaje zajęty przez wojska polskie, a w 1054 r. zostaje podpisany traktat w Kwedlinburgu. Cesarz niemiecki Henryk III rozstrzygnął polsko-czeski spór o Śląsk w sposób sprawiedliwy. Polska zachowała Śląsk, a w zamian za to obiecała płacić co rok pewną kwotę (trybut) na rzecz Czech. Po tym traktacie pokojowym zawartym w wyniku pomocy (mediacji) cesarza niemieckiego Śląsk mógł pokojowo się rozwijać, a struktury kościelne mogły być odbudowywane. Jednak nowy władca Polski, Bolesław II Śmiały, odmówił płacenia za Śląsk po śmierci ojca w 1058 r., co doprowadziło do kolejnych licznych wojen i konfliktów polsko-czeskich o Śląsk. Dopiero Pokój Kłodzki zawarty w Zielone Świątki 1137 r. wytyczył trwałą granicę i unormował stosunki polsko-czeskie. Śląsk został przy Polsce, a ziemia kłodzka i opawska weszła w skład królestwa Czech, za to strona Czeska wyrzekła się roszczeń do opłat (trybutu).

I. Przetłumacz na język niemiecki i wytłumacz, co to jest.

lenno - _____ - _____

trybut - _____ - _____

mediacja - _____ - _____

II. Połącz.

	odmówił płacenia za Śląsk
Bolesław II Śmiały	cesarz niemiecki
	żona Mieszka I
Brzetysław I	syn Bolesława Chrobrego
	mąż Ryczezy
Rycheza	syn Mieszka II i Ryczezy, odbudował monarchię Piastów
	matka Kazimierza Odnowiciela
Mieszko II	czeski książę, który wykorzystał niespokojną sytuację i najechał państwo Piastów
Kazimierz Odnowiciel	pomógł rozstrzygnąć spór o Śląsk
	siostrzenica cesarza niemieckiego Ottona III
Henryk III	Syn Kazimierza Odnowiciela
	dotarł aż do Gniezna

III. Prawda (☺) czy fałsz (☹)? Zaznacz na podstawie tekstu.

☺ ☹

- Dziś nie wiemy, skąd pochodzili Polanie, przodkowie Piastów.
- Wśród plemion zamieszkujących tereny dzisiejszej Polski „Geograf Bawarski” wymienił także Polan.
- Polanie mogli być blisko związani z Wikingami.
- Podczas Zjazdu Gnieźnieńskiego cesarz niemiecki Otton III odwiedził ówczesnego władcę Polan Mieszka I.

- e) Dwa lata po zjeździe Gnieźnieńskim, wkrótce po śmierci Ottona III, Bolesław Chrobry najechał ziemie, należące niegdyś do zmarłego cesarza, a kontrolowane teraz przez wrogi Ottonom ród.
- f) Nastąpiło pięć wojen pomiędzy Bolesławem Chrobrym a nowym cesarzem niemieckim Henrykiem II, które zakończył dopiero pokój w Budziszynie.
- g) Mieszko II był ojcem Bolesława Chrobrego.
- h) Około roku 1050 Bolesław II Śmiały odbudował monarchię.
- i) Kazimierz Odnowiciel odmówił wnoszenia opłat za Śląsk.

IV Popraw te wypowiedzi, które uznałeś za fałszywe.

_____) _____

_____) _____

_____) _____

_____) _____

_____) _____

_____) _____

V Połącz daty z wydarzeniami.

1000r.	Polska zachowała Śląsk, a w zamian za to obiecała płacić co rok pewną kwotę (trybut) na rzecz Czech
1002r.	Śląsk został przy Polsce, a ziemia kłodzka i opawska weszła w skład królestwa Czech, za to strona Czeska wyrzekła się roszczeń do opłat (trybutu).
1018r.	Otton III odwiedził Bolesława Chrobrego, pokazał w ten sposób, że uznaje go za partnera w polityce
1035-1039	Jego syn, Bolesław II Śmiały odmawia płacenia za Śląsk.
1054r.	Zakończył trzy wojny między cesarzem niemieckim Henrykiem II a Bolesławem Chrobrym.
1058r.	Bolesław Chrobry rozpoczyna serię wojen z sąsiadami z Zachodu.
1137r.	Reakcja pogańska.

Przeczytaj tekst i odpowiedz na pytania.

Śląsk w dobie rozbicia dzielnicowego do 1201 r. (autor: Waldemar Gielzok)

W roku 1138, kilkanaście miesięcy po zawarciu Pokoju Kłodzkiego umiera polski władca Bolesław Krzywousty. Po jego śmierci zgodnie z postanowieniem testamentu wprowadzono zasadę senioratu i podział państwa na dzielnice. Śląsk stał się dzielnicą dziedziczną Władysława II, najstarszego syna Bolesława Krzywoustego, który otrzymał również dzielnicę senioralną z Krakowem.

Pomiędzy przyrodnimi braćmi (matką Władysława była Zbysława, księżniczka ruska, a pozostałych – Salomea, niemiecka hrabianka z Bergu) doszło do konfliktów. Przyrodni bracia Władysława II dążyli do uniezależnienia się, a Władysław II chciał scentralizować władzę w państwie. W 1146 r. Władysław II został wygnany ze Śląska wraz ze swoją żoną Agnieszką Babenberg. Schronienie otrzymali na dworze niemieckiego króla Konrada III, brata przyrodniego Agnieszki Babenberg. Najstarszy z pozostałych w Polsce synów Kazimierza III Krzywoustego, Bolesław IV Kędzierzawy, przejął w tym samym roku seniorat. Młodszy książęta starali się o dobre relacje z lokalnymi władcami niemieckimi. Wspierali oni np. Albrechta Niedźwiedzia. Dlatego pograniczni margrabiowie niezbyt chętnie występowali przeciwko nim. Był to jeden z powodów, dlaczego wyprawa Konrada III nie spowodowała powrotu na tron Władysława Wygnańca.

W 1157 r. cesarz niemiecki Fryderyk Barbarossa interweniował zbrojnie w sprawie przywrócenia praw do Śląska Władysławowi II Wygnańcowi. Polski władca Bolesław Kędzierzawy złożył w 1157 r. hołd cesarzowi niemieckiemu w Krzyszkowie, zachowując władzę. Władysław II zmarł w 1159 r. w Altenbergu, a w 1163 r. zmarła jego żona Agnieszka.

W 1163 r. Bolesław Kędzierzawy zgodził się na powrót synów Władysława II. Dopiero po śmierci ojca Bolesław Wysoki i Mieszko Piłtonogi mogli wrócić na Śląsk z wygnania, bo jako synowie zmarłego seniora, w sytuacji, gdy żyli ich wujowie, nie zagrażali Kędzierzawemu. Bolesław Wysoki miał otrzymać obszary wokół Wrocławia, Legnicy i Opoła, a średni z synów, Mieszko Piłtonogi, miał być panem Raciborza i Cieszyna. Najmłodszy Konrad miał obrać karierę duchownego i otrzymać obszar wokół Głogowa. Cały obszar Śląska znalazł się pod zwierzchnictwem cesarza niemieckiego, z którego płacono trybut i stał się księstwem dziedzicznym śląskiej linii Piastów. Kędzierzawy zatrzymał dla siebie najważniejsze grody na Śląsku. Załogi usunięto dopiero w 1166r. Bolesławowi Kędzierzawemu nie udało się osadzić ich z powrotem. Ponownie senior wmieszał się w sprawy Śląska w 1170r., kiedy to pomiędzy książętami śląskimi doszło do zatargu. W spór wmieszał się też Fryderyk Barbarossa. W efekcie na nowo podzielono dzielnicę.

W 1201 zmarł Bolesław Wysoki, książę wrocławski. Uchodził za najbardziej obytego z rodu Piastów. W czasie wygnania z ojcem Władysławem II wziął udział w drugiej wyprawie krzyżowej 1147 r., był w Konstantynopolu i Jerozolimie i zasłynął z odwagi jako rycerz cesarza niemieckiego Fryderyka Barbarossy. Ściągnął do Lubiąża cystersów i nadał przywileje umożliwiające sprowadzanie osadników z obszaru Rzeszy.

I Połącz wyrażenia z tekstu z ich wyjaśnieniami.

interweniował zbrojnie	Rządzić jak najbardziej samodzielnie.
scentralizować władzę	Ceremonia, podczas której władca uznał nad sobą zwierzchnią władzę
zasada senioratu	Najechał z wojskiem, wtrącił się w wewnętrzny konflikt w państwie.
uznał zwierzchność cesarza	Na jej podstawie władzę w państwie po śmierci króla podzielił się jego synowie: każdy otrzyma własną dzielnicę do dyspozycji, a najstarszy z nich przejmie najważniejsze przywileje i władzę zwierzchnią.
złożył hołd cesarzowi	Wprowadził nowe prawo, nowe udogodnienia, nowe możliwości.
nadał przywileje	Przyznał, że odtąd jest poddanym cesarza.

II Ułóż wydarzenia w odpowiedniej kolejności.

1. 1138 _____

2. 1146 _____

3. 1170 _____

4. 1157 _____

5. 1163 _____

- Trzej synowie Władysława II Wygnańca mogą wrócić na Śląsk. Podzielili oni między sobą tereny Śląska, ale musieli od nich płacić trybut na rzecz Niemiec.
- Senior Władysław II, pierwszy Senior, zostaje wygnany przez braci przyrodnych. Chroni się na dworze króla niemieckiego.
- Polski władca Bolesław IV Kędzierzawy składa hołd cesarzowi niemieckiemu.
- Umiera Bolesław III Krzywousty. W swoim testamencie podzielił Polskę na dzielnice. Każdy z synów dostał swoją do dyspozycji, a senior miał sprawować władzę zwierzchnią oraz dysponować dzielnicą senioralną z Krakowem.
- Po konflikcie synowie Władysława II na nowo dzielą między siebie Śląsk.

III Połącz osobę z wydarzeniem.

Bolesław IV Kędzierzawy	Swoim testamentem podzielił państwo na dzielnice.
Bolesław I Wysoki	Zwany Wygnańcem; pierwszy Senior, wygnany z kraju.
Konrad	Miał być panem Raciborza i Cieszyna.
Bolesław III Krzywousty	Uchodził za najbardziej obytego z rodu Piastów.
Mieszko I Płatonogi ¹	Miał obrać karierę duchownego.
Władysław II	Przysiągł wierność i poddanie cesarzowi niemieckiemu.

¹ Mieszko I, pierwszy władca Polski i Mieszko I Płatonogi to dwie różne osoby, choć spokrewnione ze sobą. Numerację władców na Śląsku zaczynamy od nowa.

Przeczytaj tekst i odpowiedz na pytania.

Śląsk w okresie samodzielnego księstwa dziedzicznego do zwierzchności lennej królestwa Czech w 1356 r. (autor: Waldemar Gielzok)

Książęta śląscy byli od początku związani z dworem niemieckich cesarzy i kulturą zachodnią. Największy wkład w rozwój Śląska miał syn zmarłego w 1201 r. księcia Bolesława I Wysokiego, książę piastowski Henryk I zwany Brodatym (Heinrich I. von Schlesien, zwany też Heinrich der Bärtige).

Żoną Henryka Brodatego była św. Jadwiga Śląska (Hedwig). Patronka Śląska pochodziła z bardzo znamienitego rodu niemieckiego. Jej siostrą była królowa węgierska Gertruda, matka św. Agnieszki Węgierskiej. Św. Jadwiga zmarła 14.10.1243 r. w Trzebnicy.

W okresie panowania Piastów śląskich napływali tu osadnicy z zachodniej części Europy. Założono nowe oraz zmieniono organizację licznym miastom i wsiom. Pierwsze miasta z nowym prawem tzw. niemieckim, bo wzorowanym na rozwiązaniach prawnych zastosowanych wcześniej na terenie Niemiec, powstają wzdłuż traktu handlowego (Hoher Weg) prowadzącego z Miśni na Wschód. Są to: Zgorzelec, Bolesławiec, Lwówek Śląski, Złotoryja, Legnica, Środa Śląska, Wrocław, Opole. Ocenia się, że w okresie 150 lat przybyło na Śląsk około 200 000 osadników niemieckich, przyczyniając się do rozwoju handlu, rolnictwa, rzemiosła, architektury, sztuki i systemu prawnego.

Od 1163 r. Śląsk stopniowo tracił łączność z pozostałymi ziemiami władanymi przez Piastów. W 1163 r. książęta śląscy odzyskali dzielnicę śląską. Nie stało się to bez pomocy ze strony cesarza niemieckiego.

24.08.1335 r. Kazimierz Wielki zawarł z królem Czech Janem Luksemburskim układ trenczyński, na mocy którego król czeski rezygnował z praw do tronu polskiego, a Kazimierz Wielki wyrzekł się po wsze czasy roszczeń do księstw śląskich, które uznały zwierzchnictwo Korony Czeskiej. Postanowienia tego traktatu potwierdzono w 1339 r.

Kazimierz Wielki podjął jeszcze kilka wypraw wojennych w celu zdobycia Śląska w latach 40. XIV w., ale po powołaniu na tron cesarski Karola IV król Polski zawarł w 1348 r. pokój w Namysłowie, w którym potwierdził wcześniejsze ustalenia o zrzeczeniu się praw do Śląska.

Proces przejścia Śląska pod władzę polityczną Świętego Cesarstwa Rzymskiego Narodu Niemieckiego jako część Korony Czeskiej zakończył się za czasów panowania cesarza Karola IV, który w 1348 r. włączył Śląsk bezpośrednio do Korony Czeskiej. Ostatni niezależny książę śląski Bolko II Mały zmarł w 1368 r. w Świdnicy.

I. Oblicz.

Przez ile lat książęta śląscy samodzielnie władali dzielnicą przed oficjalnym wyrzeczeniem się praw do Śląska przez Kazimierza Wielkiego? _____

Przez ile lat, pomimo ustaleń Układu Tenczyńskiego, Kazimierz Wielki podejmował próby zdobycia Śląska, aż do zawarcia Pokoju w Namysłowie? _____

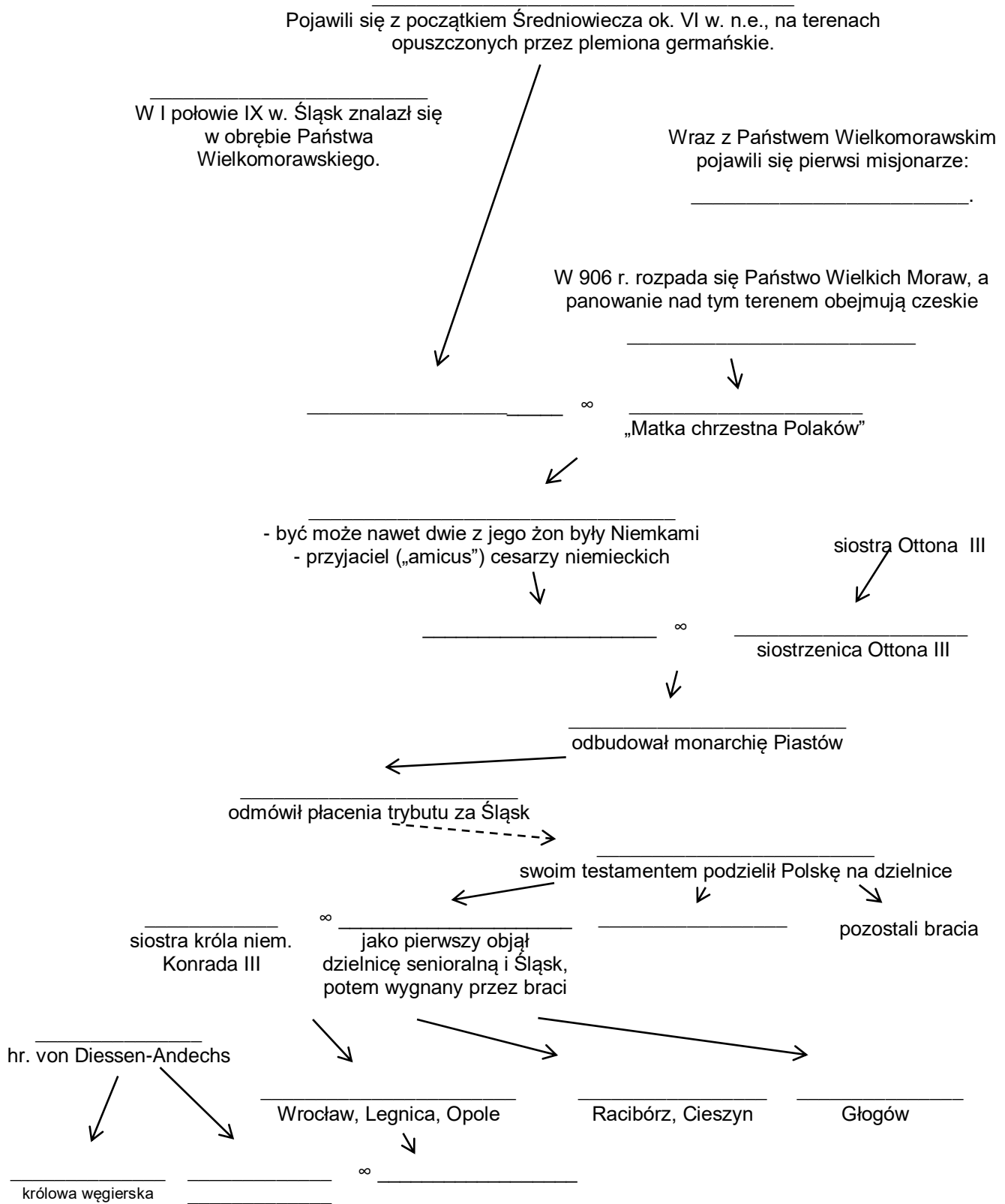
II. Kto był kim (dla kogo)? Połącz. Często do postaci pasuje kilka opisów.

	pochodziła z bardzo znamienitego rodu niemieckiego
Henryk I Brodaty	zawarł z królem Czech Układ Tenczyński Pokojem w Namysłowie potwierdził zrzeczenie się praw do Śląska
Karol IV	syn księcia Bolesława I Wysokiego jej siostrą była królowa Węgier
Św. Jadwiga Śląska	zrzekł się praw do ziem śląskich układem w Pradze w 1356 r. wyrzekł się po wsze czasy roszczeń do księstw śląskich na rzecz Czech
Kazimierz Wielki	włączył Śląsk bezpośrednio do Korony Czeskiej żona Henryka I Brodatego

III Dopisz daty i połącz je z wydarzeniami.

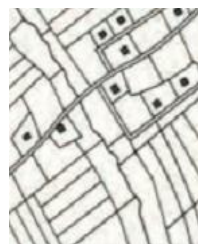
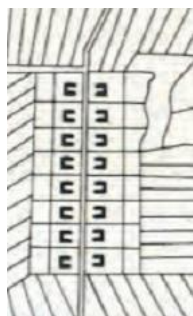
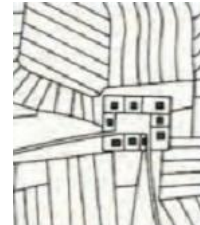
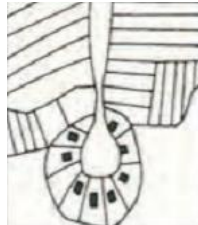
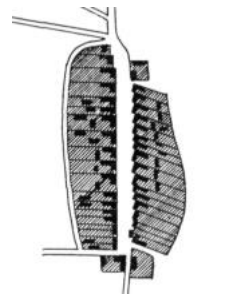
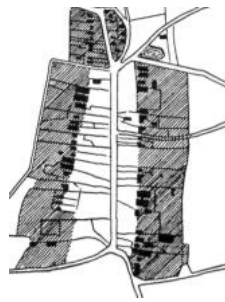
1. _____ Książęta śląscy otrzymali Śląsk w samodzielne władanie.
2. _____ Karol IV włączył Śląsk bezpośrednio do Rzeszy.
3. _____ Potwierdzono postanowienia Układu Tenczyńskiego.
4. _____ Układ w Pradze. Kazimierz III Wielki zrzekł się praw do ostatnich księstw śląskich.
5. _____ Umiera książę Władysław I, jego synem jest Henryk Brodaty.
6. _____ Umiera Św. Jadwiga Śląska.
7. _____ Układ Tenczyński. Kazimierz Wielki wyrzekł się po wsze czasy roszczeń do księstw śląskich.

11. Na podstawie tekstów 1-4 wpisz odpowiednie imiona lub nazwy.

Św. Jadwiga Śląska – Bolesław Kędzierzawy – Kazimierz Odnowiciel – Bolesław Wysoki – Mieszko I – Bolesław Krzywousty – Świętopełk – Mieszko II – Henryk I Brodaty – dynastie: Sławnikowiców i Przemyślidów – Bolesław Chrobry – Mieszko Płatonogi – Gertruda – Słowianie – Rycheza – Cyryl i Metody – Dobrawa – Bolesław II Śmiały – Władysław II Wygnaniec – Agnieszka Babenberg – Konrad – Bertold V

Welche 5 Bilder zeigen typisch mittelalterliche Dorftypen: Straßendorf und Rundling?
Benenne sie richtig.

Verbinde.

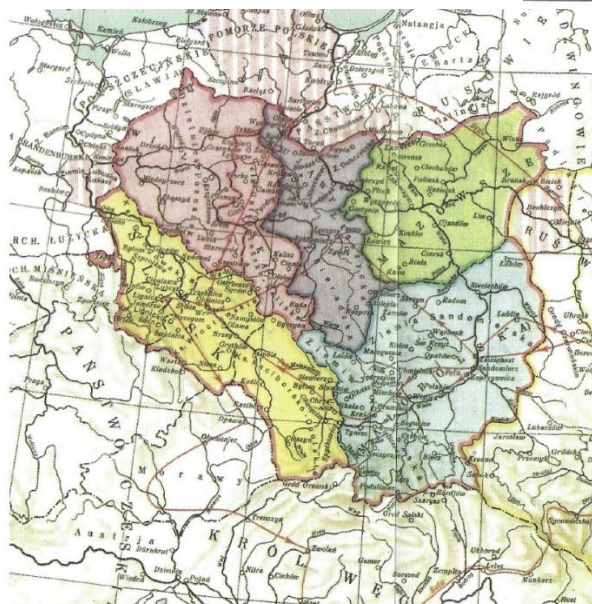
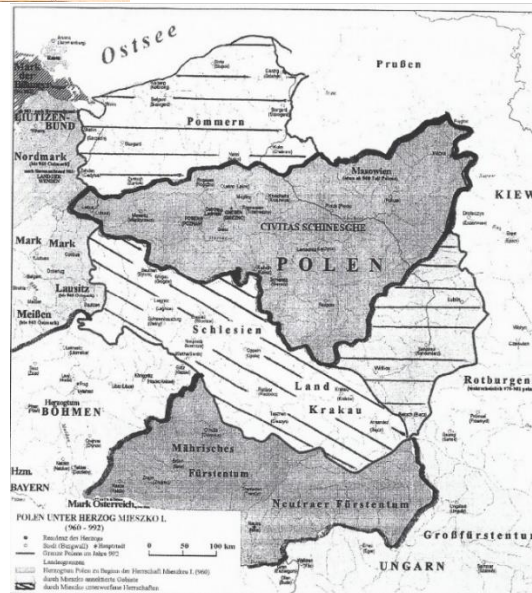
sołtys	Pfefferküchler
wójt	Töpfer
krawiec	Stellmacher
garncarz	Tuchmacher
piekarz	Vogt (advocatus = Rechtsbeistand)
rzeźnik	Kaufmann
kołodziej	Scholz (Scholtis, Schulze)
cieśla	Fleischer, Schlächter
tkacz	Schneider
kupiec	Schreiner
piernikarz	Bäcker

14. Wie hat sich die politische Lage Schlesiens verändert? Verbinde. Połącz mapy z opisami.

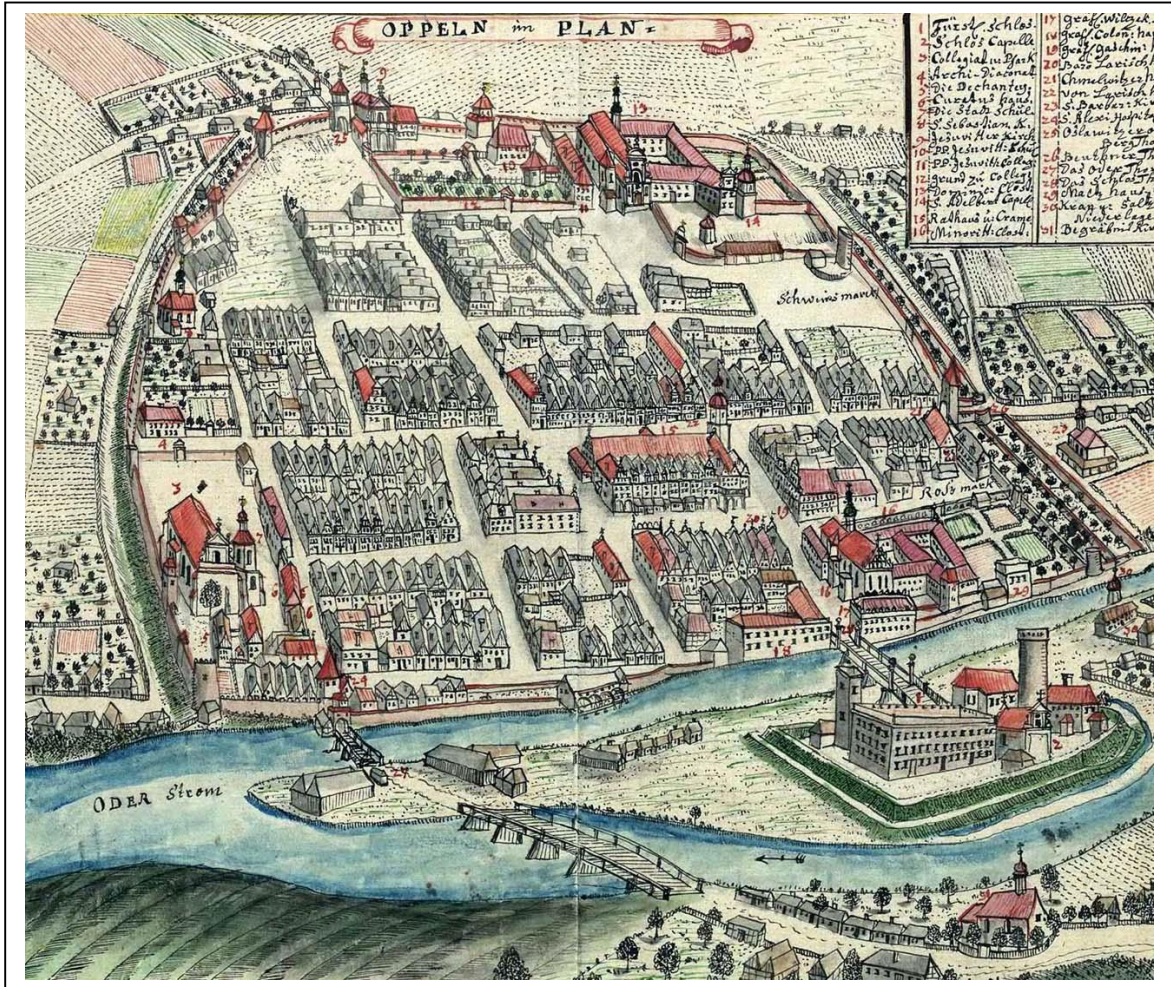
1. Mieszko I podporządkował sobie tereny dzisiejszego Śląska i Małopolski.

2. Wskutek postanowień testamentu Bolesława Krzywoustego Śląsk stał się osobną dzielnicą.

3. W okresie Średniowiecza powstała gęsta sieć osadnicza, to znaczy, że założonych zostało wiele miast i wsi.

15. Zastanów się, gdzie umieściłbyś które grupy rzemieślników, planując budowę miasta.

rzeźnicy/Fleischer: _____

garncarze/Töpfer: _____

farbiarze/Färber: _____

kupcy/Kaufleute: _____

radni/Ratsleute (ratusz/Rathaus): _____

Renesans, Barok

Podczas cyklu szkoleń o czasach Renesansu i Baroku, a w szczególności o rozwoju sztuki na Śląsku w tym czasie, opowiadał dr Jerzy Gorzelik, natomiast tekst napisał Waldemar Gielzok. Dr Dorota Kurpiers dokonała korekty. Dodatkowo tekst o sztuce śląskiej dostarczył sam wykładowca, dr Jerzy Gorzelik.

Metoda: praca projektowa

Sam tekst o sztuce śląskiej sugeruje metodę projektu. Wymienione w nim przykłady mogą stanowić gotowe tematy dla uczniów. Równie dobrze takimi tematami projektów mogą być elementy sztuki widoczne w ich miejscowościach: w kościołach kaplicach, być może innych zabytkach architektury. Przy pracy nad projektem dobrze jest powtórzyć uczniom zasady:

- określenie tematu projektu,
- określenie nieprzekraczanego terminu realizacji projektu,
- jasny i przejrzysty podział zadań oraz odpowiedzialności za ich realizację,
- wskazanie celu (efektu) projektu: mini-książka, referat, plakat, prezentacja...

W zależności od tego, jakie doświadczenie z pracą projektową mają uczniowie i, w jakim obszarze tematycznym będą się poruszać, można wypisać im dodatkowe zasady (np. w jakich odstępach czasu uczestnicy projektu mają relacjonować nauczycielowi przebieg prac, w jaki sposób mają być dokumentowane poszczególne etapy realizacji itp.). Warto zapisać zasady na dużej tablicy, by przez cały czas były one dla uczniów widoczne.

Koniec Średniowiecza, początek Renesansu

1. Społeczeństwo

Na Śląsk zaczęli przybywać osadnicy z różnych stron. Efektem tego okazało się być coraz większe zróżnicowanie społeczne. Widoczne to było zwłaszcza w miastach leżących przy głównych traktach handlowych. W przypadku Śląska takim traktem była via regia, a największym miastem regionu był Wrocław. Via regia łączyła wschód Europy z Zachodem i dochodziła aż do Santaigo de Compostella w dzisiejszej Hiszpanii. Ale nie tylko Wrocław korzystał ze sprzyjającej sytuacji.

Najbogatszymi ludźmi w miastach byli kupcy zajmujący się międzynarodowym handlem na dużą skalę. Z drugiej strony znajdował się tzw. plebs (czyli: biedota), mieszkający w mieście, ale nie posiadający praw miejskich. Byli to ludzie, którzy nie radzili sobie na co dzień z utrzymaniem siebie i swoich rodzin. Te różnice pomiędzy jednymi i drugimi były często powodem rozruchów. Buntowali się nie tylko mieszkańcy miast, ale i chłopci.

W XIV w. na Śląsku zaczęto odczuwać zmianę klimatu. Robiło się coraz zimniej i w przeciągu krótkiego czasu zauważono, że ginie coraz więcej roślin. Nie radziły sobie z ochłodzeniem. W ten sposób z ogrodów poznikały na przykład brzoskwinie.

W XIV w. wyhamowała też akcja kolonizacyjna. Zaczęły pojawiać się pustki, bo ludzie nie byli w stanie utrzymać się dłużej na tych terenach. Ponieważ zbierano mniejsze plony, żywność drożała. Podwyżki cen były najbardziej uciążliwe dla biedniejszych warstw społecznych. Jeśli ludzi nie stać było na jedzenie – głodowali. W takiej sytuacji łatwo wierzyli w różne pogłoski. I tak, w tym czasie, kiedy na Śląsku przebywał słynny włoski kaznodzieja Jan Kapistran (Johannes Capistranus; 1386 - 1456), oskarżono wrocławskich Żydów o różne wymyślone przestępstwa. Po procesie, wielu z nich zostało skazanych na śmierć, a wyroki wykonano w okrutny sposób.

W krótkim czasie wyrzucono też Żydów z prawie wszystkich miast śląskich z wyjątkiem Głogowa.

Nie wszystkie warstwy społeczne w tym samym stopniu odczuły problemy gospodarcze. Wszystkim jednak dawały się one we znaki, a żyć chciano na takim samym, o ile nie lepszym poziomie. Apetyty były spore. W XIV w. Wrocław dołączył do miast Hanzy. Hanza to związek handlowy miast, w którym skupieni byli kupcy. Dzięki wspólnemu działaniu mogli oni osiągnąć wyższe zyski. W XIV w. kupcy hanzeatyccy byli tak potężni, że mogli prowadzić i wygrać wojnę z królem duńskim Waldemarem IV.

Choć po pewnym czasie zorientowano się we Wrocławiu, że ta przynależność nie daje zysków i wystąpiono z rezygnacją, to sprawa się przeciągała i oficjalnie miasto wystąpiło z Hanzy dopiero w kolejnym, XV wieku.

Wrocław nie dysponował tytułem „miasta Rzeszy”, jednak dorównywał tym miastom pod względem praw i przywilejów. Głowa Świętego Cesarstwa Rzymskiego, cesarz Karol IV Luksemburg (Karl IV; 1316-1378) 25 razy odwiedzał miasto i się w nim zatrzymywał. Sejmik śląski obradował w jednej z sal ratusza wrocławskiego, czyli był gościem mieszczan. Był to bardzo dobry czas dla miasta i jego mieszkańców. Kontakty śląskich kupców sięgały Wenecji, a rzemieślnicy dobrze zarabiali, co widać było po ich domach.

I Wyjaśnij pojęcia:

Via regia - _____

Hanza - _____

II Uzupełnij.

III Wytlumacz, jak wymienione kwestie wpływały na siebie nawzajem i jakie konsekwencje niosły za sobą kolejne problemy.

klimat: _____

roślinność: _____

warunki bytowe ludności: _____

ceny: _____

nastroje wśród ludności: _____

IV Opowiedz w 3 zdaniach o przynależności Wrocławia do Hanzy. Od kiedy, dlaczego, jakie były konsekwencje przystąpienia i jak wszystko się skończyło.

V Uzasadnij w 3 punktach, że Wrocław bardzo dobrze prosperował w omawianej epoce.

- _____

- _____

- _____

Koniec Średniowiecza, początek Renesansu

2. Problemy społeczne i ich skutki

W tym czasie na terenie Czech miały miejsce zamieszki religijne, w których Czesi wystąpili przeciwko obcym. Przerodziły się one w wojnę domową – to tzw. wojny husyckie, które swoim zasięgiem objęły także i Śląsk. W latach dwudziestych i trzydziestych XV w. wiele miejscowości górnośląskich poważnie ucierpiało. Handlarze zaczęli omijać śląskie szlaki handlowe, co boleśnie odczuto w całym regionie. Do tego doszły, jak już wspomniano, zmiany klimatyczne.

Kościół nie był w stanie zbierać wszystkich podatków, jakie mu się należały. Bezwzględnie postępowano z tymi, którzy zalegali z opłatami. Dłużników czekały różne kary. Także miasta z trudem wypełniały braki w kasach miejskich, gdyż ludzie pomimo coraz trudniejszej sytuacji chcieli żyć tak, jak do tamtej pory. Burmistrz Wrocławia nakazał część opłat kościelnych wpłacać do kasy miejskiej. Doprowadziło to do sporu z biskupem. Księża w swoich kazaniach krytykowali burmistrza. Sprawa oparła się o samego cesarza. Konflikt udało się załagodzić, ale pojawiały się zarzuty: a to w stosunku do kleru, że nie żyje bogobojnie, a to na władze miejskie, że trwonią majątek miejski.

Przypomnijmy: negatywnie na sytuację gospodarczą wpływały niepokoje, działania wojenne i brak stabilnych władz. Zmieniali się partnerzy handlowi Ślązaków. W czasach panowania Macieja Korwina (Matthias Corvinus; 1443-1490) zaczęła się intensywna wymiana z Węgrami. Korwin to wcale nie imię rodowe Macieja. Po łacinie Corvinus oznacza kruk. Maciej Korwin przeszedł trudną drogę, zanim doszedł do władzy, więc obrał sobie kruką jako „ptaka-patrona”. Kiedy Korwin objął władzę w Pradze, na Śląsku pojawiły się węgierskie rody.

Mimo iż niższym warstwom społecznym żyło się coraz trudniej, nie wpłynęło to na sztukę śląską. Wzorce czerpano z obszaru Cesarstwa Rzymskiego. W późnym Średniowieczu na Śląsku spotykały się wpływy architektury z północy Niemiec (gdzie kościoły budowano nie z kamienia, ale cegły – tzw. Backsteingotik) i - przez Czechy - z południa. Znajdujemy tu więc typową dla tych regionów sztukę plastyczną (a przykładem są piękne madonny tzw. Bella Madonna). Poziom artystyczny budowli, rzeźby, malarstwa, metaloplastyki osiągnął wyjątkowo wysoki poziom, wyższy, niż w sąsiedniej Polsce. Ludzie chcieli tutaj żyć wygodnie, przebywać w pięknych wnętrzach, delectować się dobrą kuchnią. To wszystko kosztowało. Także prowadzenie konfliktów zbrojnych było kosztowne. A przecież nawet papież prowadził wojny.

I Wyjaśnij pojęcia:

Wojny husyckie - _____

Backsteingotik - _____

Protestanci – _____

Cuius regio, eius religio - _____

Bella Madonna - _____

II Jaki problem dotarł na Śląsk z Czech i jakie były jego skutki?

III W jaki sposób coraz trudniejsza sytuacja gospodarcza na przykładzie Wrocławia wpłynęła na rozwój konfliktu między władzami a Kościołem?

IV Prawda czy fałsz? Zaznacz.

	☺	☹
a) Za czasów Macieja Korwina bardzo dobrze rozwijały się kontakty z Bułgarią.		
b) Coraz trudniejsza sytuacja wpłynęła także na rozwój sztuki na Śląsku.		
c) Na rozwój architektury śląskiej miały wpływ elementy z zachodu oraz z południa.		
d) Przykładami zagranicznych wpływów są np. budowle w stylu Backsteingotik oraz elementy zwane Bella Madonna.		
e) Wobec trudnej sytuacji ludzie szybko nauczyli się oszczędzać i zadowalać prostymi, tańszymi rozwiązaniami w każdej dziedzinie życia.		
f) Finanse Ślązaków uszczuplało także prowadzenie konfliktów zbrojnych.		
g) Na Śląsku ogólna sytuacja wyglądała bardzo podobnie, jak w sąsiedniej Polsce.		

V Popraw te wypowiedzi, które uznałeś za niezgodne z tekstem.

Koniec Średniowiecza, początek Renesansu

3. Kwestie religijne.

W roku 1517 Marcin Luter (Martin Luther; 1483-1546), dominikanin z Wittenbergi, otwarcie skrytykował kościół rzymski za jego system zbierania pieniędzy. Wymienił wiele problemów (tez), nie tylko tzw. sprawę sprzedawania odpustów. Jego poglądy okazały się bardzo popularne. Luter zyskał duże poparcie. Wiedząc, jak skończył inny buntownik religijny Jan Hus (ok. 1370-1415; jego ciało zostało spalone, a następnie wystrzelone z armaty) schronił się u księcia saksońskiego (Kurfürst) Fryderyka III Mądrego (Friedrich der Weise, 1463-1525) w twierdzy Wartburg. Sytuacja polityczna w tym czasie tak się kształtowała, że ani on ani jego opiekun nie musieli się obawiać problemów ze strony władcy. Cesarz Karol V (Karl V, 1500; w latach 1516-1556 król Hiszpanii; w latach 1519-1556 cesarz) mniej się zajmował Niemcami, bo próbował osłabić wpływy Francji we Włoszech i poradzić sobie z Turkami. Za jego panowania kilkakrotnie sprawa zwolenników Lutera pojawiła się na sejmie Rzeszy. W 1526 r. doszło nawet do protestu ewangelickich stanów Rzeszy – stąd nazwa protestanci (Protestanten).

Wielu katolikom nie podobały się zachodzące zmiany. Za wiernymi Rzymowi katolikami stanął murem cesarz. Ale nie tylko to osłabiało protestantyzm. Ewangelicy nie stanowili jedności, ale dzielili się na różne grupy. Niektórzy na przykład zabraniali urządzania zabaw. Nie wolno było grać w szachy i urządzać tańców. Dla innych protestantów były to dziwne zasady. Nie chodziło tylko o to, co wolno było, a czego nie wolno robić. Chrześcijanie różnili się w wielu innych ważnych tematach. Jednym z problemów było zagadnienie wszechwiedzy Bożej. Jeśli Pan Bóg jest wszechwiedzący, to wie, czy człowiek zostanie zbawiony czy nie. To tak jakby nauczyciel już na początku roku szkolnego wiedział, komu postawi jaką ocenę na świadectwie. Katolicy potępiali więc protestantów, a protestanci katolików. Radykalni protestanci - tych bardziej postępowych (liberalnych). I na odwrót.

Ale Martin Luter nie był jedynym reformatorem Kościoła.

W Anglii król Henryk VIII w 1534 r. odłączył się od Kościoła katolickiego i założył własny. Powodem do rozłamu było to, że papież nie pozwolił mu się rozwieść. W jego państwie zaczęło się prześladowanie tych, którzy chcieli pozostać wiernymi Rzymowi. Ale już w połowie XVI w. ukształtowała się w Anglii trzecia główna forma protestantyzmu: Kościół Anglikański. Nauką zbliżony on był do kalwinizmu.

Kalwinizm natomiast nazwę przyjął od Jana Kalwina (Johannes Calvinus; 1509-1564; Johann Calvin). Urodził się we Francji, ale większą część życia spędził w Szwajcarii. Często się mówi, że kalwinizm przyczynił się do rozwoju kapitalizmu. Pracowitość i oszczędność, które promował, powodowały, że ludzie mieli oszczędności, które mogli potem inwestować. Nie wypadało wydać ich na przyjemności. Do dzisiaj w państwach, gdzie kalwinizm był popularny, ludzie niechętnie pokazują, że mają pieniądze. Na przykład nie kupują najlepszego samochodu, na jaki ich stać, a zamiast tego wybierają gorszy model.

W 1555 r. protestantyzm zyskał pozycję równą katolicyzmowi, a stało się to za sprawą tzw. pokoju augsburskiego (Ausburger Religionsfrieden). W Augsburgu ogłoszono słynną zasadę „Cuius regio, eius religio”, czyli kogo władza tego religia. Oznacza to, że władcy mieli decydować jaką religię mają wyznawać ich poddani.

Na Śląsku, jeszcze e XIV w. pojawili się zwolennicy Jana Husa, ale nigdy nie odegrali oni żadnej ważnej roli. Było ich po prostu za mało. Dopiero idee Lutera przyjęły się zarówno wśród szlachty, jak i miast śląskich, najpierw na Dolnym, potem na Górnym Śląsku. Tam, gdzie predykanci (Prädikanten), bo tak początkowo nazywano

protestantów, nie mogli mieć swojej własnej świątyni, dzielili kościół z katolikami. Nie była to przyjaźń, ale kompromis.

I Odpowiedz na pytania.

Jaki był główny zarzut Martina Lutra wobec kościoła rzymskokatolickiego?

Gdzie i u kogo schronił się Martin Luter? Dlaczego mógł się tam czuć bezpieczny?

Skąd wzięła się nazwa „protestanci”?

Dlaczego protestanci nie byli aż tak silni jak katolicy?

Jaki był główny powód rozpoczęcia reformacji w Anglii?

Jak nazywał się trzeci spośród głównych reformatorów Kościoła? Jakie było jego główne założenie?

Wyjaśnij, na czym polegała zasada z tzw. Pokoju Augsburskiego „Cuius regio, eius religio”.

Koniec Średniowiecza, początek Renesansu

4. Sytuacja polityczna

Po wejściu w życie układu w Trenczynie Śląsk coraz bardziej integrował się w obszar niemiecki (=zbliżał się kulturowo do Niemiec). Od 1335 r. we Wrocławiu rezydował przedstawiciel króla czeskiego. W 1348 r. włączono Śląsk do Krony Czeskiej (Böhmische Krone). Trzeba wiedzieć, że w I połowie XIV w. jako Śląsk zaczęto określać cały region, a wcześniej często było to tylko ziemie księstwa wrocławskiego. Zupełnie więc inaczej niż obecnie, gdzie mówiąc „Śląsk” często określa się jedynie województwo Śląskie. W tym czasie Praga stanowiła centrum cesarstwa niemieckiego. W 1348 r. założono tam uniwersytet. Był to pierwszy uniwersytet na terenach Cesarstwa Niemieckiego, leżących poza Półwyspem Apenińskim. Wykładowcami byli Włosi i Niemcy.

W tym czasie niektórzy rycerze, nie bojąc się kary, zaczęli napadać na karawany kupców, wymuszać okupy i w inny nielegalny sposób zdobywać pieniądze. Także na Śląsku było sporo rycerzy rabusiów. Król Wacław IV Luksemburski (Wenzel; ur. 1361, w latach 1378-1400 król niemiecki, 1378-1418 król Czeski, w latach 1392-1419 książę luksemburski; zm. 1419) nie potrafił sobie z tymi problemami poradzić. Zyskał więc przydomek leniwego (der Faule). Po jego śmierci synowie króla podzielili między siebie rządzone przez ojca ziemie. Nie wzmocniło to rodu Luksemburgów. Bracia byli skłóceni. Nie potrafili współpracować. Słaby władca to równocześnie brak porządku w kraju. Rozpadł się uniwersytet praski. Część profesorów opuściła Pragę i przeniosła się do Lipska, zakładając drugi niemiecki uniwersytet. Jego pierwszym rektorem był Ślązak: Johannes Otto z Ziębic.

Po śmierci króla Wacława IV stany czeskie odmówiły uznania jego młodszego brata Zygmunta (1363-1437), który wówczas był już królem niemieckim i węgierskim, też za króla czeskiego. Rozeźlony Zygmunt zwołał więc Sejm Rzeszy (Reichstag) do Wrocławia. Czechy wchodziły w skład tzw. Korony Św. Wacława (Śląsk także), czyli były częścią Rzeszy Niemieckiej. Był to pierwszy sejm rzeszy, jaki odbył się na śląskiej ziemi. Działo się to w 1420 r. Zobowiązano się wówczas do zbrojnego wystąpienia przeciwko przeciwnikom politycznym Zygmunta w Czechach, czyli przeciwko tzw. husytom. Nic dziwnego, że husyci zaczęli odwetowe działania wojenne prowadzić także i na Śląsku, zwłaszcza, że księżęta śląscy wsparli Zygmunta, przysyłając mu wojsko. W latach 1425-1435 ucierpiała w wyniku działań wojennych część Górnego Śląska. W tej sytuacji część książąt śląskich straciła ochotę na wspieranie Zygmunta, zajmując neutralne stanowisko. Niezależnie od nastrojów na Śląsku Zygmunt dopiero w 1436r. faktycznie objął tron w Pradze. Od trzech lat (od 1433 r.) był już wówczas cesarzem Świętego Cesarstwa Rzymskiego. W 1437r., czyli rok po jego śmierci, wcześniejsza sytuacja powtórzyła się częściowo. Tym razem nie była to jednak sprawa pomiędzy Czechami a Śląskiem, ale pomiędzy Czechami, Polską a Węgrami. Śląsk znalazł się pomiędzy stronami konfliktu.

Następcą Zygmunta został Albert Habsburg (Albrecht aus Österreich, 1397-1439), jako cesarz niemiecki Albert II, był on równocześnie królem węgierskim. Po jego śmierci Koronę Czeską przestała wadać jedna i ta sama osoba. Realnym królem Węgierskim został w 1440r. przedstawiciel polskiej dynastii Jagiellonów: król Polski Władysław III, zwany potem Warneńczykiem. Syna Albrechta II, który urodził się już po śmierci ojca, koronowano też na króla, ale z oczywistych względów nie sprawował on władzy. Władysław Warneńczyk próbował podporządkować sobie Śląsk, ale ten był wierny wdowie po cesarzu Albrechcie II. Po śmierci Warneńczyka w 1444r. nie udało

się Jagiellonom utrzymać tronu węgierskiego. Objęli go oficjalnie Habsburgowie, czyli syn Albrechta II, Władysław V Pogrobowiec, równocześnie król czeski. Czesi nie byli z tego zadowoleni. W 1451r. regentem został Jerzy z Podebiradu, w 1458 wybrany na króla. Należał on do umiarkowanego odłamu husytów. Na Śląsku nie znalazł poparcia, udało mu się jednak zająć ziemię kłodzką. Podniesiono ją do rangi hrabstwa (Grafschaft Glatz). Podebriadowie władali potem tym terenem, a ich ród obok piastowców należał do liczących się na Śląsku.

Kontrkandydatem Jerzego z Podebriadu był Maciej Korwin, od 1458 król Węgier. W 1469r. Maciej Korwin koronował się na króla Czech. Przez dwa lata Czechy miały więc dwóch królów. Pomimo, że Jerzy z Podebiradu gorąco sobie życzył polskiego królewicza na swojego następcę, to władzę na Śląsku przejął Maciej Korwin. Dążył on do centralizacji władzy i zwalczał samowolę lokalnych książąt. Nie przysporzył sobie tym sympatyków, choć udało mu się położyć kres samowoli rycerzy-rozbójników. W 1471r. władzę w Czechach objął Władysław II pochodzący z Jagiellonów. Przepędzono wtedy ze Śląska urzędników Korwina, a jego namiestnika, rezydującego we Wrocławiu, zabito. Książęta śląscy zyskali w tym czasie więcej realnej władzy. Wspólnie z królem władzę sprawował bowiem zjazd książęcy. W 1498 ogłoszono tzw. „Magna Charta”. Gwarantowała ona stanom śląskim wszystkie dotychczasowe przywileje, a także nadawała prawo do aprobowania nałożonego podatku (Steuerbewilligungsrecht).

Decentralizacja władzy postępowała. W wielu śląskich księstwach obok księcia wielkie wpływy miały stany: szlachta, duchowieństwo i miasta.

W 1515 r. w Wiedniu Jagiellonowie zawarli z Habsburgami układ. Cesarz zobowiązał się więcej nie wspierać krzyżaków, a w zamian zgodzono się na podwójne małżeństwo dzieci Władysława II Anny i Ludwika z wnukami cesarza Ferdynandem i Marią. Po śmierci Władysława II króla Czech i Węgier w 1516 r. jego formalnym następcą został syn Ludwik. Prawnymi opiekunami młodocianego księcia byli: Zygmunt Stary, król Polski i cesarz Maksymilian. Cesarz nie pożył jednak zbyt długo. Zmarł w 1519 r. Wtedy to Zygmunt Stary używając swoich wpływów doprowadził do wyboru następnego Habsburga na tron cesarski. Został nim Karol V, wnuk zmarłego Maksymiliana. Karol był człowiekiem z żelazną wolą. Nie zawahał się na przykład uwięzić własną matkę. W odróżnieniu od niego Ludwik Jagiellończyk, chociaż nie odmawiano mu dobrych cech, okazał się beznadziejnym władcą. Nie można wykluczyć, że wina leżała w jego najbliższym otoczeniu. Małoletniego króla wychowywano nie do obowiązków, ale zabaw. W 1526 r. tuż po swoich dwudziestych urodzinach zginął on uciekając z bitwy pod Mohaczem, gdzie jego oddziały całkowicie rozgromione zostały przez wojsko Sulejmana Wspaniałego. Pozostawił on po sobie wdowę Marię Habsburżankę. Pobrali się oni, kiedy Ludwik miał zaledwie 15 lat, a ona 16. Nie mieli dzieci, chociaż jeszcze przed ślubem Ludwik został ojcem. Jego nieślubny syn przez całe życie utrzymywany był przez Habsburgów.

Tak więc Czechy, jak i Węgry, a także Śląsk w 1526 r. przypadły Habsburgom. Zadbą o to królowa Maria, wdowa po zmarłym Jagiellonie. Była to niezwykła kobieta. W 1527 r. została regentką na Węgrzech – w Czechach rządy objął jej brat Ferdynand I (zm. 1564). Ograniczył on wpływy polityczne książąt Śląskich. Regularnie ściągał podatki z kraju. Nie pozwolił, aby następcą Jana II Dobrego został Jerzy Hohenzollern. W 1558 r., po abdykacji brata, został wybrany cesarzem niemieckim. W tym samym roku we Wrocławiu powstała Kamera, podlegała bezpośrednio pod Kamere wiedeńską.

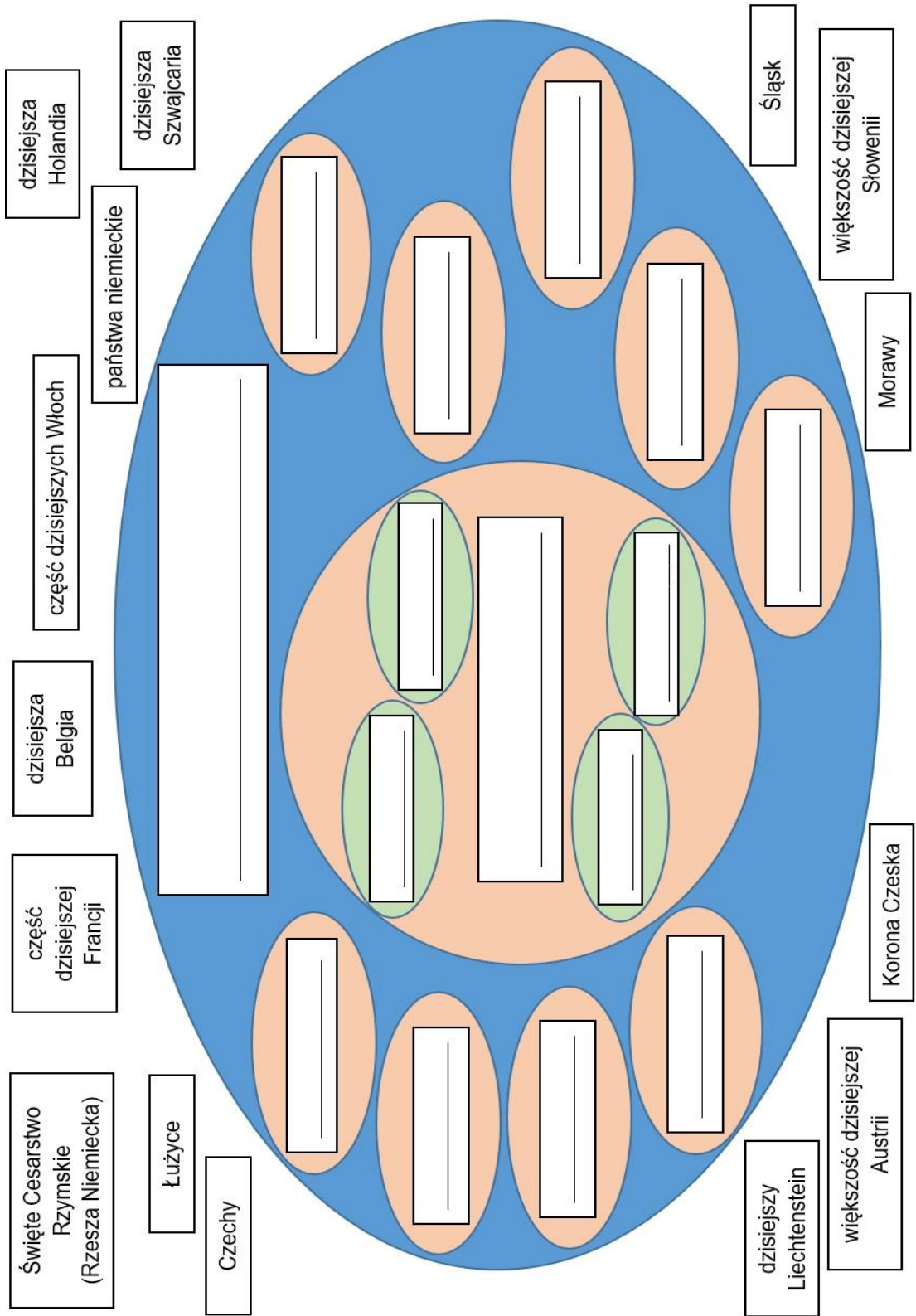
W 1562 r. koregentem Ferdynanda został jego syn Maksymilian. Maksymilian w swoich rękach objął oprócz Czech, także i po śmierci Zapolyi (jeden z rodów

panujących w Europie środkowej) także i Węgry. Był także cesarzem rzeszy. Następcą Maksymiliana w 1576 został jego syn Rudolf Habsburg.

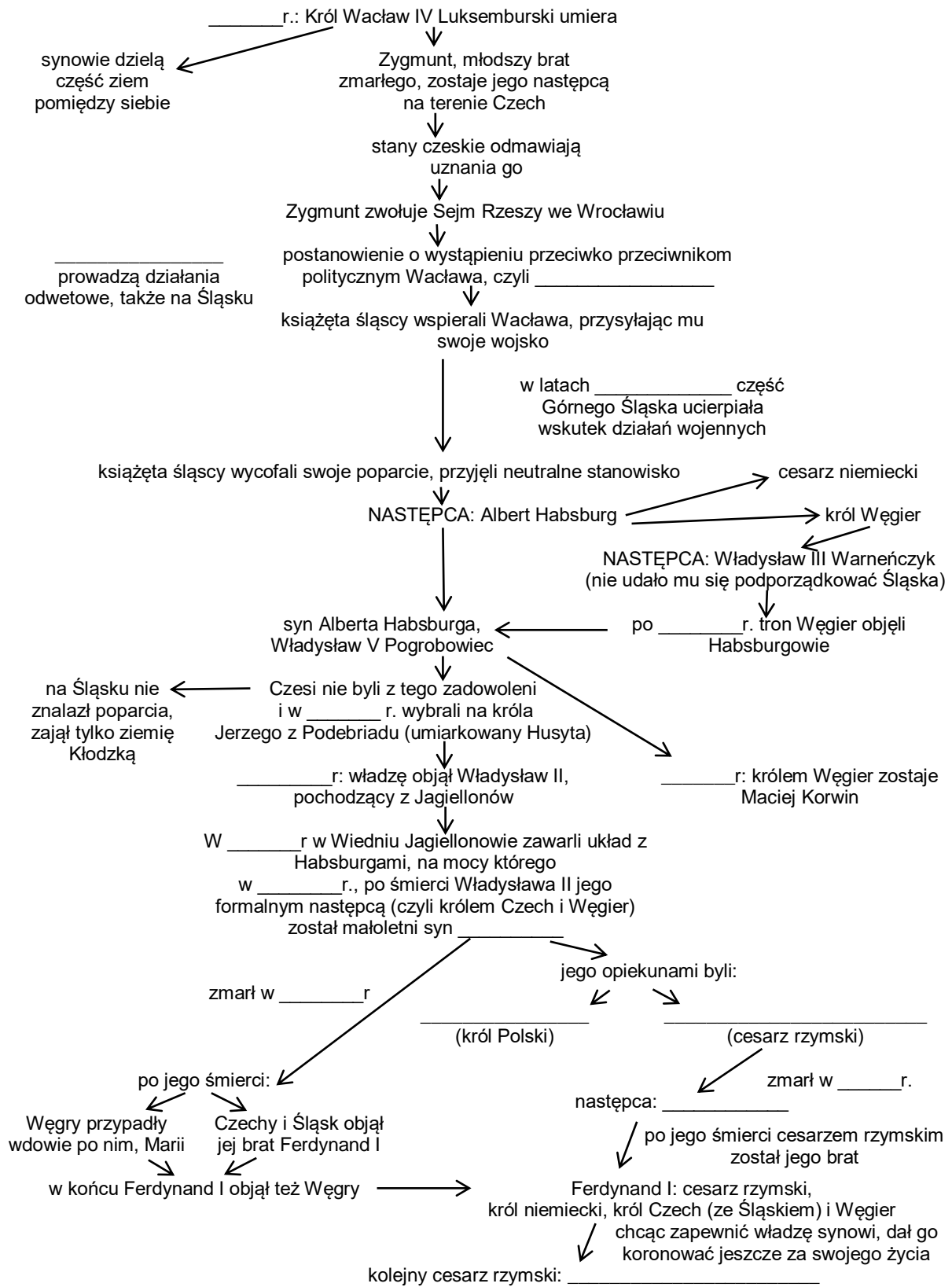
I Połącz:

do ok. końca XIII wieku	Śląsk = Województwo Śląskie
od pierwszej połowy XIV wieku	Śląsk = Wrocław i okolice
dziś	Śląsk = region dzisiejszej południowo-zachodniej Polski

II Wpisz nazwy w odpowiednie miejsca schematu przynależności politycznej Śląska w omawianej epoce.

III Uzupełnij datami i nazwami z tabelki.

1458 – 1515 – Karol V – husyci – husytom – 1425-1435 – 1471 – 1458 – 1516 – 1444 – Ludwik – Zygmunt Stary – Rudolf Habsburg – cesarz Maksymilian – 1519 – 1419

IV Co wiesz o Uniwersytecie Praskim?

V Połącz synonimy

integrować się	osoba kierująca uczelnią (np. uniwersytetem)
rezydować	urząd
regent	poprzeć
kontrkandydat	mieć swoją siedzibę
Kamera	popierać
rektor	łączyć się, bratać się
aprobować	pomaga w sprawowaniu władzy w czyimś imieniu
neutralny	rezygnacja z godności
koregent	nie staje po żadnej ze stron sporu
abdykacja	przeciwnik w wyborach
uznać (kogoś w jego nowej funkcji)	osoba, która sprawuje władzę w czyimś imieniu (np. małoletniego)

VI Dopisz brakujące dynastie

Wacław Luksemburski	Jagiellon
Zygmunt	Luxemburg
Albert Habsburg	Jagiellon
Władysław III	Podiebrad
Władysław V Pogrobowiec	
Jerzy z Podebiradu,	
Maciej Korwin,	Hunyady
Władysław II	Jagiellon
Ludwik Jagiellończyk	Jagiellon
Ferdynand I	
Maksymilian	
Rudolf Habsburg	

Sztuka Śląska w późnym średniowieczu

1) Sztuka Śląska a Praga

Księstwa śląskie musiały płacić od pierwszej połowy XIV w. lenno królom czeskim, a następnie zostały włączone do Królestwa Czeskiego. Sztuka na tych terenach pozostawała więc także pod wpływem Pragi. Za sprawą cesarza rzymskiego (od 1355) i króla czeskiego (od 1346) Karola IV Luksemburskiego (zm. 1378) stolica Czech stała się artystyczną metropolią. W najważniejsze przedsięwzięcia, inicjowane przez władcę, zaangażowany był wybitny artysta Peter Parler (1333-1399), kierujący strzeżą budowlaną i warsztatem rzeźbiarskim. Jego wpływy zauważalne są w nagrobkach śląskich książąt w Opolu i Krzeszowie, w jego pracowni powstała także Madonna Cieszyńska, zamówiona prawdopodobnie przez księcia Przemysława Noszaka (1332/1336-1410).

Zadanie:

Znajdź (np. w Internecie) zdjęcia wymienionych dzieł:

- nagrobki śląskich książąt w Opolu
- nagrobki śląskich książąt w Krzeszowie
- Madonna Cieszyńska

Jakie wspólne elementy zauważyłeś na wszystkich wymienionych elementach?

2) Artystyczne oddziaływania na Śląsk w wieku XV

W 1419 roku wybuchła tzw. rewolucja husycka. Spowodowała ona upadek praskiego ośrodka artystycznego i, co za tym poszło, znaczące ograniczenie wpływów czeskich na sztukę Śląska. Ponieważ jednak Śląsk związany był z innymi centrami Rzeszy, mogły tu sprawnie dotrzeć i przyjąć się wzory nowoczesnej, realistycznej sztuki, promieniującej z Niderlandów (Holandia). Ich cennym świadectwem jest ołtarz z kościoła św. Barbary we Wrocławiu (obecnie w Muzeum Narodowym w Warszawie) – dzieło Wilhelma Kalteysena z Akwizgranu (Aachen, Niemcy) z roku 1447.

U schyłku stulecia na sztukę w rejonie Śląska coraz większy wpływ miały nurty z Krakowa. Widoczne jest to na przykładzie Wita Stwosza, artysty z Norymbergi, który prócz ołtarza mariackiego w Krakowie wyrzeźbił także ołtarz w Świdnicy (1492). W Krakowie powstała też prawdopodobnie kustodia (wielka monstrancja) z Raciborza z 1495 roku.

Zadanie:

1. Znajdź (np. w Internecie) zdjęcie ołtarza z kościoła św. Barbary we Wrocławiu. Poszukaj dzieł pochodzących z Niderlandów, powstałych w podobnym czasie. Jakie elementy wspólne zauważyłeś?

2. Teraz znajdź zdjęcia następujących obiektów:

- ołtarz mariacki w Krakowie
- ołtarz w Świdnicy z 1492 roku
- kustodia (wielka monstrancja) z Raciborza z roku 1495.

Jakie wspólne cechy wszystkich wymienionych dzieł zauważyłeś?

3) Architektura sakralna na Śląsku w późnym średniowieczu

Wiek XIV to czas ożywionej aktywności budowlanej, w wyniku której w śląskich miastach powstały liczne świątynie o gotyckiej formie. Gotyk zrodził się w monarchii

francuskiej w XII wieku, a w śląskiej architekturze zaznaczył się w 2. połowie trzynastego stulecia. W kolejnym stuleciu wykształcił się śląski typ miejskiego kościoła: potężna trójnawowa bazylika (nawa główna jest wyższa od bocznych i ma własne okna), bez transeptu (nawy poprzecznej) i najczęściej z wielobocznie zamkniętym prezbiterium i flankującymi je kaplicami. Do najlepszych przykładów należą wrocławskie kościoły św. Elżbiety i św. Marii Magdaleny, kościół św. Stanisława i Wacława w Świdnicy oraz św. Mikołaja w Brzegu. W XV w. natomiast częściej stosowano rozwiązania halowe (nawy równej wysokości). Prawdy wiary komunikowano za pomocą związanej z architekturą rzeźby (portale w Strzegomiu) oraz polichromii o nierzadko rozbudowanym programie.

Zadania:

1. Na podstawie opisu oraz dostępnych zdjęć (wrocławskie kościoły św. Elżbiety i św. Marii Magdaleny, kościół św. Stanisława i Wacława w Świdnicy oraz św. Mikołaja w Brzegu) naszkicuj, jak wyglądał śląski typ miejskiego kościoła.
2. Wyjaśnij własnymi słowami:
 - gotyk
 - bazylika
 - nawa
 - transept
 - portal
 - polichromia

Sztuka renesansu i manieryzmu na Śląsku

1) Reformacja a sztuka

W XVI w. fala religijnych zmian szybko ogarnęła Śląsk, nie napotykając na poważniejszy opór wrocławskich biskupów. Stanowisko ojców reformacji wobec sztuki było zróżnicowane. Luter odrzucał wprawdzie katolicki kult obrazów, jednak uważał, że mogą one być pomocne jako ilustracja Słowa Bożego. Radykałowie – Zwingli, Karlstadt, a później Kalwin – przeciwni byli obecności jakichkolwiek przedstawień religijnych w kościołach. Reformacja przyjęła się na Śląsku głównie w swej umiarkowanej, luterańskiej wersji. Oznaczało to, że malarze i rzeźbiarze nadal tworzyli ołtarze, epitafia czy nagrobki. Nie uznawano już jednak katolickiej zasady fundowania dla kościołów różnych sprzętów celem zyskania przez fundatora zbawienia.

Wobec zastoju w rozwoju sztuki sakralnej (kościelnej), większą niż wcześniej rolę odgrywać zaczęła sztuka świecka. Recepja renesansowych wzorów w początkach XVI wieku dokonywała się głównie w środowisku śląskich humanistów, do którego zaliczali się hierarchowie kościelni (biskup wrocławski Jan Thurzo), książęta i mieszczanie.

Zadania

1. Jak Martin Luter odnosił się do funkcji obrazów w wyznawaniu wiary? Jak zapatrywali się na to radykalni kontynuatorzy idei reformatorskich?
2. Na czym polegała zmiana w zapatrywaniu się na sposób budowania i wyposażania nowo powstających świątyni reformatorskich (luterańskich) na Śląsku?
3. Podaj przykłady, kim byli humaniści śląscy, którzy przyjęli jako pierwsi idee reformatorskie w początkach XVI wieku.

2) Źródła inspiracji

W pierwszej połowie XVI wieku wzory nowej, antykizującej sztuki przenikały na Śląsk dwiema głównymi drogami. Rodzimi, środkowoeuropejscy artyści poznawali je za pośrednictwem wzorów graficznych i dzieł włoskich twórców w ośrodkach takich jak Buda, Kraków, Norymberga czy Augsburg. Dzieła te naśladowano często powierzchownie, bez większego zrozumienia ich struktury. Od drugiej ćwierci stulecia coraz większą rolę odgrywać zaczęli Komaskowie – artyści i rzemieślnicy przybyli z Lombardii (z okolic jeziora Como). Zmonopolizowali oni niektóre dziedziny artystyczne (np. rzeźbę w kamieniu), wprowadzili też nowe techniki zdobnicze jak sgraffito i sztukaterie. Szczególną rolę odegrała rodzina Parrów, której członkowie – Franciszek i Jakub – wzniesli dla księcia Jerzego II w latach 1544-1560 zamek w Brzegu, z eleganckim krużgankowym dziedzińcem i bramą o fasadzie gęsto pokrytej dekoracją rzeźbiarską.

W ostatnich dekadach XVI wieku coraz większe uznanie w oczach śląskich zleceniodawców zyskiwać zaczęła manierystyczna sztuka o niderlandzkiej proweniencji. Do jej najbardziej efektownych przykładów należy kościół w Żórawinie z początku XVII w. W jego wnętrzu umieszczono dzieła sztuki, wykonane przez czołowych artystów, pracujących na dworze cesarza Rudolfa II w Pradze: malarza Bartholomeusa Sprangera i rzeźbiarza Adriaena de Vries.

Niderlandyzujące w formie, choć wykonane przez miejscowych artystów, są również elementy wyposażenia kościoła w Szydłowcu Śląskim – ołtarz, ambona i chrzcielnica, rozmieszczone symetrycznie i tworzące tzw. liturgiczny trójdźwięk świątyni luterańskiej.

Zadania

1. Zaznacz na mapie miasta, z których na Śląsk docierały wpływy „nowej, antykizującej sztuki”.

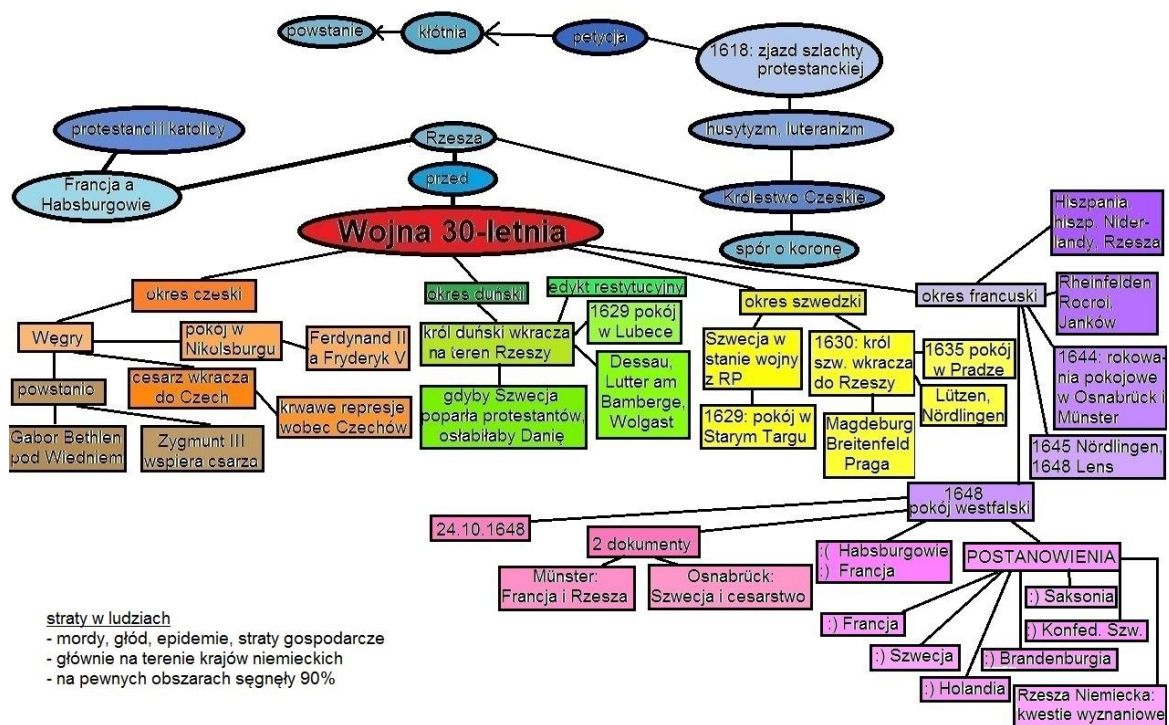
2. Jakie elementy nowych tendencji w sztuce docierały pierwszą, a jakie drugą z wymienionych dróg?
3. Podaj przykład budowli z województwa opolskiego, pochodzącej z omawianej epoki. Kto był jej autorem, czym wyróżnia się jej architektura?
4. Wymień i opisz jeszcze dwa przykłady architektury omawianej epoki z województwa opolskiego.

Wojna 30-letnia

O Wojnie 30-letniej opowiadał dr Marek Żubryd, natomiast tekst jest dziełem uczestniczki zajęć, uzupełnionym przez dr Dorotę Kurpiers.

Metoda: MindMap

Żeby uporządkować ciąg przyczynowo skutkowy, nie gubiąc przy tym ważnych dat i wydarzeń, proponuję wykorzystać zmodyfikowaną lekko metodę MindMap, czyli mapę myśli. O ile typowe MinsMaps można analizować w różnej kolejności, tak jak skojarzenia przychodzą nam na myśl nie zawsze jedno po drugim, to w tym przypadku MindMap pomoże nam uporządkować wiedzę, nie tylko posegregowaną na zakresy tematyczne, ale od razu usystematyzowaną, jak w przykładzie.

Wojna trzydziestoletnia 1618-1648

Sytuacja w Europie przed wybuchem wojny trzydziestoletniej

Na początku XVII wieku rywalizacja pomiędzy Francją a Habsburgami przybrała na sile. Francja dążyła do osłabienia krajów rządzonych przez Habsburgów. Rozgrywało się to na terenie Rzeszy. Rzesza Niemiecka podporządkowana była cesarzowi pochodzącemu z dynastii Habsburgów. W kraju panował wewnętrzny konflikt, a książęta dążyli do uzyskania niezależności. Ponadto Rzesza była podzielona pod względem religijnym na państwa katolickie i protestanckie.

Państwa protestanckie w 1608 r. na sejmie Rzeszy zażądały potwierdzenia pokoju religijnego. W związku z brakiem reakcji 15 maja 1608 r. zawiązały Unię Protestancką, na czele której stanął Fryderyk IV władca Palatynatu, a następnie jego syn Fryderyk V. Unia miała poparcie Anglii i Francji. Odpowiedzią państw katolickich Rzeszy było utworzenie 10 lipca 1608 r. Ligi Katolickiej na czele z księciem bawarskim Maksymilianem I. Liga miała poparcie papieża i cesarza.

Królestwo Czeskie: państwo rządzone od 1526 r. przez Habsburgów. W wyniku reformacji nastąpiło tu odrodzenie husytyzmu i rozwój luteranizmu. W 1609 r. cesarz Rudolf II uchwalił tzw. list majestatyczny, z gwarancją pełnej tolerancji dla innowierców oraz powoływanie defensorów, którzy mieli czuwać nad przestrzeganiem swobód religijnych. Cesarz nie przestrzegał prawa, a w 1617 r. koronę czeską i węgierską przekazał Ferdynandowi (wrogo nastawiony do protestantyzmu). Ponadto wybuchł spór o budowane dwa zbory protestanckie (w Brunowie i Hrobie). Wstrzymanie ich budowy odebrano jako złamanie listu majestatycznego.

W 1618 r. miał miejsce zjazd szlachty protestanckiej. Wystosowali oni petycję do cesarza Macieja I, jednak została ona odrzucona. Na zamku w Hradczanach doszło do kłótni z urzędnikami cesarskimi, dwóch wyrzucono przez okno. Wydarzenie to nazwano (drugą) defenestracją praską (23 maja 1618 r.) i doprowadziło do wybuchu powstania. Po śmierci Macieja I nowym cesarzem został Ferdynand II. Czesi zdetronizowali cesarza i na króla wybrali elektora Palatynatu Fryderyka V (przywódcę Unii Protestanckiej, nazwanego królem zimowym).

Wojna trzydziestoletnia. Okres czeski (1618-1624)

Walki pomiędzy Czechami popieranymi przez Unię Protestancką a Habsburgami.

Na terenie Węgier również wybuchło powstanie antyhabsburskie. Książę Siedmiogrodu Gabor Bethlen w 1619 r. oblegał Wiedeń, a cesarz otrzymał pomoc króla polskiego Zygmunta III, który wysłał lisowczyków na pomoc cesarzowi. Była to tzw. pierwsza odsiecz wiedeńska.

W 1620 r. cesarz wraz z armią ligi katolickiej pod dowództwem Johana von Tilly'ego wkroczył do Czech. Decydująca bitwa rozegrała się pod Białą Górą (8 listopada 1620 r.). Ferdynand V uciekł do Palatynatu. Czechów spotkały krwawe represje. Odebrano im przywileje i swobody polityczne i religijne oraz powołano trybunał nadzwyczajny do karania powstańców. Wiele osób uciekło z terenu Czech. Wykonywano wyroki śmierci. Konfiskowano majątki. Liczba mieszkańców kraju z 4 mln zmalała do 1 mln. Czechy utraciły autonomię i stały się dziedziczną posiadłością Habsburgów.

Cesarz Ferdynand II zawarł w 1622 r. pokój w Nikolsburgu z Bethlenem. W tym samym roku Palatynat został zajęty przez wojska cesarskie. Fryderyk V miał wsparcie wojsk dowodzonych przez Mansfelda oraz księcia Christiana Brunszwickiego. Ferdynand II pozbawił Fryderyka V tytułu elektora, a nowym elektorem ogłosił księcia bawarskiego Maksymiliana.

Zwycięstwa Habsburgów na terenie Rzeszy zachęciły Hiszpanię do próby odzyskania Niderlandów. Zapoczątkowało to wojnę hiszpańsko – holenderską.

Okres duński (1624-1629)

Pomocy protestantom niemieckim udzielił król duński Christian IV. Wkroczył na teren Rzeszy w obawie przed marszem armii cesarskiej na północ i przyłączeniem się Szwecji do wojny z Habsburgami po stronie protestantów, co osłabiłoby pozycję Danii. Oddziały protestanckie dowodzone przez Mansfelda zostały pokonane w 1626 r. w bitwie pod Dessau, a wojska Christiana IV w bitwie pod Lutter am Bamberge. Na czele zwycięskiej armii cesarskiej stał Albrecht von Wallenstein, który po odniesionych sukcesach wkroczył na Pomorze. W 1628 r. wojska duńskie zostały rozbite pod Wolgast, w wyniku poniesionej klęski Christian IV rozpoczął rokowania pokojowe z cesarzem. Pokój został podpisany w 1629 r. w Lubece. Christian IV zobowiązał się, że nie będzie ingerował w wewnętrzne sprawy Rzeszy.

Cesarz po zwycięstwie nad Danią wydał edykt restytucyjny (1629 r.), na mocy którego natychmiastowemu zwrotowi podlegały wszystkie ziemie kościelne skonfiskowane po 1552 r. Doprowadziło to do oporu w Rzeszy. Doszło także do konfliktu cesarza z książętami ligi katolickiej, zażądali oni zmniejszenia armii oraz zwolnienia Wallensteina.

Okres szwedzki (1630-1635)

Szwecja była zaangażowana w wojnę z Rzeczpospolitą. Francja dążyła do włączenia się Szwecji w wojnę z Habsburgami, dlatego pośredniczyła w zawarciu rozejmu pomiędzy Rzeczpospolitą a Szwecją (1629 r. Altmark/Stary Targ). Po zawarciu rozejmu król szwedzki Gustaw Adolf II wkroczył na teren Rzeszy w 1630 r., zajmując Pomorze. Wojska ligi katolickiej dowodzone przez Tilly'ego oblegały Magdeburg, który następnie został zdobyty i zniszczony (wywołało to oburzenie, niektóre państwa neutralne opowiedziały się po stronie protestantów). 17.09.1631 r. doszło pod Breitenfeldem do bitwy między armią Gustawa Adolfa II a wojskami Tilly'ego. Zwycięstwo odniosła Szwecja. Armia szwedzka wkroczyła w głąb Rzeszy docierając (przez Saksonię i Śląsk) do Czech i zajmując Pragę.

Dowództwo nad armią Ligi ponownie otrzymał Wallenstein. 16.11.1632 r. doszło do starcia Wallensteina i Gustawa Adolfa II pod Lützen. Bitwa zakończyła się zwycięstwem Szwecji, pomimo iż w jej trakcie zginął król szwedzki Gustaw Adolf II. Wojna toczyła się nadal. 5-6.09.1634 r. miała miejsce bitwa pod Nördlingen, gdzie zwycięstwo odniosła armia cesarska. W 1635 r. został podpisany pokój w Pradze przez cesarza i elektora saskiego.

Okres francuski (1635-1648)

Po podpisanym pokoju, w obliczu zwycięstwa Habsburgów, do wojny po stronie protestantów włączyła się Francja. Wojna toczyła się na terenie Hiszpanii i hiszpańskich Niderlandów oraz na terenie Rzeszy. Początkowo Francuzi ponosili klęski aż w 1638 r. odnieśli zwycięstwo pod Rheinfelden. Hiszpania została pokonana w 1643 r. pod Rocroi. Natomiast wojska cesarskie zostały pokonane pod Jankowem w 1645 r.

Porażki wojsk katolickich skłoniły cesarza Ferdynanda III do podjęcia rokowań pokojowych. W 1644 r. w Osnabrück i Münster rozpoczęły się rokowania pokojowe pomiędzy Francją i Szwecją a cesarstwem. Po zwycięstwach Francuzów pod Nördlingen (1645r.) i pod Lens (1648 r.) podpisano pokój westfalski.

Pokój westfalski

Traktat pokojowy podpisany 24 października 1648 r. składał się z dwóch dokumentów, pierwszy podpisany w Münster pomiędzy Francją a książętami Rzeszy, drugi w Osnabrück pomiędzy Szwecją a cesarstwem. Pokój westfalski oznaczał dla Habsburgów koniec dominacji a Europie, natomiast Francja wzmocniła swoją pozycję.

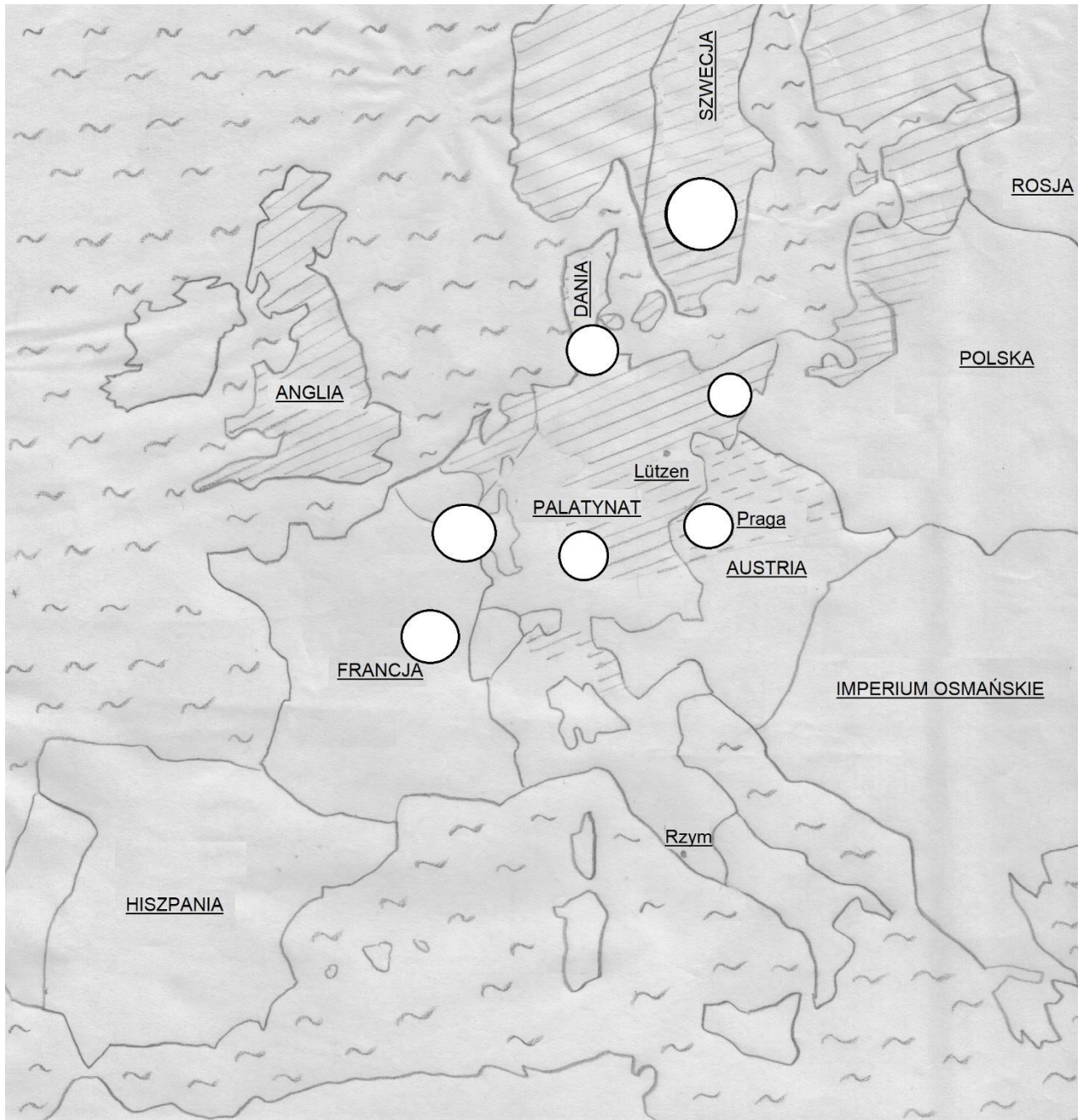
Postanowienia pokoju:

- Francja otrzymała część Alzacji, biskupstwa Metz, Toul i Verdun
 - Szwecja – Pomorze Przednie (Szczecińskie), Uznam, Wolin, Rugię, biskupstwa Bremen i Werden
 - Holandia: Hiszpania uznała jej niepodległość
 - Brandenburgia – Pomorze Kołobrzesckie, biskupstwa: Kamień, Magdeburg, Minden
 - Saksonia – Łużyce
 - Konfederacja Szwajcarska: uznano niezależność
 - gwarancja tolerancji dla katolików, luteranów i kalwinów w Rzeszy Niemieckiej
- Ponad to oddano protestantom majątki i przywileje odebrane po 1624 r.

Wojna trzydziestoletnia doprowadziła do strat w ludziach, przede wszystkim cywili w wyniku mordów, głodu czy epidemii i strat gospodarczych głównie na terenie krajów niemieckich. Starty w ludności na pewnych obszarach sięgały do 90%.

I. Zaznacz na mapie obszary, których dotyczy następujące okresy czasu:

- a) 1618-1624: okres czesko-palatyński (x2)
- b) 1625-1629: okres duński
- c) 1630-1635: okres szwedzki
- d) 1635-1648: okres francuski (x4)

KRAJE LUB OBSZARY W WIĘKSZOŚCI PROTESTANCKIE

II Uzupełnij tabelkę. W puste miejsca przy bitwach dopisz ich daty oraz wpisz, między kim się toczyły. Zwycięzcę oznacz kolorem zielonym.

_____	oblężenie Wiednia _____r.	_____
_____	bitwa pod Białą Górą _____	_____
_____	bitwa pod Dessau _____r.	_____
_____	bitwa pod Lutter am Bamberge	_____
_____	bitwa pod Wolgast _____r.	_____
_____	bitwa pod Breitenfeldem _____	_____
_____	bitwa pod Lützen _____	_____
_____	bitwa pod Nördlingen _____	_____
_____	bitwa pod Rheinefelden _____r.	_____
_____	bitwa pod Rocroi _____r.	_____
_____	bitwa pod Nördlingen _____r.	_____
_____	bitwa pod Lens _____r.	_____

III Połącz etapy wojny trzydziestoletniej z wieńczącymi je traktatami pokojowymi.

okres czeski	1629r.: pokój w Lubece
okres duński	1648r.: pokój westfalski
okres szwedzki	1622r.: pokój w Nikolsburgu
okres francuski	1635r.: pokój w Pradze

IV Dopasuj: okresy, kraje/dynastie i osoby/organizacje.

		Ferdynand II
		elektor saski
Holandia		Christian Brunszwicki
Francja	okres czeski	liga katolicka
Hiszpania		Christian IV
Rzeczpospolita		Ferdynand III
Saksonia	okres duński	Fryderyk V
Szwecja		Gabor Bethlen
Dania		Unia Protestancka
Rzesza	okres szwedzki	cesarz
Niderlandy		Albrecht von Wallenstein
Czechy		Zygmunt III
Brandenburgia	okres francuski	Gustaw Adolf II
Habsburgowie		Mansfeld
Węgry		Johann von Tilly
		Ferdynand V

Czasy Napoleona

Wykłady na spotkaniu dotyczącym czasów Napoleona, a w szczególności wojen prusko-francuskich, wygłosił prof. Sebastian Flkus, natomiast tekst napisał Grzegorz Wojciechowski.

Metoda: Kreatywne notatki

Tekst dotyczący czasów Napoleona proponuję przedstawić w formie graficznej, dowcipnej, tak, żeby uczniowie chętnie spróbowali odtworzyć go ustnie na podstawie „obrazkowych” notatek. Przykład załączam.

Żeby zachęcić uczniów do zabawy w notatki, proponuję przedstawić grafikę i odczytać tekst, wskazując zawsze na te obrazki, do których odnosi się aktualnie czytany fragment. Następnie prosimy uczniów, by już bez tekstu opowiedzieli o tym, co przedstawia grafika, krok po kroku.

Prusy w wojnach z Francją

Śląsk będący od półwiecza we władaniu Prus (jako integralna część państwa), miał swój udział w wojnach prowadzonych z rewolucyjną i napoleońską Francją. Był też w latach 1806-1807 bezpośrednio zajęty i okupowany przez wojska Napoleona. Tak jak całe Prusy, był też areną zmian społecznych, kulturowych i prawnych, jakie wojska francuskie przyniosły Europie.

Ramy czasowe to lata 1789-1815 biegnące od wybuchu rewolucji lipcowej we Francji, do Kongresu Wiedeńskiego i drugiego pokoju paryskiego. Okres ten to jedna z chwil, gdzie historia wydaje się przyspieszać, liczba wydarzeń, bitew, zjawisk społecznych, ekonomicznych i kulturowych jest tak duża, że próba opisu tejże historii dokładną chronologią jest trudna (zwłaszcza dla młodego odbiorcy). Wprowadza to sporo zamieszania i brak zrozumienia istotnych procesów, jakie wtedy miały miejsce. Przykładowo samych koalicji antyfrancuskich w latach 1792-1815 było 7. Dlatego właściwe wydaje się wskazania ważnych wydarzeń osadzonych na ramowych cezurach czasowych bez mnożenia dat i wydarzeń.

Wojna z rewolucyjną Francją 1792 - 1795

Dla Prus wejście na kurs wojenny z Francją zaczął się od lipca 1792 kiedy przyłączyły się one do Austrii toczącej wojnę z Francją. Wejście do koalicji u boku Austrii i emigrantów francuskich, miało charakter wojny prewencyjnej, mającej zdławić ruch rewolucyjny, restaurować władzę królewską i stosunki społeczne w dawnej formie. Wojska pruskie to właściwie korpus ekspedycyjny, a siły główne utrzymywane były na granicy wschodniej, zabezpieczając tam interesy terytorialne Prus wobec upadającej Rzeczypospolitej.

Wojna z Francją roku 1792 zaczęła się dla Austrii i Prus łatwo, 2. września 1792 roku wojska Prus zajęły Verdun, otwierając drogę do Paryża. Armia francuska pozbawiona $\frac{2}{3}$ kadry oficerskiej, a zasilona ochotnikami, czmychała przed wojskami koalicji. Ochotnicy niezdiscyplinowani, nieostrzelani, po prostu uciekali. Zmieniło się to diametralnie w bitwie pod Valmy. Mimo, że bitwa niczego militarnie nie rozstrzygnęła, straty były obu stron niskie (350 Francuzów i 184 Prusaków), to ochotnicy utrzymali front, a artyleria francuska pokazała swoją siłę, dowodzona przez młodszych oficerów. Prusy wycofały swoje wojska tak z bitwy jak i z wojny. Potrzebowały wojska do III rozbioru Polski. O wadze tej bitwy stanowi, nowa pod względem taktyki i morale, armia republikańskiej Francji. Do 1793 złożona z ochotników, a potem z poboru, Francja stworzyła milionową armię. Jej żołnierze mieli w głowach hasła wolności i równości. Mieli niespotykane do tej chwili możliwości awansu nawet do stopni marszałków. Faktycznie nosili oni buławy marszałkowskie w plecaku. Przez następne 20 lat wojna toczyła się poza granicami Francji. Wytworzyła nową w Europie taktykę walki w tyralierze i zmasowanych ataków na bagnety. A metodą zaopatrzenia armii była rekwizycja i grabież. Wszystkie te elementy do perfekcji doprowadził Napoleon Bonaparte. Po Valmy faktycznie Prusy wycofały się z walki, wojnę tę zakończyły one pokojem w Bazylei w 1796 roku, uznając nabytki terytorialne Francji, które zyskała ona w Niemczech. Prusy nie angażowały się zbrojnie w latach 1796-1806 w wojnę z Francją .

Wojny z Napoleonem

W 1799 roku po przewrocie 18 brumaire'a (9 listopada) władzę we Francji przejął Napoleon Bonaparte. Toczył nieprzerwanie wojny, zdobywając nowe kraje i wasalizując je (czyniąc je sobie poddanymi). Na ich terytoriach wprowadzał zdobycze

rewolucji. Dotkliwie odczuwały to kraje niemieckie, gdzie Francja właściwie robiła co chciała. Prusy, jak się zdaje, po 12 latach od zdobycia nowych terenów Rzeczypospolitej, poczuły się tak mocne, że uznały, iż mogą się przeciwstawić Napoleonowi i jego polityce w Niemczech. Wojnę wypowiedziały 6. października 1806 i błyskawicznie ją przegrały. 14. października 1806 w bitwie pod Jeną 95-tysięczna armia Napoleona rozbiła doszczętnie 38-tysięczną armię księcia Fryderyka Ludwika Hohenlohe. Ponad 25 tysięcy Prusaków poległo, zostało rannych i dostało się do francuskiej niewoli. Zdobycz wojenna była również imponująca – 20 armat i 30 sztandarów, a tego samego dnia, w bitwie pod Auerstedt, marszałek francuski Louis Nicolas Davout pokonał liczniejsze siły pruskie pod osobistym dowództwem króla Fryderyka Wilhelma III, który uciekł z 63 tysiącami ludzi w noc przed bitwą pod Jeną. Davout natknął się na nich ze swoimi trzema dywizjami (27 tysięcy ludzi). W bitwie pod Halle 17. października Bernadotte pobił rezerwę księcia Wirtembergii Eugeniusza Fryderyka. Davout z kolei wprowadził swoje wyczerpane wojska do Berlina 25. października. Siły Hohenlohe poddały się 28. października po bitwie pod Prenzlau. Krótko potem skapitulował Pasewalk. Korpus Bluchera został zniszczony w bitwie pod Lubeką 6. i 7. listopada. W ciągu 4 tygodni armia została rozbita, a kraj zdobyty. Resztki wojsk pozostawały z armiami Rosji. Ostateczne starcie miało miejsce w krwawej bitwie pod Pruską łławą, która toczyła się w zawiejach śnieżnych i kilkustopniowym mrozie, a podczas jej trwania miały miejsce jedne z największych szarż kawalerii w historii wojen. Była to jedna z najkrwawszych bitew epoki napoleońskiej. Zakończyła się taktycznym nierozstrzygnięciem i odwrotem wojsk rosyjsko-pruskich. Bezapelacyjnym zaś zwycięstwem nad Rosją zakończyła się 14. Czerwca 1807 roku bitwa pod Frydlandem. Napoleon zawarł pokój z Rosją i Prusami w Tylży.

Pierwszy traktat podpisany został 7 lipca 1807 roku przez cesarza Napoleona Bonaparte z carem Aleksandrem I. Do jego postanowień należało:

- uznanie przez Rosję Księstwa Warszawskiego, Wolnego Miasta Gdańsk i francuskich zdobyczy w Prusach,
- imperium rosyjskie przystąpiło do blokady kontynentalnej skierowanej przeciwko Wielkiej Brytanii,
- cesarz Aleksander I Romanow uznał królewskie tytuły braci Napoleona,
- Napoleon zgadzał się na aneksję przez Rosję departamentu białostockiego, który miał być jej przekazany przez Prusy .

Rozmowy między Napoleonem a Aleksandrem prowadzono na tratwie zacumowanej pośrodku nurtu Niemna, tak by żaden z władców nie musiał przybywać do drugiego. Drugi traktat został zawarty przez Napoleona dwa dni później, 9. lipca, z Królestwem Prus.

- Prusy rezygnowały z posiadłości w zachodnich Niemczech, z których utworzono Królestwo Westfalii,
- powstało Wolne Miasto Gdańsk, pozostające pod protektoratem Królestwa Saksonii i Królestwa Prus,
- Prusy zrzekały się ziem drugiego, trzeciego i części ziem pierwszego rozbioru Polski, czego skutkiem było utworzenie Księstwa Warszawskiego na mocy artykułu XV tego traktatu. Trzy tygodnie później, z części ziem północnych przybrzeżnych pierwszego rozbioru Polski utworzono Wolne Miasto Gdańsk,
- Francuzi oddali zajęte tereny Śląska z Wrocławiem i twierdzami śląskimi,
- Traktat pozwalał na swobodne poruszanie się wojsk Napoleona Bonaparte po terenie Prus.

Prusy częściowo wprowadziły Kodeks Napoleona, a tym samym postanowienia pokoju ukształtowały porządek polityczny i terytorialny, który przetrwał w ogólnym zarysie do roku 1813, zaś pokój tylżycki spowodował na okrojonych ziemiach Prus wprowadzenie zmian zarówno polityczno-społecznych jak i w organizacji wojska.

Prowadzona przez Francję polityka w krajach niemieckich rozbudziła też ruch narodowy. Jednak tu należy podkreślić: Królestwo Prus ocalało wraz z władcą. W 1813 roku, wraz z wejściem wojsk rosyjskich na tereny Prus ze zmienioną armią, włączyło się do wojny z Napoleonem. Wojska pruskie toczyły bitwy ze zmiennym szczęściem w kampanii 1813 roku. Napoleon starał się utrzymać swoje zdobycze w Niemczech, zwyciężając siły rosyjsko-pruskie w dwóch zaciętych bitwach pod Lützen (2. maja), oraz Budziszynem (20.–21. maja). Zwycięstwa te doprowadziły do krótkiego zawieszenia broni. Sprzymierzeni podjęli działania pod wodzą Gebharda von Blüchera, księcia Karola Szwedzkiego (Bernadotte) i Karla Schwarzenberga. Ich taktyka polegała na unikaniu samego Napoleona, ale na starciach z jego marszałkami, co dało im zwycięstwa w potyczkach pod Grossbeeren, Kulm, Kaczawą (Katzbach) i Dennewitz. Bitwą, która usunęła Francję z Niemiec, była bitwa pod Lipskiem, znana też jako „bitwa narodów” (niem. *Völkerschlacht bei Leipzig*) – starcie zbrojne stoczone pod Lipskiem w dniach 16.–19. października 1813 roku między wojskami francuskimi pod przywództwem Napoleona Bonaparte, a wojskami koalicji antyfrancuskiej (złożonej z Austrii, Prus, Rosji i Szwecji). Była to największa bitwa w kampaniach Napoleona i jego najcięższa porażka.

Dalsze postępy wojsk koalicji, w zarysie do roku 1813, mającej w 1814 roku do dyspozycji pół miliona żołnierzy, mimo błyskotliwych zwycięstw Napoleona w kampanii 6-dniowej, zakończyły się zdobyciem z końcem marca 1814 Paryża i abdykacją Napoleona.

Potwierdzał to Pokój Paryski (*Pierwszy Pokój Paryski*) – traktat pokojowy zawarty 30. maja 1814 w Paryżu pomiędzy przedstawicielami mocarstw tworzących VI koalicję a nowym rządem francuskim, reprezentowanym przez Charles'a Talleyranda, a jego postanowienia były następujące:

- Francji przywrócono granice ze stycznia 1792 roku, rozszerzając je o tereny wokół Landau in der Pfalz, Miluzy, Montbéliard i Saarbrücken położone na lewym brzegu Renu,
- nie zobowiązano jej również do wypłaty odszkodowania wojennego,
- kilka francuskich kolonii przypadło Wielkiej Brytanii,
- część Hiszpanii przeszła na własność Hiszpanii,
- Francja została zobowiązana do wprowadzenia zakazu handlu niewolnikami w ciągu 5 lat,
- Pozostałe kwestie sporne mocarstwa postanowiły pozostawić do rozstrzygnięcia na czas planowanego w ciągu dwóch miesięcy kongresu w Wiedniu.

Kongres zwołany do Wiednia, został przerwany w 1815. roku powrotem Napoleona z Elby. Były cesarz Francuzów powrócił niespodziewanie z wygnania i objął rządy na okres 100 dni. W krótkim czasie zebrał ponad 100-tysięczną armię, z którą ruszył w kierunku Brukseli, gdzie stały nierozwiązane jeszcze armie VI koalicji: angielska Wellingtona i pruska Blüchera. Po dwóch zwycięskich starciach 16. czerwca pod Quatre Bras i Ligny Napoleon stanął oko w oko z Wellingtonem pod Waterloo.

Zwycięska początkowo bitwa po nadejściu armii Blüchera przemieniła się w klęskę, a armia francuska przestała istnieć. Napoleon musiał ponownie abdykować w dniu 22 czerwca a Francja zawarła Pokój Paryski (1815) – układ pokojowy Francji z VI koalicją z 20 listopada 1815. Był mniej korzystny dla Francji niż Pokój Paryski z roku

1814. Francja musiała zapłacić reparacje wojenne 700 milionów franków, przywrócono granice z 1790 r.

Śląsk w dobie Napoleońskiej

Rozгромienie armii Fryderyka III pod Jeną i Austerlitz oraz zajęcie Berlina nie skłoniły Prus do kapitulacji. Posiadanie sprzymierzeńca w postaci Rosji i nadzieje pokładane w twierdzeniach rozlokowanych na terenie Królestwa, w tym Śląska, skłaniały króla do kontynuowania oporu. Wojska francuskie weszły na teren Śląska 2. listopada 1806 roku. Tu należy podkreślić, że zgodnie z doktryną militarną tamtych czasów, sieć dobrze wyposażonych twierdz miała zapewnić wielomiesięczną zdolność do oporu, stanowić zagrożenie dla linii komunikacyjnych nieprzyjaciela i oparcie dla wojsk własnych. Jednak 3. grudnia 1806 roku pada twierdza Głogów, 5. stycznia 1807 roku Wrocław, a 16. stycznia poddaje się Brzeg. Twierdza świdnicka kapitulowała 16. lutego 1807 roku, Nysa 3. czerwca 1807 roku, Kłodzko 24. czerwca 1807 roku; 28 czerwca padła w szturmie Srebrna Góra; Koźle utrzymało się do pokoju w Tylży. Wojskiem francuskim dowodził brat Napoleona Hieronim Bonaparte. Faktycznie szybkie zdobycie głównych twierdz, izolowanie pozostałych i zdobycie ich w kampanii letniej oznaczało, że teren Śląska został szybko opanowany i armia francuska nastawiona na utrzymywanie się kosztem pokonanych miała swobodę w czerpaniu zapasów i aprowizacji z tej bogatej prowincji. Stąd też w pamięci Ślązaków Napoleon i jego armia to nie wyzwolicieli ale grabieżcy. Jak to wtedy określano, przekleństwo i zaraza. Okupacja Śląska trwała do 1808 roku. Jak gwarantował pokój tylżycki, Francuzi mieli swobodę poruszania po Prusach. Wprowadzali także część swojego prawodawstwa i rozwiązań ustrojowych w tym na Śląsku. Jednak skala grabieży, kontrybucji i rekwizycji była tak duża, że Śląsk odegrał najważniejszą rolę w wojnie Królestwa Prus z Cesarstwem Francji w 1813 roku. To właśnie we Wrocławiu król pruski Fryderyk Wilhelm III wydał słynną odezwę "Do mego ludu", w której wezwał Brandenburczyków, Prusaków, Ślązaków, Pomorzanie i Litwinów do walki o zrzucenie obcego jarzma. Odzew Ślązaków był imponujący! Przeciwno okupantom francuskim gremialnie wystąpili śląscy mieszczaństwo, a do wolnych korpusów garnęli się patriotycznie nastawieni studenci i rzemieślnicy, a także młodzież szlachecka, m.in. wybitny poeta górnośląski, baron Joseph von Eichendorff. Wielkie zwycięstwo Armii Śląskiej nad napoleońską Armią Bobru w bitwie nad Kaczawą 26. sierpnia 1813 r. ostatecznie doprowadziło do wyzwolenia Śląska. W 1813 r. Dolny Śląsk stał się też miejscem spotkania i zasadniczych ustaleń najwybitniejszych dyplomatów Europy (rozejm w Pläswitz, traktaty w Reichenbach, Trachenberg, Toeplitz), które wprowadziły nowy porządek europejski.

1. Prusy w wojnach z Francją

1. Dla Prus wejście na kurs wojenny z Francją zaczął się od lipca 1792 kiedy przyłączyły się one do Austrii toczącej wojnę z Francją.

2. 2.09.1792 wojska Prus zajęły Verdun, otwierając drogę do Paryża.

4. Zmieniło się to diametralnie w bitwie pod Valmy. (...) Ochotnicy utrzymali front, a artyleria franc. pokazała swoją siłę.

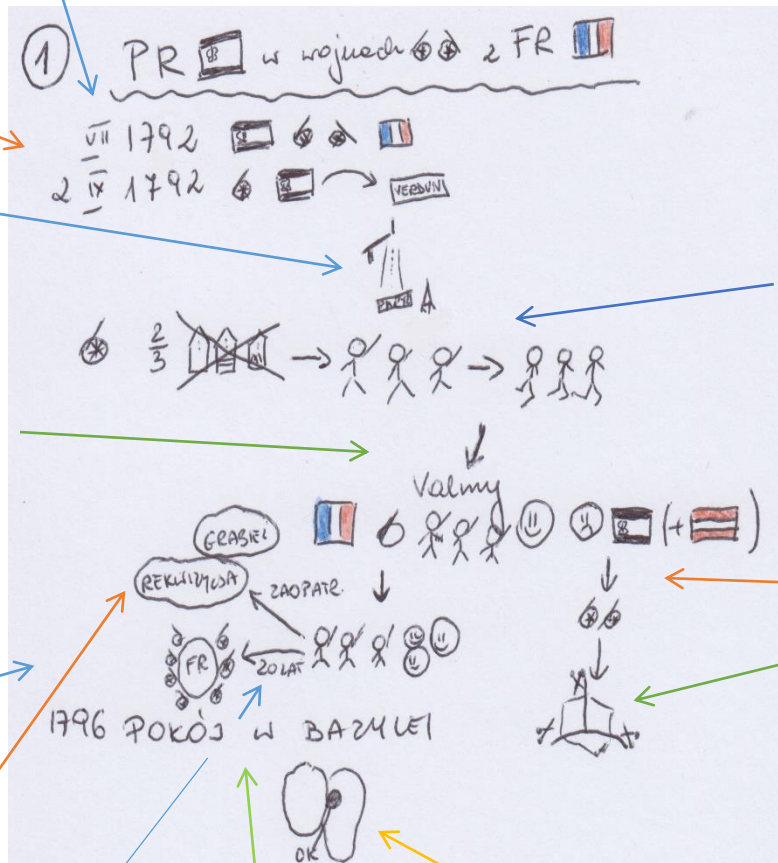
6. Żołnierze arii fr. mieli w głowach hasła wolności i równości. Metodą zaopatrzenia armii była rekwizycja i grabież. Przez następane 20 lat wojna toczyła się poza granicami Fr.

7. Prusy wojnę tę zakończyły one pokojem w Bazylei w 1796 roku...

8. ...uznając nabytki terytorialne Francji, które zyskała ona w Niemczech.

3. Armia fr., pozbawiona $\frac{2}{3}$ kadry oficerskiej, a zasilona ochotnikami, czmychała przed wojskami koalicji. Ochotnicy niezyscyplinowani, nieostrzelani, po prostu uciekali.

5. Prusy wycofały swoje wojska tak z bitwy jak i z wojny. Potrzebowały wojska do III rozbioru Polski.

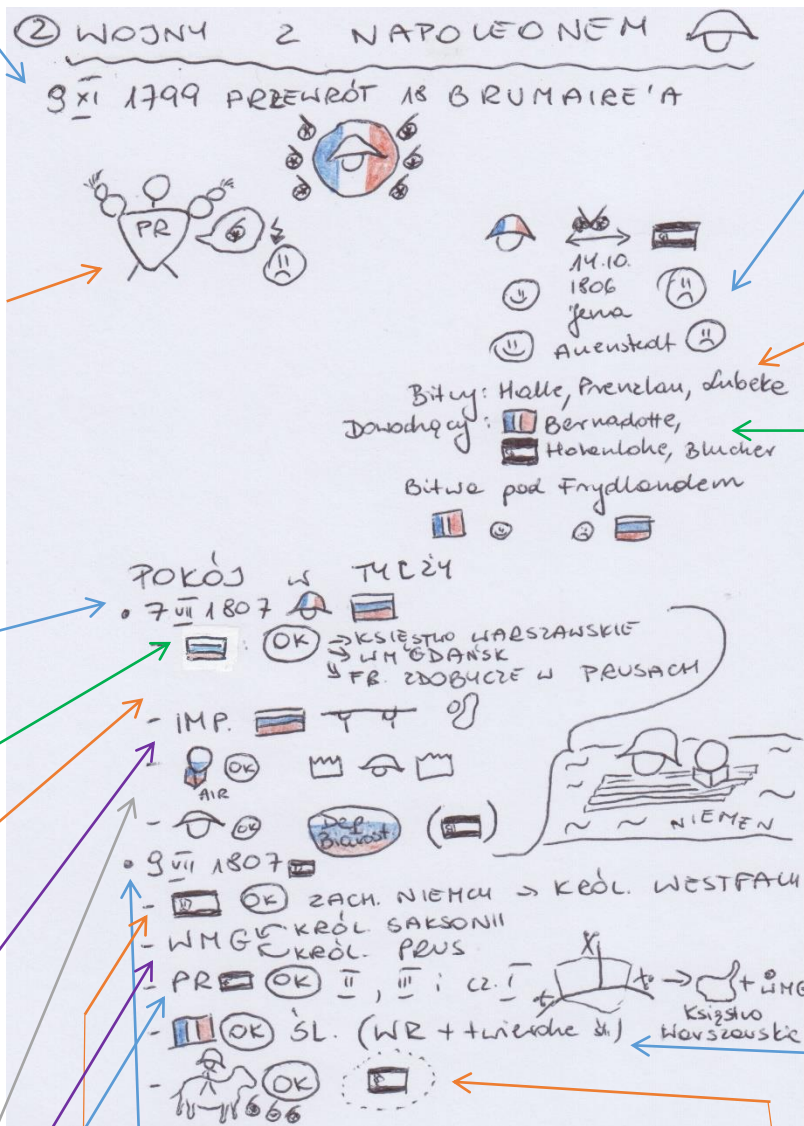
Wojny z Napoleonem I

1. W 1799 roku po przewrocie 18 brumaire'a (9.11.) władzę we Francji przejął Napoleon Bonaparte. Toczył nieprzerwanie wojny, zdobywając nowe kraje i wasalizując je.

2. Prusy, jak się zdaje, po 12 latach od zdobycia nowych terenów Rzeczypospolitej, poczuły się tak mocne, że uznały, iż mogą się przeciwstawić Napoleonowi i jego polityce w Niemczech. Wypowiedzianą wojnę błyskawicznie przegrały.

5. Do postanowień I traktatu, podpisanego m. Napoleonem a carem Aleksandrem I należały:

- uznanie przez Rosję...,
- imperium ros. przystąpiło do blokady kontynentalnej przeciwko Wielkiej Brytanii,
- cesarz Aleksander I Romanow uznał królewskie tytuły braci Napoleona,
- Napoleon zgadza się na aneksję przez Rosję departamentu białostockiego, który miał być jej przekazany przez Prusy.

3. 14.10. w bitwach pod Jeną i Auenstedt Francja pokonała Prusy.

Kolejne bitwy to..

Nato-
miast
ważne
nazwis-
ka...

4. Zwycięstwem nad Rosją (w koal. z Prusami) zakończyła się 14.6. 1807 r. bitwa pod Frydlandem.

6. II traktat zawarto 2 dni później z Królestwem Prus.

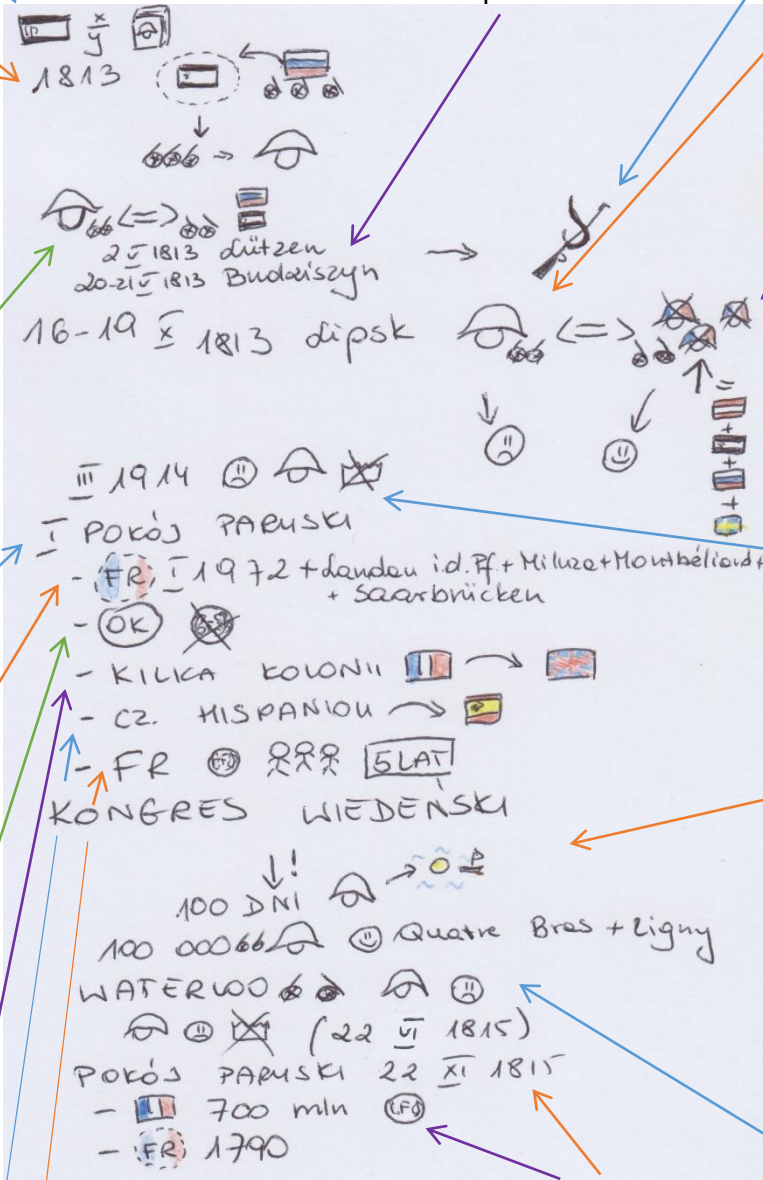
- Prusy rezygnowały z posiadłości w zach Niem., z których utworzono Królestwo Westfalii,
- powstało Wolne Miasto Gdańsk, pozostające pod protektoratem Królestwa Saksonii i Królestwa Prus,
- Prusy zrzekały się ziem II, III i części ziem I rozbioru Polski, czego skutkiem było utworzenie Księstwa Warszawskiego. Później z części ziem północnych przybrzeżnych pierwszego rozbioru Polski utworzono Wolne Miasto Gdańsk,

7. • Franc. oddali zajęte tereny ŚL. z WR i twierdzami śl.,

• Traktat pozwalał na swobodne poruszanie się wojsk Napoleona po Prusach.

Wojny z Napoleonem II

1. Prusy częściowo wprowadziły Kodeks Napoleona.
2. W 1813 r., wraz z wejściem wojsk rosyjskich na tereny Prus ze zmieniona armią, Królestwo Prus włączyło się do wojny z Napoleonem.
3. Wojska pruskie toczyły bitwy ze zmiennym szczęściem w kampanii 1813 r.
4. Napoleon zwyciężył siły ros.-pr. w bitwach...
5. Zwycięstwa te doprowadziły do krótkiego zawieszenia broni.
6. Decydująca bitwa to tzw. Bitwa Narodów: między wojskami francuskimi pod przywództwem Napoleona Bonaparte, a wojskami koalicji antyfrancuskiej (Austria, Prusy, Rosja i Szwecja). Była to największa bitwa w kampaniach Napoleona i jego najcięższa porażka.
7. Z końcem marca 1814 Paryż został zdobyty, a Nap. abdykował.
8. Pierwszy Pokój Paryski 30.5.1814
 - Francji przywrócono granice ze 1.1792 rozszerzając je o tereny wokół...
 - nie obowiązano jej do wypłaty odszkodowania wojennego,
 - kilka franc. kolonii przypadło Wlk.Bryt.,
 - cz. Hispania przeszła na włas. Hiszp.,
 - Francja została zobowiązana do wprowadzenia zakazu handlu niewolnikami w ciągu 5 lat
9. Resztę kwestii chciano uregulować na kolejnym spotkaniu, w Wiedniu. Kongres został przerwany w 1815 r. powrotem Napoleona. Szybko zebrał 100-tysięczną armię i zwyciężył w bitwach..
10. Jednak kolejna bitwa (Waterloo) zakończyła się klęską.
11. Napoleon ponownie abdykował 22.6., a Francja zawarła Pokój Paryski (1815) – układ pokojowy Francji z VI koalicją z Był mniej korzystny dla Francji niż Pokój Paryski z roku 1814.
12. Francja musiała zapłacić reparacje wojenne 700mln. franków, przywrócono granice z 1790 r.

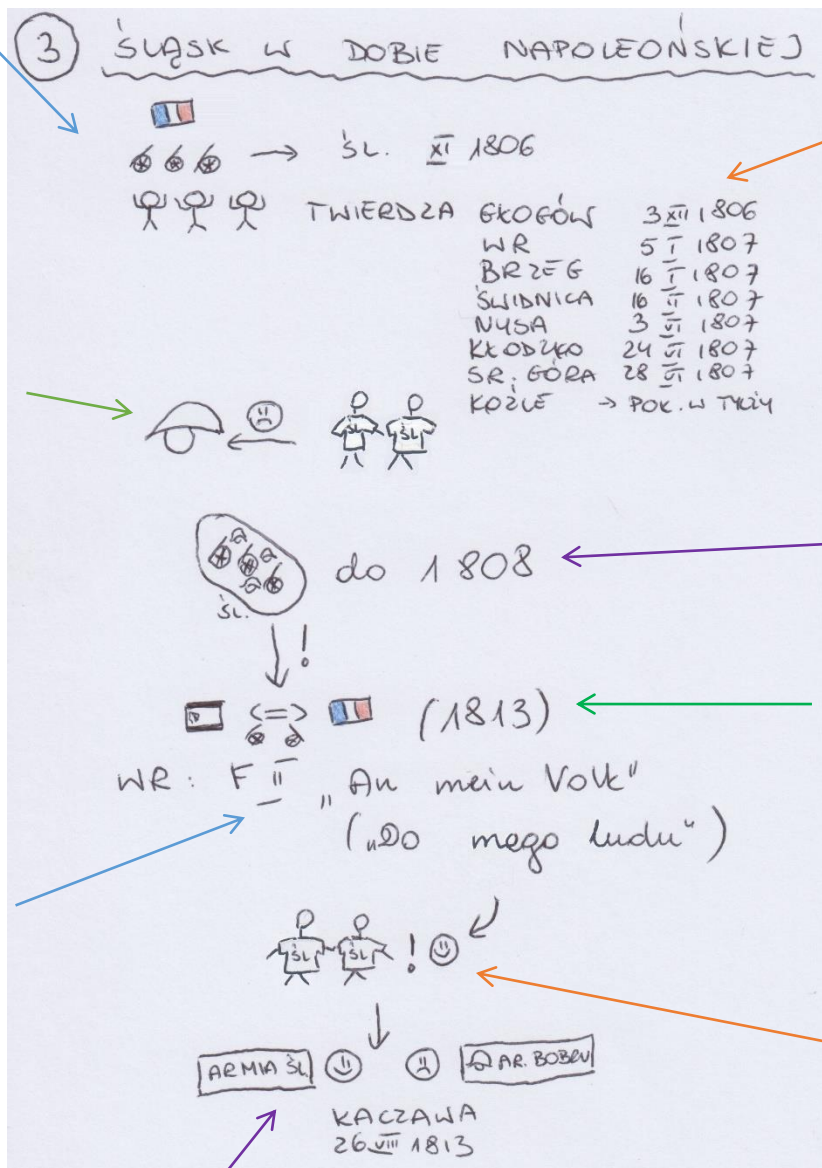

Śląsk w dobie napoleońskiej

1. Wojska francuskie weszły na teren Śląska 2.11.1806.

3. Armia fr. nastawiona na utrzymanie się kosztem pokonanych miała swobodę w czerpaniu zapasów z tej bogatej prowincji. Stąd też w pamięci Ślązaków Napoleon i jego armia to grabieżcy (przekleństwo i zaraza).

6. Właśnie we Wr. król pr. Fryderyk Wilhelm III wydał słynną odezwę "Do mego ludu", w której wezwał Brandenburczyków, Prusaków, Ślązaków, Pomorzanie i Litwinów do walki o zrzućenie obcego jarzma.

2. W tamtych czasach zakładano, że sieć dobrze wyposaż. twierdz długo będzie mogła się bronić. Jednak już w grudniu twierdze zaczęły padać lub poddawać się:...

4. Okupacja Śląska trwała do 1808 roku.

5. Skala grabieży, kontrybucji i rekwizycji była tak duża, że Śl. odegrał najważniejszą rolę w wojnie Królestwa Prus z Cesarstwem Francji w 1813 r.

7. Odezwy Ślązaków był imponujący! Przeciwno okupantom francuskim wystąpili śl. mieszkańcy, studenci, rzemieślnicy i młodzież szlachecka.

8. Wielkie zwycięstwo Armii Śląskiej nad napoleońską Armią Bobru w bitwie nad Kacząwą 26.8.1813 r. ostatecznie doprowadziło do wyzwolenia Śląska.

9. W 1813 r. Dolny Śląsk stał się też miejscem spotkania i zasadniczych ustaleń najważniejszych dyplomatów Europy, które wprowadziły nowy porządek europejski.

Kolonializm i I wojna światowa

Problematykę kolonializmu niemieckiego przybliżyła mgr Rosa Marie Wesle. O wojnach światowych doskonały wykład wygłosił dr Marek Żubryd. Prezentacja dostępna jest na stronie www.bildung.pl (materiały do pobrania).

Metoda: Praca z mapą

Ważnym elementem jest tu mapa, przy czym uwzględnić należy zarówno mapę Europy, jak i – przy omawianiu problematyki kolonializmu – także mapę świata, ewentualnie innych kontynentów. Ten temat można, w porozumieniu z nauczycielem historii lub geografii, rozwinąć jako projekt międzyprzedmiotowy, co pozwoli uczniom nie tylko na wielopłaszczyznowe jego zgłębienie, ale przede wszystkim na dłuższe pochylene się nad nim i zwrócenie uwagi na jego wielowątkowość.

Metoda: praca z prezentacją PowerPoint

Każdy, kto przygotowywał kiedyś prezentację PowerPoint, zmagał się zapewne z nieodpartą chęcią zapisania na slajdach tekstu, który zamierzał wygłosić. Dr Marek Żubryd wykazał się natomiast doskonałym wyczuciem w kwestii doboru grafik, które w tak jednoznaczny sposób przedstawiają omawiane treści, że odtworzenie tekstu na ich podstawie wcale nie wydaje się trudne.

Warto chwilę dłużej zatrzymać się podczas prezentacji właśnie przy slajdach prezentujących mapę Europy w formie obrazka (komiksu) i zwrócić uwagę uczniów na detale, czytelne tylko dla tych, którzy mają szerszą wiedzę w temacie (po zapoznaniu się z tekstami do poszczególnych slajdów damy radę 😊)

Można przygotować quiz, pytania prawda-fałsz, można poprosić uczniów o opowiedzenie konkretnych wątków historii, żeby upewnić się, że rozumieją związki przyczynowo-skutkowe.

Historia nigdy nie była czarno-biała. Zwycięzcy pisali swoją wersję, przegrani swoją. Stąd dziś różne wersje tych samych wydarzeń.

Czy jednak do tej Wielkiej Wojny musiało dojść?

Na zdjęciu widzimy bohaterów tych wydarzeń:
Króla Anglii Jerzego V
Cara Rosji Mikołaja II
Cesarza Niemiec Wilhelma II
To byli kuzyni. Ci pierwsi są do siebie nawet bardzo podobni. Czy mogło więc dojść do wojny między kuzynami? W tamtych czasach wszystkie rody panujące były ze sobą spokrewnione. Jak w takiej sytuacji mogłoby dojść do wojen?

Przyczyn było kilka.
GOSPODARKA
Niemcy po zjednoczeniu były jednym z najsilniejszych państw w Europie. Po zabranii Francji Alzacji i Lotaryngii w ich granicach znalazły się bogate złoża węgla i rudy żelaza. Ponadto otrzymały ponad 5 mld Franków w złocie kontrybucji wojennych. Na pewien czas zamknęły się na napływ towarów z zewnątrz i rozbudowały swój potencjał gospodarczy wewnątrz kraju. Następnie ruszyły w ekspansję na Europę i na świat.

ROZWÓJ GOSPODARCZY NIEMIEC

- 1879- cła ochronne dla niemieckiego przemysłu
- 1891-1894 traktaty handlowe z Austro-Węgrami, Włochami, Belgią, Serbią, Rumunią i Rosją
- 1893-1906 – wywóz towarów z Niemiec wzrósł z kwoty 3 mld marek do prawie 7 mld marek
- Niemieccy kupcy byli bardziej przedsiębiorczy od angielskich a do tego sprzedawali taniej

(omówienie tekstu ze slajdu)

Ad. 4

Anglicy mieli swoje kolonie, więc nie musieli się zbytnio wysilać, bo np. Hindusi musieli kupować ich towary, a od czasów traktatów morskich, wydanych przez Cromwella, kolonie mogły zaopatrywać się tylko od statków pod banderą angielską lub od statków, na których byli Anglicy.

Niemcy musieli się bardziej starać, musieli wykazywać się większą przedsiębiorczością, wciskać się na różne rynki zbytu.

WYDOBYCIE WĘGLA W LATACH 1815-1913 W MLN TON

	FRANCJA	NIEMCY	ROSJA	USA	WIELKA BRYTANIA
1815	0,9	1,3	0	0,05	16,2
1850	4,4	5,1	0,3	6,2	50,2
1913	40,8	277,3	36	517	292

Źródło: Norman Davies, Europa, Kraków 1998, s. 1304

Analiza tabeli.

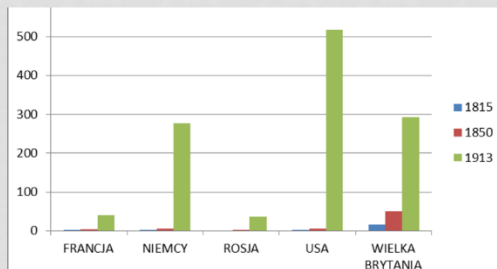
1815: Niemcy jeszcze nie są zjednoczone, prawie nie liczą się na arenie europ.

Przoduje Wlk. Bryt.

1850: U Niemców jest lepiej, ale to głównie Zagłębie Ruhry i Góry Śl.

1913: Niemcy dogoniły Wielką Brytanię.

Wydobycie węgla w latach 1815-1913 w mln ton

Niemcy zrobili olbrzymi skok gospodarczy, dorównały Anglii.

WYTOP SURÓWKI ŻELAZA W LATACH 1815-1913 W TYS. TON

	NIEMCY	ROSJA	FRANCJA	USA	WIELKA BRYTANIA
1815	0	123	0	0	310
1850	210	228	421	350	2285
1913	16761	4641	5200	22530	10425

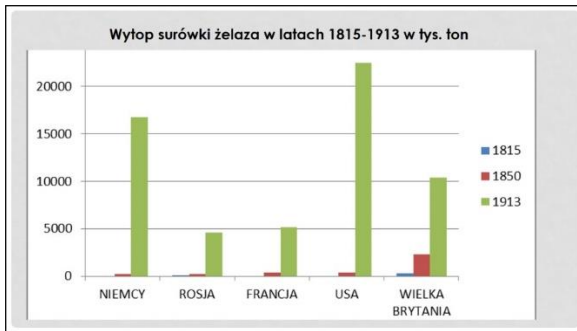
Źródło: Norman Davies, Europa, Kraków 1998, s. 1304

Omówienie wykresu.

W roku 1815 Niemcy w ogóle się nie liczą

Potem jest coraz lepiej,

Aż w roku 1913 już są potęgą w produkcji surówki żelaza.

Ta sama kwestia pokazana na wykresie. Widzimy, jak Niemcy wyprzedziły Wielką Brytanię i doganiały prawie Stany Zjednoczone.

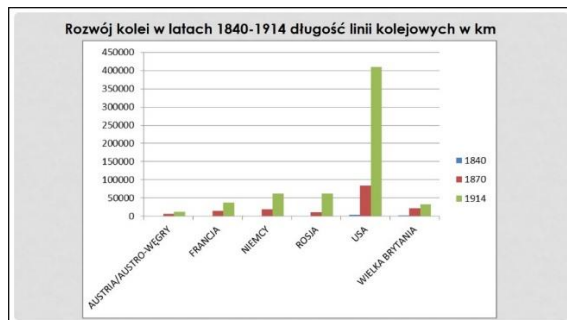
ROZWÓJ KOLEI W LATACH 1840-1914
DŁUGOŚĆ LINII KOLEJOWYCH W KM

	AUSTRIA/AUSTRO-WĘGRY	FRANCJA	NIEMCY	ROSJA	USA	WIELKA BRYTANIA
1840		144	410	469	27	4510
1870		6112	15544	18876	10731	84675
1914		11981	37400	61749	62300	410475

Źródło: Kondo Cameron, Historia gospodarcza świata, Warszawa 1999, s. 218.

Wiek XIX, wiek pary i elektryczności. Tu Niemcy też przodowały, kolej dochodziła nawet do najmniejszych miejscowości. Natomiast na terenie dawnego Królestwa Kongresowego linii było niewiele. W Prusach uwłaszczenie zostało przeprowadzone w połowie XIX wieku, a w Królestwie Kongresowym dopiero po Powstaniu Styczniowym. Nie było potrzeby budowania linii kolejowych do wiosek, bo chłopcy nie mieli prawa opuszczania tych wiosek. W Niemczech chłopcy mogli szukać pracy w mieście. Ponadto możliwy był transport armii i towarów.

Drugim powodem był fakt, że czasem ówczesne parowozy sypały iskrami z kominów lub z kół przy hamowaniu. Car obawiał się, że dojdzie w ten sposób do pożarów, więc powstawało mało linii blisko wiosek.

Tu także widzimy, jak Niemcy przyspieszyli w budowie kolei. Sieć kolei w Niemczech była bardzo gęsta. Widzimy, że Rosja też w tej dziedzinie bardzo przyspieszyła, ale tu zagęszczenie było mniejsze. Budowano natomiast kolej transsyberyjską, co ilością poprowadzonych kilometrów trakcji pozwoliło dorównać np. Niemcom.

„MADE IN”

W Anglii od 1887 umieszczano na towarach obcego pochodzenia, sprzedawanych w Wielkiej Brytanii, znak fabryczny mający je od razu wyróżnić od towarów angielskich najczęściej stosowano znak „Made in Germany”.

Omówienie tekstu ze slajdu

Niemcy stawali się coraz bardziej konkurencyjną gospodarką dla Anglii. Niemcy produkowali jakościowo coraz lepiej i coraz taniej, co mogło doprowadzić do sytuacji, kiedy Niemcy wyprzedzają Anglię gospodarczo. Konsekwencją mogło być także wyprzedzenie Anglii w dziedzinie zbrojeniowej czy w przewodnictwie na kontynencie.

ODEJŚCIE BISMARCKA I WELTPOLITIK

Źródło: wikipedia.org

Flaga kolonialna Cesarstwa Niemieckiego

- Odejście od polityki cesarza Wilhelma I i kanclerza Bismarcka
- Głównym celem było uzyskanie statusu mocarstwa o wpływach ogólnoswiatowych.
- Aktywna polityka kolonialna i rozbudowa floty.

KWESTIE POLITYCZNE

Bismarck, który zjednoczył Niemcy, odchodzi z polityki (rysunek satyryczny). Wilhelm II chciał sam prowadzić politykę. Zwrot w polityce Niemiec. Wilhelm mówi, że nie zmieni kursu mimo zmiany nawigatora, stało się jednak inaczej. Bismarck dbał o równowagę w Europie, co miał zapewnić np. sojusz trzech cesarzy (Rosji, Niemiec i Austrii). Po odejściu Bismarcka sojusz zaczął się łamać.

Jeszcze za czasów Bismarcka, już w roku 1877 Rosja rozpoczęła wojnę z Turcją i zaczęła ją wygrywać. Wojska ros. podeszły pod Konstantynopol. Car miał nadzieję, że uda mu się zdobyć cieśniny czarnomorskie. Sprzeciwiła się temu Anglia i Austro-Węgry. W obawie przed tym zwołano do Berlina kongres, podczas którego zmuszono Rosję do ustępstw, tak, jakby tej wojny nie wygrała. Sporządzono tzw. „Ohrfeigebrief”, czy „list-policzek”, w którym car Aleksander skarżył się na Bismarcka, że był nielojalny i działał przeciwko Rosji. Sytuację udało się załagodzić, ale napięcie pozostało i zaczęło się pogłębiać.

RYWALIZACJA O KOLONIE

KOLONIE

Kolejnym aspektem były imperia kolonialne.

IMPERIA KOLONIALNE

brytyjskie

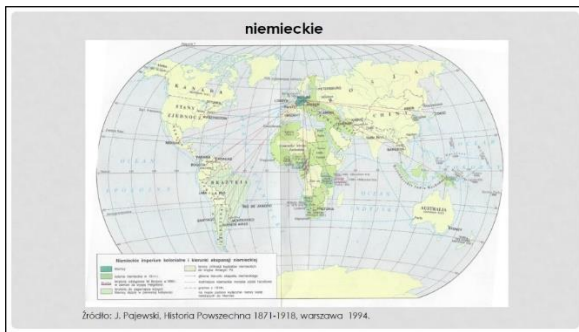

francuskie

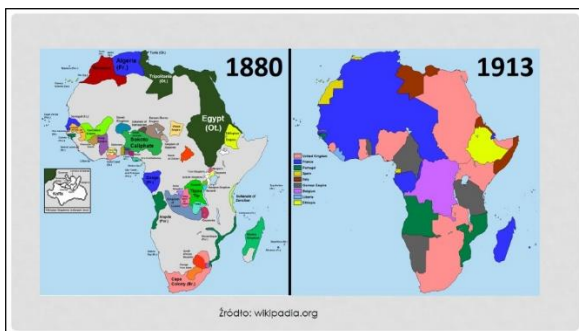

Źródło: J. Pajewski, Historia Powszechna 1871-1918, Warszawa 1994.

Brytyjczycy mieli największe kolonie. Kanada, Rep. Burska, Australia i Indie + Birma i Pakistan... 600 mln. ludności, olbrzymi rynek zbytu i surowce naturalne, co dawało Imperium Brytyjskiemu potęgę Francuzi: Afryka i Indochiny Niemcy zjednoczyły się dopiero w połowie XIX wieku. Dla Niemców pozostało niewiele, zresztą Bismarckowi na tym nie zależało. Ale po odejściu Bismarcka cesarz Wilhelm chciał tworzyć tzw. Weltpolitik, czyli rozszerzać zasięg wpływów niemieckich.

Powstawało imperium kolonialne Niemiec. Jasnym kolorem oznaczono tereny, które Niemcy chcieliby pozyskać. Niemcy ostatecznie miały niewiele kolonii, ale dążyły do ekspansji gospodarczej. Kolonie bliskiego wschodu, archipelag Bismarcka, Afryka południowo-zachodnie i południowo-wschodnie, mieli Togo, Kamerun...

Mapa Afryki 1880: Niewiele się dzieje, szczególnie na Saharze. Te kolonie zapoczątkowali kupcy niemieccy. Swoją przedsiębiorczością zaczęli prowadzić politykę kolonialną, która potem została wsparta przez państwo niemieckie. Rok 1913: jest już Togo, Kamerun, Afryka południowo-zachodnia, południowo-wschodnia. Ale cesarz Wilhelm chciał więcej.

Jeszcze raz widzimy kolonie niemieckie, w porównaniu do innych krajów. Brytyjczycy marzyli o poprowadzenie linii kolejowej od Egiptu do Kaapstadu. Nie mogło się to udać, bo na drodze stały kolonie niemieckie.

Symbol podbić kolonialnych brytyjskich: Cecil Rhodes. Maszt, na którym zapięto drut telegraficzny, bo udało się uzyskać połączenie telegraficzne między Kairem a Kaapstadem. Tu Cecil Rhodes jako maszt, na którym zapięto drut telegraficzny. To udało się Brytyjczykom.

BILSKI WSCHÓD

Bardzo ważny z dzisiejszego punktu widzenia, ale nie tylko. To ropa naftowa i jej destylacja przez Łukasiewicza, następnie wynalezienie samochodów, które spowodowało wielkie znaczenie ropy naftowej.

KOLEJ BAGDADZKA

Źródło: wikipedia.org

1903 – rozpoczęcie budowy z Konya Kolei Bagdadzkiej, mającej połączyć Berlin z Basrą dla niezależnienia się Niemiec od morskich dostaw surowców; do wybuchu I wojny światowej kolei nie udało ukończyć;

Analiza slajdu.

Niemcy wiedzieli, że mają małe wyjście na morze, bo na morzach dominowali Anglicy. Chcieli zbudować sobie stałe dojście na morze, nowy kierunek, z pominięciem drogi przez Morze Północne. Właśnie zbudowanie kolei do Bagdadu miało pomóc niezależnić się Niemcom od morskich dostaw surowców. Kolej nie została ukończona, uniemożliwił to wybuch I Wojny Światowej.

DALEKI WSCHÓD

<https://histmag.org>

Wielkie mocarstwa dzielą się „chińskim ciastem”

Karykatura: Wielkie mocarstwa europejskie dzielą się chińskim ciasteczkiem, a przerażony Chińczyk nad nimi. Przyjrzyjmy się nim. Japończyk zastanawia się. Car Rosji zastanawia się. Francja wspiera go. Królowa Wiktoria patrzy na swojego krewniaka, a cesarz Wilhelm wbija dwoma rękami nóż i już chce kroić.

WOJNY W CHINACH

źródło: wikipedia.org

Powstanie bokserów (1900)

- Zabicie posła niemieckiego von Keffelera
- Interwencja Anglii, Rosji i Niemiec

Analiza slajdu

Anglicy „wyciągali kasztany rękami Niemiec”.: podpuścili Niemców, żeby to oni zarządzali dowództwem. Opinia publiczna znowu była przeciwko Niemcom, bo biedni bokserzy pięściami wyskoczyli na armaty i karabiny maszynowe.

„HUNNENREDE”

źródło: wikipedia.org

27.06. 1900 cesarz Wilhelm II wygłosił słynną mowę. W której wspomniał Hunów, którzy przed tysiącem lat napelnili grozą Europę i teraz ich śladem powinni pójść żołnierze niemieccy.

Zaszkodził Niemcom sam cesarz, wzywając ich do takiej brutalności, by potem całe pokolenia się ich bały. Mowa została wydrukowana w prasie.

WILHELM II

źródło: wikipedia.org

W wojnie w Chinach Anglia i Rosja schowały się za Niemcami, którzy sprawowali naczelną dowództwo interwencji zbrojnej.

Karykatura: cesarz Wilhelm chce pożreć cały świat.

Taki miał charakter, że szybciej mówił, niż myślał.

ROZBUDOWA FLOTY NIEMIECKIEJ

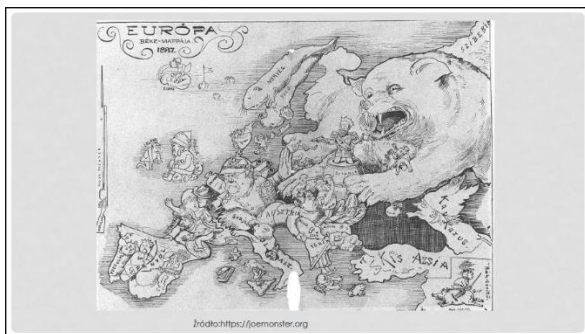

Anglicy panowali nad oceanami i chcieli mieć flotę, która byłaby dwa razy silniejsza, niż połączone floty dwóch innych państw. Wrogiem nie byli Amerykanie, Francuzi nie, Włosi nie. Ale Niemcy mieli admirała Tirpitz, który tak chciał rozbudować flotę, żeby Anglicy dwa razy się zastanowili, zanim chcieliby ją zaatakować. Karykatura: Anglicy (satyrycznie Szkoci) wołają zaczepnie do chłopców niemieckich „chodźcie, pobawimy się waszymi okręcikami”. Niemcy zaczęły rozbudowywać flotę wojenną na dużą skalę.

Na koniec XX wieku pojawiły się dwa systemy sojuszu:

1. Trójprzymierze: Sojusz Niemiec i Austro-Węgier, do którego niechętnie dołączyły Włochy
2. Trójporozumienie: Francja zawarła porozumienie z Rosją, żeby mieć kogoś, kto pomoże w walce z Niemcami. Potem, po uregulowaniu konfliktów rosyjsko-angielskich, do sojuszu dołączyła Wielka Brytania.

Karykatura Europy z 1887 roku. Rosja jako niedźwiedź i car na beczce dynamitu, Austriak trzymający świnkę z napisem „Bośnia” pod pachą, bo o tą Bośnię potem wywiązał się konflikt, Bismarck z dużą ilością armat: część powstrzymuje cara, jedna skierowana na Anglię, Włosi nie patrzą nigdzie, Hiszpan zajęty własnymi sprawami Anglik patrzy na Irlandię, bo tam jest problem, Duńczycy, Norwegowie i Szwedzi sobie śpią, są poza tym wszystkim, Turek pilnuje cieśnin czarnomorskich. Charakterystyczne: Rosja zawsze jako niedźwiedź. Tu sięga łapami do Austrii. W roku 1849 Rosja pomogła Austrii stłumić powstanie na Węgrzech, inaczej być może Węgry odzyskaliby niepodległość. Ale w późniejszych czasach Austria wyparła się na Rosję. Austria i Rosja rywalizowały o Bałkany.

Znów satyra, tym razem z chwili wybuchu wojny. Rosja jako chłop z zadartym nosem, któremu Prusak wbija patyk w nos i wraz z Austriakiem próbuje go powstrzymać przed pożarciem Europy. Włoch patrzy, Turek się zastanawia, Francuzi się zbroją, a Niemiec próbuje butem wbić się do Francji. Potrzebowali bowiem więcej żelaza. Część pozyskiwali ze Szwecji, ale bogate rudy były we Francji. Anglik już patrzy w kierunku Europy, a buldog Irlandzki szykuje się do skoku po niepodległość. Szwed jest niezbyt wszystkim zainteresowany.

KOCIOŁ BAŁKAŃSKI
Karykatura: Monarchowie europ., bankierzy, Bismarck, Franciszek Józef, car Rosji, Francuz, przemysłowiec angielski... Wszyscy próbują domknąć ten kocioł. Każdy chce mieć swoje wpływy. Rosja, Austro-Węgry... Niemcy chcieli budować kolej do Bagdadu, właśnie przez Bałkany, czyli to ich strefa wpływów, tym bardziej że kapitał niemiecki coraz bardziej uzależniał od siebie Austro-Węgry. A Austro-Węgry jednak były gospodarczo słabe.

Karykatura: Rywalizacja między Rosją i Austro-Węgrami. Car rosyjski, Franciszek Józef i Turek, który patrzy z przerażeniem Panslawizm – zjednoczenie wszystkich Słowian, mieszkających w granicach monarchii austro-Węgierskiej. To hasło ważne dla Rosjan. Z drugiej strony stał pangermanizm, hasło obowiązujące w Niemczech. Musiało dojść do konfliktu.

KONFLIKTY NARODOWOŚCIOWE
W Austrii dochodziło do konfliktów narodowościowych: zamieszkiwało ją wiele narodowości: Niemcy, Węgrzy, Czesi, Słowacy, Serbowie i Chorwaci, Rumuni i Włosi, nawet Ukraińcy. Taka duża ilość różnych narodowości osłabiała państwo. W czasie I Wojny to Niemcy musiały wielokrotnie ratować Austro-Węgry przed klęską militarną.

Francja	Wielka Brytania	Rosja
Odzyskanie Alzacji i Lotaryngii	Złamanie potęgi gospodarczej Niemiec	Rozszerzenie wpływów w Europie środkowej i na Półwyspie bałkańskim-panslawizm
Obawa przed konkurencją przemysłu niemieckiego	Likwidacja niemieckiej floty wojennej	Zdobycie cieśnin czarnomorskich i dominującej pozycji na Morzu Czarnym
Utrzymanie swoich kolonii	Utrzymanie swoich kolonii	

Tu widzimy priorytety Francji, Wielkiej Brytanii i Rosji w swoich dążeniach.

Analiza slajdu.

Włosi przystąpili do konfliktu później, a ich dążenia nie były wygórowane.

Austro-Węgry	Niemcy
Oslabienie Serbii dążącej do zjednoczenia Słowian Południowych	Zdobycie nowych kolonii - Weltpolitik Kryzysy marokańskie
Wyparcie wpływów Rosji z Półwyspu bałkańskiego	Penetracja gospodarcza Turcji - budowa kolei bagdadzkiej

Natomiast państwa centralne: Austro-Węgry dążyły do osłabienia Serbii, która chciała zjednoczyć południowych Słowian, wyparcia wpływów Rosji z Bałkanów, a Niemcy chciały zdobyć swoje kolonie. Ponadto chodziło o penetrację gospodarczą Turcji i rozbudowę potencjału militarnego.

1. Wymień straty terytorialne Niemiec na mocy Traktatu Wersalskiego.

2. Wpisz w tabelę wydatki wymienionych na wykresach krajów w związku z I Wojną Światową. Zaczynij od państw, które wydały najwięcej.

kwota	państwo

3. Wyjaśnij, jakie były plany wobec floty niemieckiej, a jak ostatecznie się stało.

4. Jakie wpływy miała hiperinflacja na życie codzienne Niemców? Wymień min. 3 przykłady.

5. W jakich okolicznościach doszło do proklamowania republiki w Niemczech?

6. Połącz nazwisko z czynem lub funkcją.

Philip Scheidemann	ogłosił abdykację cesarza Wilhelma II
Maksymilian Badeński	ostatni cesarz Cesarstwa Niemieckiego
Friedrich Ebert	kanclerz i minister w Republice Weimarskiej, laureat Pokojowej Nagrody Nobla
Gustav Stresemann	proklamował republikę z okna gabinetu kanclerskiego
Wilhelm II	ostatni kanclerz Cesarstwa Niemieckiego i pierwszy prezydent Republiki Weimarskiej

7. Co wiesz o układzie w Rapallo i Locarno? Między jakimi krajami został zawarty, jaka była ich geneza i jakie postanowienia?

	Rapallo	Locarno
państwa	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
postanowienia	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
geneza lub konsekwencje	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

8. Zinterpretuj grafikę.

9. Wyjaśnij, na czym polegał pakt Ribbentrop-Mołotow.

1. Odpowiedz na pytania.

Które państwa odgrywały najważniejszą rolę w Europie na krótko przed wybuchem I Wojny Światowej?

Wymień czynniki, jakie doprowadziły do wybuchu I Wojny Światowej.

2. Dopisz, jak nazywali się rządzący wówczas w danych państwach.

Anglia: _____

Rosja: _____

Niemcy: _____

3. Czego dowiedziałeś się o sytuacji gospodarczej Niemiec. Pomogą Ci podane hasła.

- nowe tereny: _____

- kontrybucje: _____

- strategia: _____

- przedsiębiorczość: _____

- węgiel: _____

- surówka żelaza: _____

- rozwój kolei: _____

- krajowe produkty: _____

4. Jak nazywał się polityk niemiecki, który nadawał kurs pozycji Niemiec w Europie w połowie XIX wieku? Czego dowiedziałeś się o założeniach jego polityki?

5. Co wiesz na temat kolonii...

...brytyjskich? _____

...francuskich? _____

...niemieckich? _____

6. Co w tym czasie działo się w Azji?

7. Uzupełnij informacjami ze slajdów.

flota angielska

flota niemiecka

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

8. Jaki podział sił wykształcił się w Europie na krótko przed wybuchem I Wojny?

_____		_____
_____	przeciw	_____
_____		_____

9. „Kocioł bałkański”. Jakie interesy na Bałkanach miały poszczególne kraje?

Niemcy: _____

Rosja: _____

Austro-Węgry: _____

10. Z jakimi problemami wewnętrznymi zmagaly się w tym czasie Austro-Węgry?

1. Odpowiedz na pytania.

Które państwa odgrywały najważniejszą rolę w Europie na krótko przed wybuchem I Wojny Światowej?

Wymień czynniki, jakie doprowadziły do wybuchu I Wojny Światowej.

2. Dopisz, jak nazywali się rządcy wówczas w danych państwach.

Anglia: _____

Rosja: _____

Niemcy: _____

3. Czego dowiedziałeś się o sytuacji gospodarczej Niemiec. Pomoga Ci podane hasła.

- nowe tereny: _____

- kontrybucje: _____

- strategia: _____

- przedsiębiorczość: _____

- węgiel: _____

- surówka żelaza: _____

- rozwój kolei: _____

- krajowe produkty: _____

4. Jak nazywał się polityk niemiecki, który nadawał kurs pozycji Niemiec w Europie w połowie XIX wieku? Czego dowiedziałeś się o założeniach jego polityki?

5. Co wiesz na temat kolonii...

...brytyjskich? _____

...francuskich? _____

...niemieckich? _____

6. Co w tym czasie działo się w Azji?

7. Uzupełnij informacjami ze slajdów.

flota angielska

flota niemiecka

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

8. Jaki podział sił wykształcił się w Europie na krótko przed wybuchem I Wojny?

_____		_____
_____	przeciw	_____
_____		_____

9. „Kocioł bałkański”. Jakie interesy na Bałkanach miały poszczególne kraje?

Niemcy: _____

Rosja: _____

Austro-Węgry: _____

10. Z jakimi problemami wewnętrznymi zmagaly się w tym czasie Austro-Węgry?

1. Wiedząc, że:

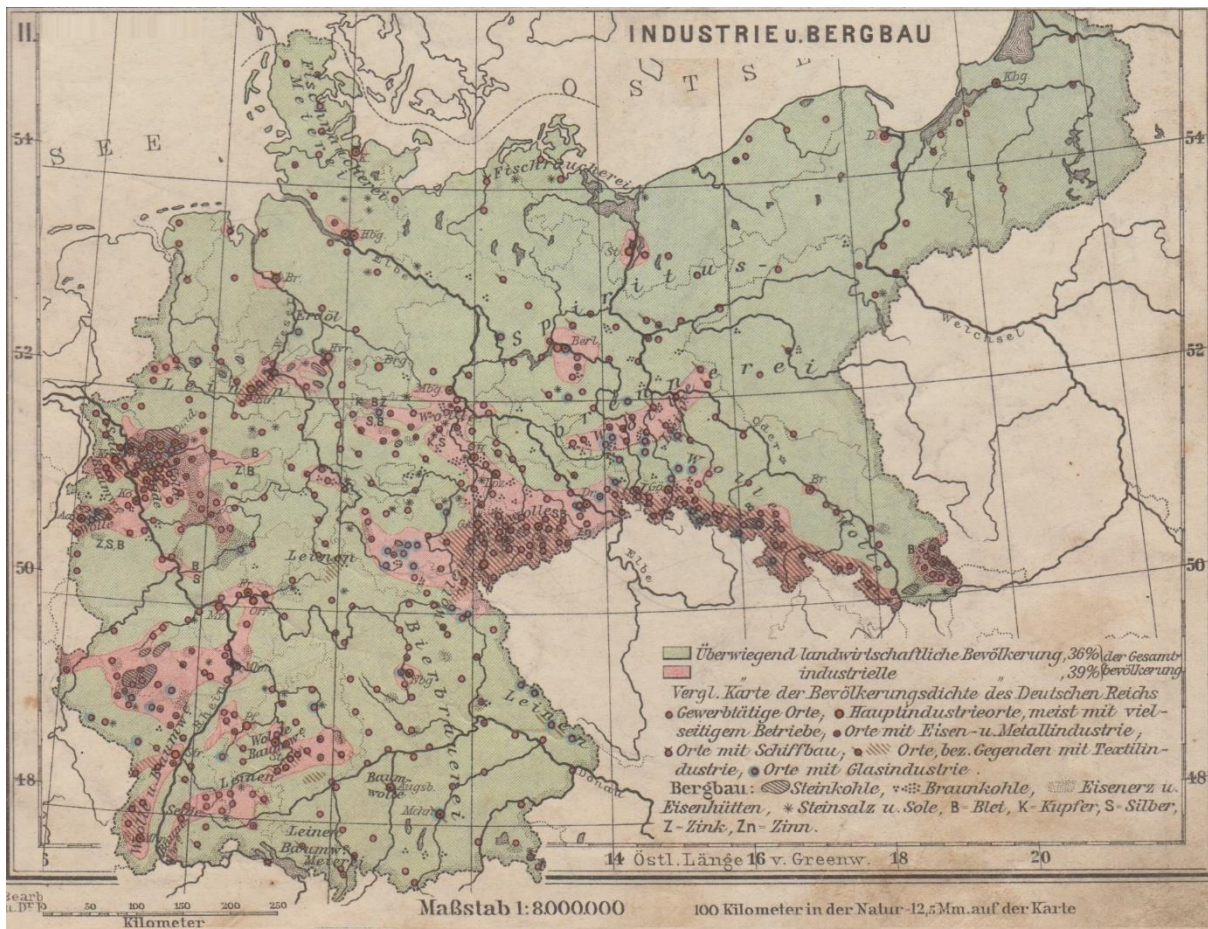
- w Rosji...
- w Wielkiej Brytanii...
- w Niemczech...

podpisz, kto znajduje się na fotografiach. (Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Mikołaj II – Jerzy V – Wilhelm II

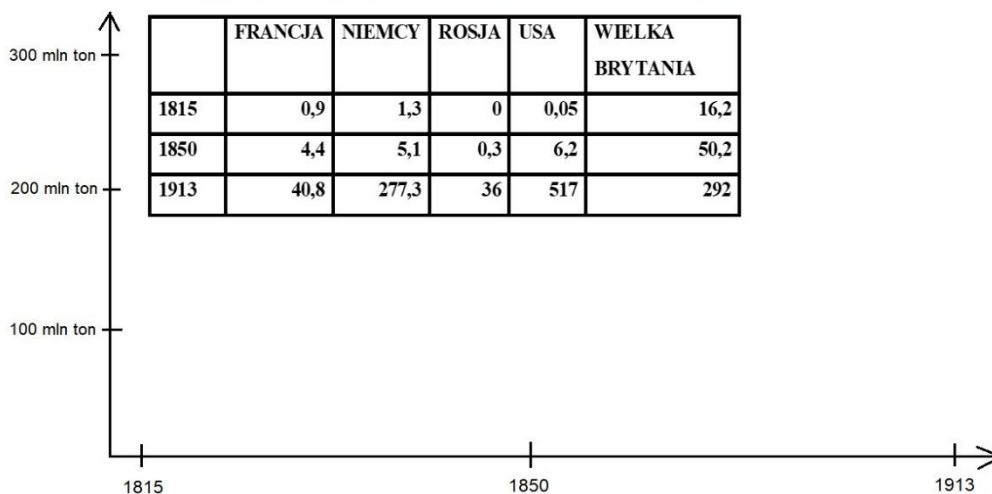

2. Na podstawie mapy wypisz, jakie złoża znajdowały się bezpośrednio przed I Wojną Światową na terenie ówczesnego państwa niemieckiego.

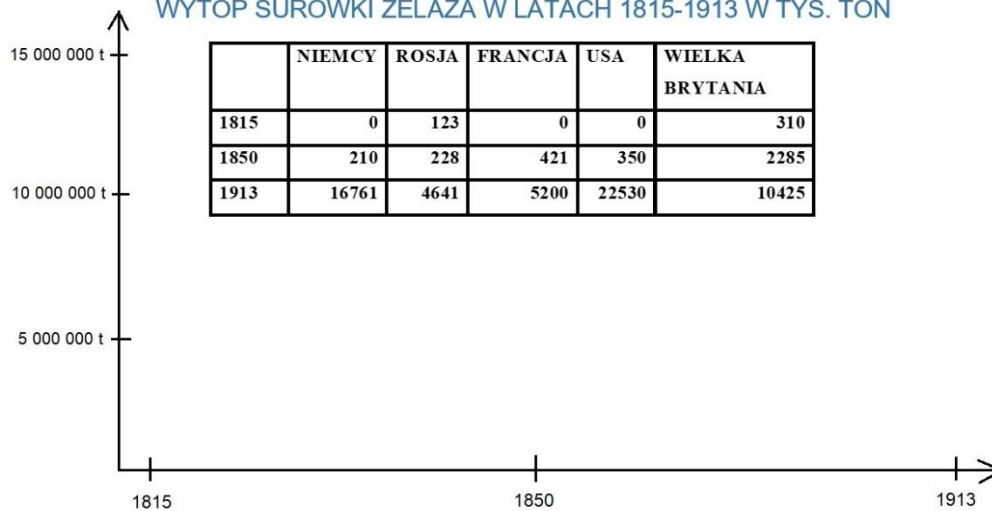

3. Na podstawie tabelki zaznacz na wykresie, jak postępował rozwój gospodarczy Niemiec do I Wojny Światowej.

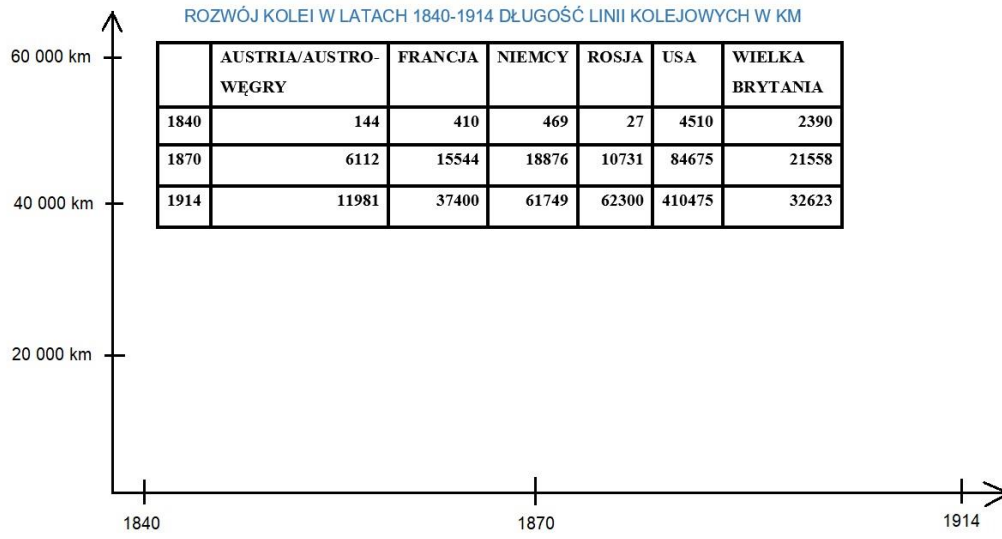
WYDOBYCIE WĘGLA W LATACH 1815-1913 W MLN TON

WYTOP SURÓWKI ŻELAZA W LATACH 1815-1913 W TYS. TON

ROZWÓJ KOLEI W LATACH 1840-1914 DŁUGOŚĆ LINII KOLEJOWYCH W KM

4. Zaznacz na mapie Afryki kolonie brytyjskie, francuskie i niemieckie. Opisz legendę.

kolonie brytyjskie

kolonie francuskie

kolonie niemieckie

WIELKA WOJNA

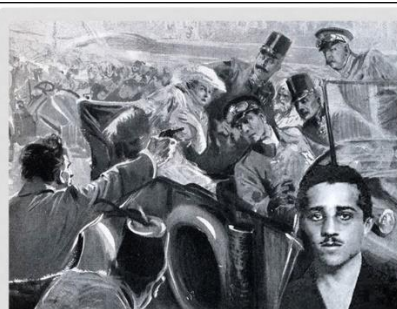
Skąd ta nazwa? Zanim rozpoczęła się II Wojna Światowa, dla ludzi właśnie I Wojna była wielka i straszna.

ZABÓJSTWO ARCYKSIĘCIA FRANCISZKA FERDYNANDA 28.06.1914

źródło: wikipedia.org

O zamachu na Arcyksięcia Ferdynanda wiemy. Podobał mu się ustrój Stanów Zjednoczonych, gdzie regiony miały dużą autonomię, ale centrala kierowała wszystkim. W takim rozwiązaniu widział szansę na przeciwstawienie się tendencjom odśrodkowym w swoim kraju. Chciał dać większą autonomię wszystkim ludom monarchii.

Zabójcą był Bośniak, poddany austriacki Gavrilo Princip, ale działający z inspiracji serbskiego wywiadu wojskowego.

źródło: wikipedia.org

Został jednak zamordowanie na zlecenie Serbii, więc koła wojskowe Austro-Węgry chciały rozprawić się z Serbią. Problem polegał na tym, że sojusznikiem Serbii była Rosja.

WOJNĘ ROZPOCZĘTO „KULTURALNIE”

- 28.07.1914 Austro-Węgry wypowiedziały wojnę Serbii
- 29.07.1914 Rosja ogłosiła mobilizację
- 1.08. 1914 Niemcy wypowiedziały wojnę Rosji
- 3.08.1914 Niemcy wypowiedziały wojnę Francji
- 4.08.1914 Wielka Brytania wypowiedziała wojnę Niemcom

Austro-Węgry napisały ultimatum do Serbii, a ta zgodziła się na wszystkie punkty, z wyjątkiem jednego: żeby policja austro-węgierska mogła prowadzić niezależne śledztwo na terenie Serbii. Wobec tego doszło, jak po sznurku, do wydarzeń ze slajdu: Austro-Węgry wypowiedziały wojnę Serbii Rosja, sprzyjająca Serbii, ogłosiła mobilizację. Niemcy wypowiedziały wojnę Rosji, bo ta nie chciała odwołać mobilizacji. Wielka Brytania wypowiedziała w końcu wojnę Niemcom.

ALFRED VON SCHLIEFFEN

ur. 28.02.1833 w Berlinie, zm. 4.01.1913 – feldmarszałek niemiecki. Jako szef sztabu armii pruskiej w latach 1891-1905, był jednym z głównych twórców niemieckich planów strategicznych przed I wojną światową.

źródło: wikipedia.org

Zakładał, że Belgowie się wystraszą i pozwolą wojskom niemieckim przejechać przez ich kraj. Belgia była krajem neutralnym, którego neutralność potwierdziły traktaty międzynarodowe.

PLAN SCHLIEFFENA

Plan polegał na ataku poprzez Luksemburg i Belgię i otoczeniu wojsk francuskich

źródło: wikipedia.org

Plan ataku był taki, żeby otoczyć wojska od strony Paryża, zamknąć w kotle i zmusić do kapitulacji. Problem pojawił się, kiedy Belgowie nie zgodzili się. Mieli małą armię, ale zaatakowali skutecznie. Nie wysadzali linii kolejowej, ale prowokowali zderzenia czołowe pociągów, co skutecznie opóźniało wojska niemieckie.

OPÓR BELGÓW

Forty wokół miasta Liege (Lüttich)

źródło: wikipedia.org

Dicke Bertha

źródło: wikipedia.org

Belgowie bronili się wokół twierdzy Liege i użyli swej słynnej „grubej Berthy”, pożyczyci też „szczupłą Emmę”, produkowaną przez zakłady Skody. W ten sposób zatrzymali Niemców na tyle długo, że Francuzi mieli czas na zebranie sił. Usadnienie się Niemców na terenie neutralnej Belgii sprawiło, że Anglicy poczuli się zagrożeni i szybciej dołączyli do wojny.

Madame gestatten: Meine Tante aus Essen, Halsweite 42 cm.

Żołnierz armii niemieckiej, mówi „madame”, czyli ona jest Francuzką.

PRZYCZYNY NIEPOWODZENIA PLANU SCHLIEFFENA

- Zmniejszenie przez Helmuta von Moltke sił atakujących przez Belgię
- Opór Belgów dał czas armii francuskiej na koncentrację sił
- Przyspieszenie ofensywy przez Rosję i wystanie na wschód dwóch korpusów niemieckich

Schlieffen zakładał, że jedna część wojsk będzie na granicy fr.-niem., a 7 części będzie atakować. Moltke to zmienił: 3 broniły, 4 atakowały.

Niemcy zapomnieli, że po klęsce w 1905 roku Roska zaczęła utrzymywać większe wojska w czasie pokoju. Można było robić mobilizację, a te wojska, które już były w gotowości, wysłać na front. Rozpoczęła się jednocześnie ofensywa w Prusach Wschodnich. Junkrzy Pruscy poskarżyli się cesarzowi, że im majątki kradną. Cesarz wysłał z frontu dwa korpusy, potem właśnie tylu sił brakło.

DECYDUJĄCE MOMENTY WOJNY

ZWYCIĘSTWO POD TANNENBERGEM 26-31.08. 1914

źródło: wikipedia.org

Paul von Hindenburg

źródło: wikipedia.org

Francuzi szybko zaczęli przerzucać tam swoje wojska, a Rosjanie musieli uderzyć na wschodzie. Doszło do bitwy pod Tannenbergiem, gdzie armia niemiecka zwyciężyła nad wojskami rosyjskimi.

BITWA NAD MARNĄ 5-9.09.1914

źródło: wikipedia.org

Bitwa przekreśliła plany niemieckie na okrążenia armii francuskiej

Front zachodni. Tu brakło tych dwóch korpusów rosyjskich.

Moltke zdecydował, że trzeba zmienić tor ataku, nie okrążając Paryża. Francuzi widzieli z samolotów, jakie plany mają Niemcy. Francuzi zarekwirowali wszystkie taksówki i przetrucili całe wojsko na drugą stronę miasta. Żołnierze niemieccy mieli codziennie do przejścia ok. 30 km w pełnym umundurowaniu. Gdy docierali na miejsce ataku, byli już wyczerpani. Niemcy zaprzepaścili plany okrążenia armii francuskiej.

Nie udało się Niemcom dojść do morza, bo Belgowie korzystając z przyływów zatopili pola i odcięli Niemcom drogę.

Karykatura: walec parowy rosyjski szykuje się do zgniecenia Europy. Niemiecki pies, pudełek francuski i buldog angielski. Anglik puszcza okręciki do ataku. Turek zamyka na klucz cieśniny czarnomorskie i puszcza w lot dwa samoloty, żeby atakowały Rosję. Hiszpan na wszelki wypadek się broni. Włoch, Szwed i Norweg patrzają,

Rok 1915: Wojna się rozpoczęła. Walec rosyjski rozbity pod Tannenbergiem, niedźwiedź poraniony, krwawi. Austriacki pies poraniony, niemiecki też, pudełek francuski też poraniony, buldog z podbitymi oczami, z łapką na temblaku wycofuje się na Wielką Brytanię, część floty została zatopiona. Włoch mówi: stop!, Turek trzyma swoje cieśniny pod kluczem. Hiszpan odwraca się, bo wie, że nic mu nie grozi. Nie będzie się wtrącał.

Inna mapa. Rosyjski olbrzym z odrąbaną toporem niemieckim ręką (pod Tannenbergiem). Wojska Austriacko-Węgierskie nie dają sobie rady same, więc stoją: Austriak-Prusak-Austriak-Prusak...

Alegoria: Germanii i Austrii i armata wycelowana przeciw Wielkiej Brytanii. Wojna pozycyjna, od Morza Północnego do granicy ze Szwajcarią.

Joanna D'Arc na koniku, miała zagrzewać do walki.

Włosi wzywają się do wojny.

Turek jeszcze większą kłódką zamyka swoje cieśniny czarnomorskie.

A Hiszpan bawi się u siebie. Duńczyk, Szwed i Norweg też zajęci sobą.

Natomiast w workach z pieniędzmi coraz większe dziury. Wojna robi się coraz droższa. Państwa muszą coraz więcej wydawać, nikt nie spodziewał się, że wojna będzie trwała tak długo.

VERDUN 21.02.1916-06.1916

Celem było wykrwawienie się armii francuskiej;
 Rezultat: obie strony poniosły ciężkie straty Niemcy – 338 tysięcy żołnierzy, Francja– 348 tysięcy) Verdun pozostało w rękach Francuzów; walki te przeszły do historii jako „piekło Verdun”

Źródło: wikipedia.org

Verdun. Kolejna rzeź. Przez całe cztery lata nikt nie pogodził się z tym, że nie ma sensu bezpośredni atak na obronę przeciwnika. Obrona miała kilka rzędów okopów, bunkrów, pól minowych. Niemcy mówili, że armia Francuzów to armia jedyneków, więc trzeba ich szybko wytępić. Tu Niemcy zaatakowali Francuzów i wprawdzie mniej stracili, ale nic nie zyskali. Ta wojna polegała na zdobywaniu kilku, kilkudziesięciu metrów, jakiegoś wzgórza kosztem życia wielu żołnierzy.

BITWA JUTLANDZKA 31.05.1916

Obie strony ogłosiły zwycięstwo ale flota niemiecka już nie podejmowała działań zaczepnych.

Źródło: wikipedia.org

Największa bitwa morska I Wojny Światowej. Niemcy zdecydowali się wreszcie uderzyć na flotę brytyjską, choć nie mieli doświadczenia w wojnie na morzu. Niemcy mieli statki zbudowane z rozmachem, tu nawet ostrzelali okręty brytyjskie i się wycofali do swoich portów macierzystych. Zatopiono Anglikom więcej statków, ale obie strony u siebie odtrąbiły zwycięstwo. W rzeczywistości zwyciężyli Anglicy, którzy dalej dominowali na morzu i dalej blokowali państwa centralne przed dostawami surowców.

DOWÓDCY

Admiral von Scheer

Admiral John Jellicoe

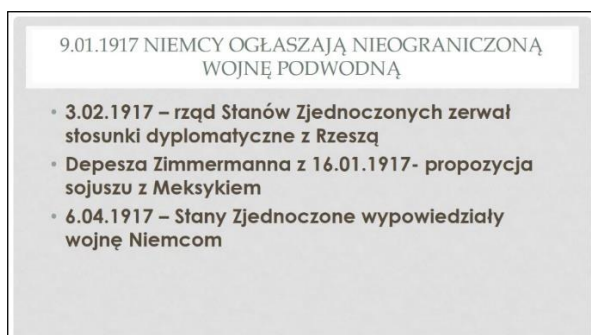
Hochseeflotte rusza do walki

Źródło: wikipedia.org

Kolejnym ważnym punktem w tej wojnie była wojna podwodna. Niemcy miały dużo okrętów podwodnych, mieli statki wojenne i handlowe, przy czym zatopienie statku handlowego było trudne. Okręt podwodny musiał się wynurzyć, wysłać oddział, żeby sprawdzić, czy przewożą materiał wojenny, jeśli tak, to trzeba było dać czas załodze na opuszczenie na szalupach statku i dopiero można było go niszczyć. A Niemcy rozpoczęli wojnę bez ostrzeżenia. Mieli pecha, bo trafili statek pasażerski, który przewoził jednak broń, co zostało udowodnione już po fakcie. Ponieważ na statku podróżowali Amerykanie, wywołało to oburzenie opinii publicznej, rządu USA i Niemcy jeszcze w 1915 roku wycofały się z wojny podwodnej. Niestety, nie na długo.

9.1.1917, w obawie, że przyplyną Amerykanie, ogłosili nieograniczoną wojnę obronną, co oznaczało zatapianie wszystkich statków, nawet tych pod banderą neutralną. W związku z tym rząd USA zerwał stosunki dyplomatyczne z Rzeszą Niemiecką. Depesza Zimmermanna: Na samym początku wojny jeden z niewielkich okrętów brytyjskich wypłynął na kanał La Manche, załoga hakiem wciągnęła kabel telegraficzny z dna i porąbała go na kawałki. Odtąd wszystkie połączenia telefoniczne i telegraficzne musiały przebiegać przez Londyn. Anglicy czytali więc wszystkie depesze. Początkowo nie rozumieli ich, bo nie potrafili rozszyfrować. Przypadkiem Rosjanie przy zmarłym żołnierzu znaleźli książkę kodów i przekazali ją Anglikom. Odtąd potrafili odszyfrowywać depesze. Nie wszystkie, ale te starsze byli w stanie odczytać. Niemcy, chcąc bronić się przed podsłuchem, poprosili ambasadora państwa neutralnego, w tym wypadku USA, o możliwość wysyłania depesz do

Ameryki, właśnie z ambasady amerykańskiej. Okazało się, że w swoich depeszach Niemcy proponowali Meksykowi Kalifornię i inne tereny po zwycięstwie nad USA. Prawdopodobnie Niemcy wysyłały też pieniądze do Meksyku, żeby prowokował różne ataki blisko granicy.

Opinia publiczna, dotąd wzywająca do neutralności, teraz stanęła po stronie państw Ententy, w związku z tym 6.4.1917 Ameryka wypowiedziała wojnę Niemcom. Początkowo nie miał o to znaczenia, bo Amerykanie mieli 100-tysięczną armię (słabą), ale mieli olbrzymi przemysł. Nie trapił wojną, z dobrym zaopatrzeniem w surowce mineralne i możliwością wysyłania produktów do Europy w walce z Niemcami.

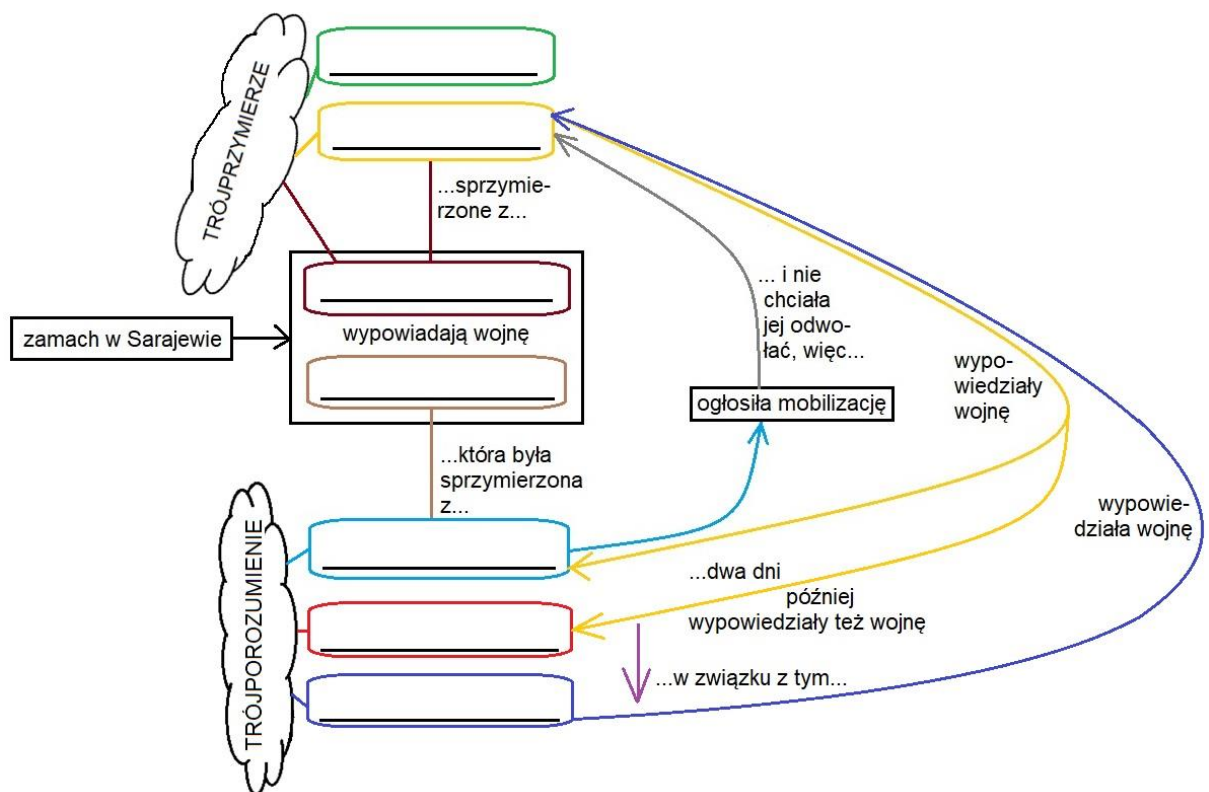
Rok 1918 to data końca wojny. Niemcom udało się zawrzeć pokój z Rosją radziecką. Ogłoszono pokój bez aneksji terytorialnych, na zasadzie status quo sprzed wojny. Po ofensywie wojsk niemieckich na froncie wschodnich, Lenin zgodził się. Niemcy otrzymali prawie całą Ukrainę, dostawy żywności i dzięki temu przetrzucili większość swoich wojsk z terenów wschodnich do ostatniej ofensywy na zachodzie.

Początkowo nawet odnosili zwycięstwo, ale kiedy Francuzi z Anglikami użyli czołgów na masową skalę, okazało się, że Niemcy nie są w stanie ich powstrzymać. Filmy propagandowe niemieckie pokazywały, że w czołg wystarczy rzucić beczkę z prochem i on wybuchą. Tylko jak rzucić beczkę na czołg, skoro z tego czołgu strzelają z karabinów maszynowych. Uderzenie tak wielkiej ilości czołgów sprawiło, że front został złamany i Niemcy zaczęli się cofać. 8.8.1918 został przez marszałka Ludendorfa ogłoszony czarnym dniem armii niemieckiej. Usunął się na dalszy plan.

1. Jak Arcyksiążę Ferdynand chciał zaradzić problemom w swoim kraju, których źródłem było zróżnicowanie narodowościowe ludności? Na jakim państwie zamierzał się wzorować?

2. W konsekwencji zamachu w Sarajewie państwa europejskie, jedno po drugim, wypowiadały sobie wojnę. Uzupełnij grafikę.

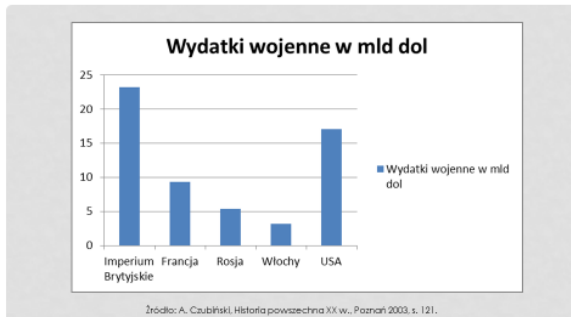
6. Połącz datę z wydarzeniem.

28.06.1914	Niemcy wypowiadają wojnę Rosji
28.07.1914	bitwa pod Tannenbergiem
29.07.1914	Depesza Zimmermanna z - propozycja sojuszu z Meksykiem
1.08.1914	Wielka Brytania wypowiada wojnę Niemcom
3.08.1914	bitwa pod Verdun
4.08.1914	Austro-Węgry wypowiadają wojnę Serbii
26-31.8.1914	Stany Zjednoczone wypowiadają wojnę Niemcom
5-9.09.1914	bitwa jutlandzka
21.02.1916-06.1916	Niemcy wypowiadają wojnę Francji
31.05.1916	rząd Stanów Zjednoczonych zrywa stosunki dyplomatyczne z Rzeszą
3.02.1917	Zabójstwo Arcyksięcia Franciszka Ferdynanda
16.01.1917	bitwa nad Marną
6.04.1917	Rosja ogłasza mobilizację

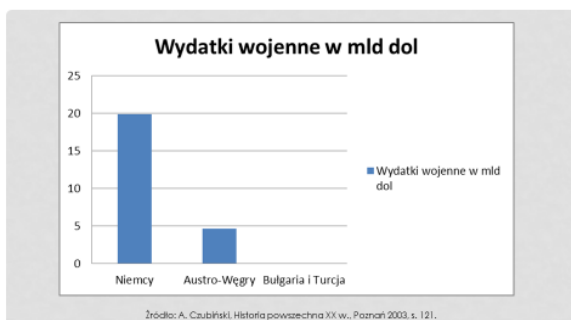
REPUBLIKA WEIMARSKA

Niemcy straciły:
Alzację i Lotaryngię,
tereny utracone na rzecz Danii,
Wielkopolskę, Górny Śląsk, Pomorze
Gdańskie z Gdańskiem,
Kolonie.
Ponadto płaciły odszkodowania.
Po wojnie cała wina spadła na Niemcy, mimo
że na tej wojnie każdy chciał coś uzyskać.
Doprowadziła do tego polityka Wilhelma II
Austro-Węgier nie można było obarczyć, bo
się rozpadły.

(analiza)
Warto pamiętać, że USA dołączyły do wojny
dopiero w roku 1917 roku.

(analiza)
Pokazuje to, jak wielkim obciążeniem ta
wojna była dla Niemiec.

HIPERINFLACJA

data	cena 1 funta chleba w markach
1918	0,63
styczeń 1923	250
lipiec 1923	3 465
wrzesień 1923	15 120 000
listopad 1923	201 000 000 000

Po zakończeniu wojny, po podpisaniu Traktatu Wersalskiego, nastąpiło także inne załamanie gospodarcze. Niemcy musiały oddać Anglii całą swoją flotę, a Brytyjczycy mieli ją rozdzielić między siebie, Francję i Włochy. Ale te okręty niemieckie tam nie dopłynęły, bo sami Niemcy je zatopili. Wielka Brytania zbyt się tym nie przejęła, bo i tak dzielenie się nie było jej w smak.

Inflacja dotknęła wielu krajów, ale Niemcy najbardziej. W pewnym momencie pieniądze były drukowane tylko z 1 strony, bo koszt farby był wyższy niż nominał. Nie pisano zer na banknotach, bo ludzie zaczęli się gubić

KURS FUNTA BRYTYJSKIEGO WOBEC MARKI NIEMIECKIEJ

Data	kurs	Data	kurs
07.1914	20,4	01.1923	87 343,9
01.1919	43,3	07.1923	1 717 582,9
01.1920	314,9	08.1923	22 455 411
01.1921	315,4	09.1923	480 459 000
01.1922	932,1	10.1923	122 764 600 000
		11.1923	20 142 000 000 000

(analiza tabelki)

Ludzie dostawali wypłatę codziennie i szybko kupowali coś na targu. Co dzień jadało się soczewicę lub groch, fasolę i konserwy, czyli to, co można było dłużej trzymać. Za wynajem pomieszczeń pobierano czynsz codziennie. Ceny często zmieniały się 3 razy w ciągu dnia. Są zdjęcia, na których kobieta pali w piecu banknotami, bo i tak miały małą wartość.

„DOLCHSTOßLEGENDE”

Źródło: wikipedia.org

Legenda o ciosie w plecy. Rozpoczął to Ludendorff, który twierdził, że 8. sierpnia 1918 był czarnym dniem armii niemieckiej i nie widzi już możliwości wygrania wojny. Zwalił winę na polityków cywilnych. W sumie miał rację, bo wojska francuskie nie wkroczyły zbrojnie na terytorium Niemiec. Czyli winnym klęski Niemiec byli bolszewicy i politycy cywilni.

OGŁOSZENIE POWSTANIA REPUBLIKI

Philip Scheidemann proklamuje republikę z okna gabinetu kanclerskiego

9 listopada 1918 Maksymilian Badeński ogłosił abdykację cesarza Wilhelma II i powierzył urząd kanclerza Friedrichowi Ebertowi

Źródło: wikipedia.org

(analiza slajdu)

Zrobił to, żeby komuniści nie dostali się do władzy i nie powołali republiki Kraju Rad. W Niemczech było ogromne skupisko niezadowolonych robotników. Cesarz pojechał do sztabu generalnego swojej armii, żeby wysłuchać, czy ma poparcie. Generałowie nie chcieli wysłać wojsk do tłumienia rewolucji. Teraz ogłoszono abdykację cesarza i proklamowano republikę. Friedrich Ebert stracił dwóch synów na wojnie, więc znał jej cenę.

FRIEDRICH EBERT

ur. 4.02.1871 w Heidelbergu, zm. 28.02.1925 w Berlinie – niemiecki polityk, socjaldemokrata, ostatni kanclerz (9.11.-11.11.1918) Cesarstwa Niemieckiego i pierwszy prezydent republiki Weimarskiej od 1919 do 1925 r., lider Socjaldemokratycznej Partii Niemiec w latach 1913–1919.

źródło: wikipedia.org

(analiza slajdu)

GUSTAV STRESEMANN

(ur. 10.05.1878 w Berlinie zm. 3.10.1929 w Berlinie), polityk niemiecki, kanclerz i minister spraw zagranicznych Republiki Weimarskiej, laureat Pokojowej Nagrody Nobla.

źródło: wikipedia.org

(analiza slajdu)

Niemcy popełnili jeden z większych błędów. Po Wielkiej Wojnie Niemcy zostały wykluczone z wszystkich organizacji, a potem też Rosja Radziecka (bo nie chciała spłacać długów zaciągniętych przez Rosję carską).

UKŁAD W RAPALLO

umowa zawarta 16.04.1922 pomiędzy republiką Weimarską a Rosją Radziecką we włoskim mieście Rapallo. Układ podpisali: komisarz spraw zagranicznych Geоргий Cziczerin i minister spraw zagranicznych Niemiec Walther Rathenau.

źródło: wikipedia.org

Dwa wykluczone państwa dogadały się z sobą.

Niemcy mieli technologię, potężny przemysł, ale brakowało im surowców i produktów rolnych. Rosja – na odwrót. Niemcy miały zakaz produkowania niektórych rodzajów broni, więc produkowały je w Rosji Radzieckiej, gdzie komisje alianckie nie miały dostępu. Omijali zakazy, modyfikując je: nie mogli produkować samolotów myśliwskich, więc produkowali w Rosji samoloty sportowe i szybowce.

Niemcy żyły przez cały czas w poczuciu krzywdy.

Jeden z polityków brytyjskich powiedział, że Traktat Wersalski to nie rozejm. To spokój na ok 20 lat. Postanowieniami traktatu i Rosja i Niemcy czuły się pokrzywdzone.

Najważniejszymi postanowieniami traktatu były:

- wzajemna rezygnacja z jakichkolwiek roszczeń z tytułu poniesionych kosztów wojennych i odszkodowań wojennych z okresu 1914–1918 i powojennego;
- uregulowanie prawne wszystkich kontrowersji wynikających z okresu I wojny światowej;
- przywrócenie dyplomatycznych i konsularnych stosunków między Rzeszą Niemiecką i Rosyjską Federacyjną Socjalistyczną Republiką Rad.

(analiza slajdu)

Tajny protokół mówi o współpracy gospodarczej, a szczególnie militarnej. Np. armia niemiecka ćwiczyła taktykę na tekturowych czołgach, ale w Rosji Radzieckiej na prawdziwych. Niemcom nie wolno było produkować karabinów, więc skrócili lufę o 5 cm i produkowali karabinki.

TRAKTAT W LOCARNO

Źródło: wikipedia.org

kilka odrębnych układów opracowanych i parafowanych 16.10.1925 roku w szwajcarskiej miejscowości Locarno

(analiza slajdu)

Francja, Belgia, Wielka Brytania i Włochy podpisały z Niemcami tzw. *pakt reński*, gwarantujący

- nienaruszalność granicy między Niemcami a Francją i Belgią, przy czym Wielka Brytania i Włochy miały w razie agresji ze strony Niemiec lub Francji udzielić pomocy stronie napadniętej.
- Równocześnie strony wyrzekły się agresji wobec siebie.
- Udział Belgii oznaczał, że państwo to zrzekało się swego dawnego statusu neutralności.

(analiza slajdu)

Ad. 1: W traktacie nie było mowy o granicy wschodniej. Słynne powiedzenie dyplomatów francuskich z tego okresu: Jeżeli Niemcy mają jakieś wewnętrzne spory, to niech je rozładują daleko od naszych granic.

POLITYKA APPEASEMENTU

Źródło: wikipedia.org

Premier Wielkiej Brytanii Neville Chamberlain po powrocie z konferencji w Manachium

Konferencja w Monachium dotyczyła Czech. Była tam b. duża mniejszość niemiecka. Mocarstwa bez pytania Czechów i Słowaków o zdanie, zmusiły te państwa do oddania zamieszkałych przez nią terenów Niemcom.

Polacy zabrali Zaolzie, Węgry zabrały południową część Słowacji, później Ruś Zakarpacką.

PRZYCZYNY APPEASEMENTU

Źródło: ekoblog.pl

- W roku 1935 odbyły się w ZSRR wielkie manewry wojskowe
- Zaproszono na nie przedstawicieli innych armii europejskich

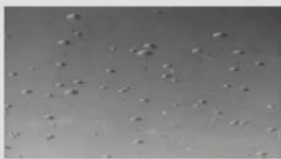
Premier Chamberlain krzychał do mikrofonu po powrocie z konferencji, że „Oto zapewnił pokój w Europie”. Nie zapewnił.

Jak to się stało, że Anglicy i Francuzi jednak pozwolili odbudować potęgę militarną Niemiec?

(analiza slajdu)

Na te manewry zostali zaproszeni również przedstawiciele innych państw.

Desant około 1200 spadochroniarzy

Na zajętych przez nich terenach wylądowały samoloty z zaopatrzeniem a nawet z podwieszonymi czołgami

Źródło: eioblog.pl

Wszyscy obecni tam wojskowi byli zaskoczeni. Spadochroniarze opanowują teren, lądują samoloty z dostawami, a później kilka tysięcy czołgów uderza na całą linię frontu. Wojska powietrzno-desantowe to wojska ofensywne. Atakujące. Goście z zachodu zrozumieli, że Rosja przekazuje, że szykuje się do wojny.

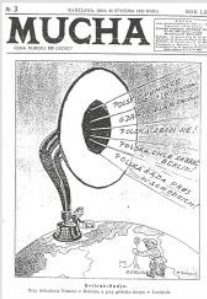
Hitler, Himmler, Goering z toporkiem i Goebbels.

A tu: Anglik i Francuz kierują ich na ZSRR czyli przez Polskę. Anglicy i Francuzi wiedzieli, że parlamenty ich krajów nie zgodzą się na zwiększenie wydatków na zbrojenia. Francuzi budowali linię Maginota, chcieli się bronić, nie atakować. A w Niemczech rządził Hitler, który nie był zależny od parlamentu. Państwo autorytarne, Hitler decyduje. Politycy Wielkiej Brytanii twierdzili, że Niemcy i Rosja powinni mieć wspólną granicę, żeby w razie czego można ich było zderzyć ze sobą. A konflikt między tymi krajami oznaczał dla Brytyjczyków spokój w koloniach i na oceanach. Anglicy od zawsze szukali kogoś, kto za nich będzie walczył na lądzie. Teraz też chcieli stosować politykę „dziel i rządź”, czyli, żeby wszystkie konflikty toczyły się z dala od ich granic. Kiedy Hitler wprowadził obowiązek służby wojskowej, Anglicy praktycznie nie podjęli działań. Kiedy Hitler wszedł do Nadrenii, Francuzi nie zrobili nic. Potem było włączenie Austrii. Spełniło się dziewiętnastowieczne marzenie Niemiec.

Polityka Appeasementu

- Wprowadzenie obowiązkowej służby wojskowej - 1934
- Remilitaryzacja Nadrenii 1936
- Anschluss Austrii 1938
- Konferencja w Monachium - 1938

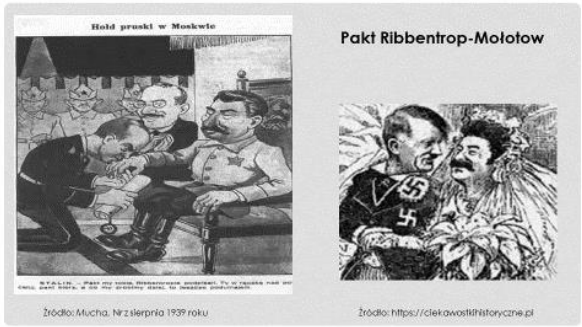
Appeasement a stosunki polsko-niemieckie

26.01.1934 – układ o niestosowaniu przemocy między Rzeszą Niemiecką a Polską

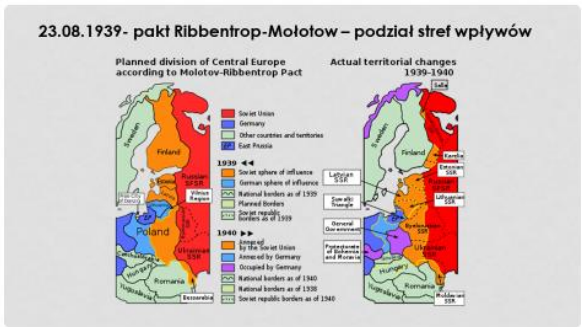
Polska zawarła układ o niestosowaniu przemocy z Rzeszą Niemiecką. Ale kiedy Hitler odbudował armię, zaczęły się żądania.

(analiza slajdu)

Ale opinia publiczna we Francji i w Wielkiej Brytanii była przeciwna wojnie, bo pamiętała, co działo się podczas I Wojny.

(analiza slajdu)
 Ribbentrop składa hołd Stalinowi i wesele między Hitlerem i Stalinem.

Praktycznie podzielono się strefami wpływów.
 (analiza slajdu)
 Finowie walczyli dzielnie.
 Ściągnięto żołnierzy rosyjskich z Kazachstanu, ci wpadali w panikę, bo w Finlandii pierwszy raz widzieli las. Rosjanie wygrali tylko dlatego, że mieli przewagę w liczebności i w sprzęcie wojskowym. Finowie musieli się zgodzić na warunki pokoju. Zabrano im część terytorium, ale ocalili swoją niepodległość.

(analiza satyry)

1. Wymień straty terytorialne Niemiec na mocy Traktatu Wersalskiego.

2. Wpisz w tabelę wydatki wymienionych na wykresach krajów w związku z I Wojną Światową. Zaczynij od państw, które wydały najwięcej.

kwota	państwo

3. Wyjaśnij, jakie były plany wobec floty niemieckiej, a jak ostatecznie się stało.

4. Jakie wpływy miała hiperinflacja na życie codzienne Niemców? Wymień min. 3 przykłady.

5. W jakich okolicznościach doszło do proklamowania republiki w Niemczech?

6. Połącz nazwisko z czynem lub funkcją.

Philip Scheidemann	ogłosił abdykację cesarza Wilhelma II
Maksymilian Badeński	ostatni cesarz Cesarstwa Niemieckiego
Friedrich Ebert	kanclerz i minister w Republice Weimarskiej, laureat Pokojowej Nagrody Nobla
Gustav Stresemann	proklamował republikę z okna gabinetu kanclerskiego
Wilhelm II	ostatni kanclerz Cesarstwa Niemieckiego i pierwszy prezydent Republiki Weimarskiej

7. Co wiesz o układzie w Rapallo i Locarno? Między jakimi krajami został zawarty, jaka była ich geneza i jakie postanowienia?

	Rapallo	Locarno
państwa	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
postanowienia	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
geneza lub konsekwencje	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

8. Zinterpretuj grafikę.

9. Wyjaśnij, na czym polegał pakt Ribbentrop-Mołotow.

7. Znajdź odpowiednie słowa w wykreślance.

Jak nazywał się dowódca, który obmyślił plan strategiczny Niemców jeszcze przed I Wojną światową?

Które państwo niespodziewanie odegrało dużą rolę w początkach I Wojny Światowej?

Jak nazywała się twierdza, wokół której bronili się Belgowie?

Jak nazywało się użyte przez nich działo?

Jaką nazwę nosiło działo wyprodukowane przez zakłady skody, pożyczone przez Belgów na okoliczność obrony?

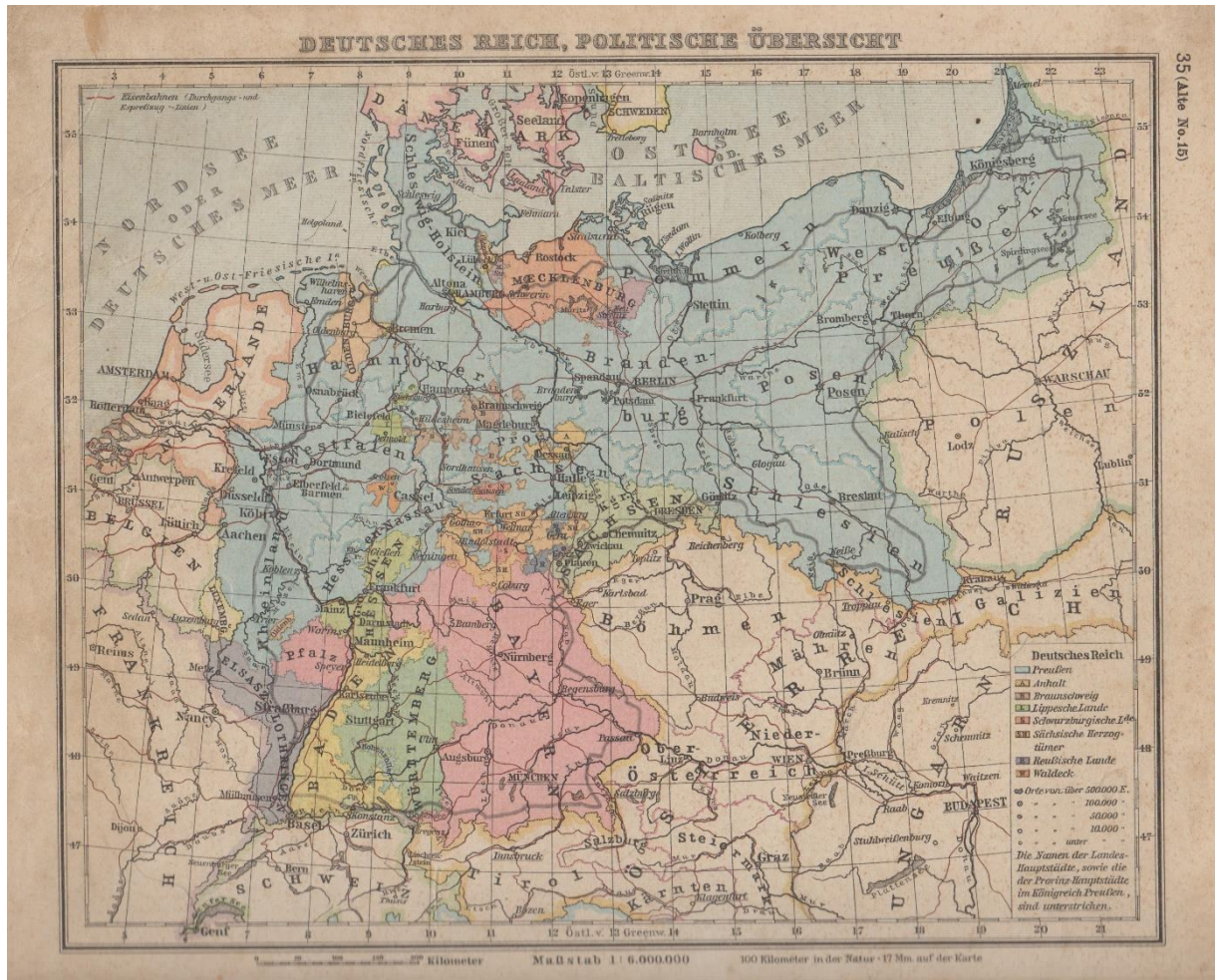
Nazwisko dowódcy, który zmniejszył siły atakujące przez Belgię.

P K M I L H S J A N Z E L J J
V I W T P S T M H P Z K I H V
S N E W X O M O J H S T E K H
Ü W U R V E G Y R Z D L G T Z
G J L L E N Z N O I E O E C I
G E B N P Y S S C E Z M L K U
B U N A C Y X K O B Ü N K L L
O Ü R W T A E G L H B O R B J
D K E B A B U E Ü T M V P K T
X M K Y E B E L G I A W D E W
R D C R J R A D P C R R N Y Ü
R I T J Z A K D Z F G J U G A
S H H T W H I J Y O H K K W Ü
A N E F F E I L H C S S S O Z
V I E E J J A X T W X G W A E

8. Zaznacz na mapie Europy miejsca najważniejszych wydarzeń z czasu trwania I Wojny Światowej: Tannenberg, Marna, Verdun, Jutlandy.

1. Zaznacz na mapie sprzed I Wojny Światowej, jakie tereny Niemcy utracili po jej zakończeniu. Ponumeruj je i pod spodem wpisz ich nazwy.

1. _____
2. _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

3. Wyjaśnij pojęcia. Możesz skorzystać z poniższej ramki.

hiperinflacja - _____

flota - _____

abdykacja - _____

alianci - _____

bolszewicy - _____

ofensywa - _____

państwo autorytarne - _____

państwo rządzone odgórnie, bez demokracji – ugrupowanie, które zdobyło władzę po rewolucji w Rosji – większa ilość statków pod jednym dowództwem – za coraz więcej pieniędzy można kupić coraz mniej. Pieniądze tracą na wartości – metoda walki, polegająca na atakowaniu – rezygnacja ze sprawowanej godności lub sprawowanego urzędu – grupa państw wspierających się

2. Zaznacz, które tereny i na czyją korzyść utraciły Czechy na podstawie konferencji w Monachium.

„Kolonializm” pochodzi od łacińskiego słowa „colonia”, czyli zasiedlanie, zagospodarowanie, zabudowanie. Już w genezie słowa widać założenie kolonialne, jakoby zajmowane tereny były niezamieszkałe, puste i nie ucywilizowane, a dopiero potęgi kolonialne miały przynieść tam kulturę i historię. Inne wzmianki w słownikach opisują kolonializm do dziś jako „Pozyskiwanie i korzystanie z kolonii”, nie wspominając, że proces ten bazuje na zasadzie panowania i poddaństwa, kiedy jedno społeczeństwo rozprzestrzenia się, zajmuje obce terytoria, a zamieszkałą tam ludność wypiera i gnębi. Celami takiego rozprzestrzeniania się są na przykład zasiedlenie obszarów, ich eksploatacja i poszerzanie obszaru własnych wpływów politycznych. Znane nam słowniki przemilczają fakt, że kolonializm bazuje na przemocy fizycznej, militarnej i ideologicznej, legitymując się dyskursami rasowymi i kulturowymi.

Zadania:

1. Znajdź w dostępnym Ci słowniku słowo „kolonializm”. Czy w definicji odnajdujesz elementy wymienione w opisie z tekstu? Wyjaśnij.
2. Jak potęgi kolonialne korzystały z zajętych obszarów? Jak traktowały ludność miejscową?

1. Powstanie kolonii i interesy mocarstw kolonialnych

Impulsami napędzającymi do tworzenia kolonii europejskich były:

- poszukiwanie nowych rynków zbytu na surowce,
- militarne interesy potęg,
- odciążenie uwagi od wewnątrz krajowych napięć politycznych.

Kupcy organizowali się w izby handlowe i finansowali, podobnie jak królowie i szlachta, podróże do tzw. „nowego świata”.

W ten sposób powstała najpierw ogólnoświatowa sieć handlowa. Panowanie nad koloniami uzyskały potęgi europejskie, wysyłając wojsko do kolonii i budując cywilną administrację. Takie postępowanie usprawiedliwiali rasistowskimi tłumaczeniami: uznawali ludność obszarów kolonialnych za mniej wartościową. Tak zwanych „dzikich” traktowali jako rasowo poddanych, niecywilizowanych i niezdolnych do samorządu. Uznano więc za uzasadnione zmuszanie ich do pracy w koloniach lub do eksportowania ich jako niewolników. Potęgi kolonialne nie chciały jednak tylko opanować i wyciskać kolonie, lecz jeszcze narzucić im swoją kulturę i religię. Kościoły wysłały więc misjonarzy, żeby chrystianizowali ludzi w koloniach. Administracja kolonialna narzucała ludności język panów kolonialnych i starali się zlikwidować lokalne tradycje. Jednocześnie naukowcy wykorzystywali ludność w koloniach jako przedmiot badań.

Zadania

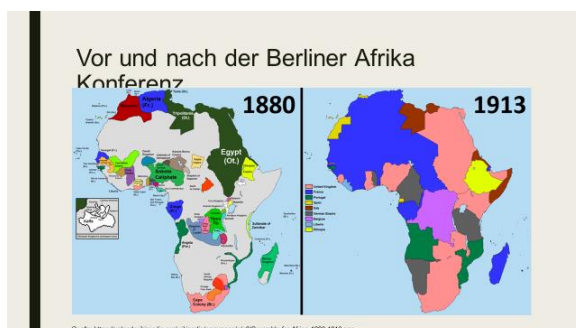
1. Dlaczego państwa europejskie dążyły do zdobywania nowych kolonii?
2. Jaki wpływ na powstanie i rozwój kolonii miały interesy kupców?
3. Jak postępowano z ludnością zamieszkującą zajmowane kolonie?
4. Jaka wyglądała polityka kulturalna w koloniach?

2. Konferencja Berlińska (Konferencja Kongijska) 1884/85

Wskutek dążeń kanclerza niemieckiego Otto von Bismarcka w latach 1884-1885 odbyła się Konferencja Berlińska, zwana też Kongijską. Czternaście potęg kolonialnych podzieliło Afrykę, zgodnie z dążeniami i interesami w kwestiach surowców mineralnych i handlu.

Uczestnikami byli: Niemcy, Austro-Węgry, Belgia, Dania, Francja, Wielka Brytania, Włochy, Niderlandy, Portugalia, Rosja, Hiszpania i Szwecja, USA i Imperium Osmańskie.

Nie brali w niej udziału przedstawiciele społeczeństw afrykańskich.

Zadania:

1. Kiedy i gdzie odbyła się konferencja, podczas której państwa kolonialne „podzieliły między siebie” Afrykę?
2. Wymień uczestników ww. konferencji.

3. Interes Cesarstwa Niemieckiego jako potęgi kolonialnej

Także Cesarstwo Niemieckie chciało czerpać profity z bogactwa innych części świata i nie pozostawiać zysków tym potęgom, które już posiadały zamorskie kolonie. Z założeniem Cesarstwa w roku 1871 powstało niemieckie państwo narodowe i wskutek uprzemysłowienia stało się potęgą gospodarczą. Podobnie jak w przypadku innych potęg kolonialnych, niemieccy kupcy byli aktywni w obszarach zamorskich już przed początkiem niemieckiego okresu kolonialnego w roku 1884. Znacząco przyczynili się do pozyskania dla Niemiec kolonii. Krótko przed założeniem pierwszej filii handlowej w Afryce Południowej pod niemiecką „ochroną” i powstaniu w ten sposób „obszarów chronionych”, Bismarck wypowiadał się w Reichstagu: „Naszym zamiarem nie jest zakładanie prowincji, lecz przedsiębiorstw kupieckich” (mowa w Reichstagu, 26.06.1884). Chronione przez Cesarstwo Niemieckie filie handlowe były punktem wyjścia dla dalszych aneksji terytorialnych, z których powstały kolonie niemieckie.

Zadania:

1. Wyjaśnij, w jaki sposób kwestie handlowe „otworzyły Niemcom furtkę” do podbojów terytorialnych.

4. Niemieckie kolonie – kiedy i gdzie?

„Spóźnialskim” można nazwać Cesarstwo Niemieckie (1871-1918), które po Konferencji Berlińskiej 1884/85 dołączyło do systemu kolonialnego panowania i wykorzystywania, zajmując obszary w dzisiejszej Namibii (niegdyś Niemiecka Afryka Południowo-Zachodnia), Tanzanii (niegdyś Niemiecka Afryka Wschodnia), Burundi, Ruanda (niegdyś Niemiecka Afryka Wschodnia), części dzisiejszego Togo, Kamerun oraz obszary na Pacyfiku (niegdyś Niemiecka Nowa Gwinea oraz Niemieckie Samoa). To czwarte europejskie mocarstwo kolonialne po Wielkiej Brytanii, Francji i Niderlandach. Dwie największe i najcięższe wojny w koloniach to wojna w Niemieckiej Afryce Południowo-Zachodniej w latach 1904-1908, która doprowadziła do ludobójstwa na mieszkańcach

Ovaherero, Namy, częściowo Damary oraz Sanu. Drugą była wojna Maji-Maji w ówczesnej Niemieckiej Afryce Wschodniej (1905-1908). Po porażce w I Wojnie Światowej upadłe Cesarstwo Niemieckie zmuszone zostało do oddania swoich kolonii innym mocarstwom. Z wejściem w życie Traktatu Wersalskiego państwo straciło swoje kolonie. Państwa Ententy, czyli paktu łączącego Zjednoczone Królestwo, Francję i Rosję, podzieliły kolonie między siebie.

Zadania:

1. Dlaczego Cesarstwo Niemieckie w kwestii kolonializmu można nazwać „spóźnialskim”?
2. Czy w koloniach niemieckich dochodziło do większych konfliktów? Opowiedz.
3. Co się stało z koloniami niemieckimi po I Wojnie Światowej?

5. Lista kolonii niemieckich

- Kamerun (1884 –1919), Togo (1884 –1919)
- Niemiecka Afryka Południowo-Zachodnia (1884 –1919, dzisiejsza Namibia)
- Niemiecka Afryka Wschodnia (1885 –1919, dzisiejsza Tanzania)
- Chiny: Provincia Kiautschou z miastem portowym Tsingtau (1897–1919)
- Morze Południowe: Samoa (1900 –1919)
- Niemiecka Nowa Gwinea (1885–1919): Ziemia Cesarza Wilhelma (Papua-Nowa Gwinea), Archipelag Bismarcka (Papua-Nowa Gwinea), Mariany, Wyspy Marschalla, Palau, Karoliny, Nauru

Zadania:

Wymień i wskaż na mapie kolonie niemieckie.

6. Dobra importowane z niemieckich kolonii

- z Niemieckiej Afryki Wschodniej:
nieobrobiona kość słoniowa, surowy kauczuk, sizal, sezam, orzechy kokosowe, maty, lokalne drewno budowlane, złoto, rogi, kopra, kawa, kakao, zęby hipopotama, tytoń, bawełna, orzechy ziemne,
- z Niemieckiej Afryki południowo-zachodniej:
diamenty, ruda żelaza, ołów, wełna, rogi, pawie pióra, żywica garbnika, guano, futra,
- z Chin (Provincia Kiautschou):
węgiel, mydło, jedwab, olej z orzechów ziemnych, orzechy ziemne, krowie skóry, sztuczne włosie, obszywki słomiane, szkła.

Zadania:

Wymień, jakie dobra Niemcy importowali ze swoich kolonii.

7. Wspomnienie niemieckiej historii kolonialnej w Niemczech

Wymienia się różne powody, dlaczego w Niemczech dotąd nie wyłoniła się na większą skalę potrzeba rozliczenia się z przeszłości kolonialnej. Po pierwsze, koncentrowanie się na wspomnianiu Shoah, czyli holokaustu, odciąga uwagę od innych brutalnych momentów historii. Przez to nie rozwinęła się zinstytucjonalizowana kultura wspominania kolonializmu, zdominowana jego krytyczną lub negatywną jego oceną. Po drugie, uważa się, że czas niemieckich kolonii to „tylko” 30 lat i, w porównaniu z innymi koloniami, nie był to okres wielkich wpływów. Po trzecie, ponieważ migracja z byłych kolonii niemieckich nie była zjawiskiem na szeroką skalę, to postkolonialne głosy są na pozycji marginalnej. Te dużo wcześniej i na większą skalę domagałyby się rozliczenia z tematem. Ponieważ Niemcy, w porównaniu do innych potęg kolonialnych, jak Francja czy Wielka Brytania, dość szybko straciły swoje kolonie, brakowało politycznego procesu dekolonizacji od drugiej połowy XX wieku. Z tego też powodu Niemcy nie zostały skonfrontowane z większymi ruchami imigracyjnymi z terenów niegdyś kolonizowanych. Dopiero w latach 80-tych utworzył się w Niemczech Zachodnich ruch Czarnych Niemieckich Aktywistów, które oczekiwało uznania przez społeczeństwo niemieckie.

Zadania:

Wymień trzy powody, dlaczego w Niemczech nie „rozliczono się” do dziś z niechlubnymi czasami kolonializmu.

8. Aktualne debaty w Niemczech – spuścizna kolonializmu, konsekwencje i współczesność niemieckiego czasu kolonialnego.

8.1. Ludobójstwo na Herero i Nama – uznanie winy i przeprosiny, krytyczna analiza, żądania reparacji

Wskutek rosnących nacisków inicjatyw politycznych, związków ofiar i postkolonialnych aktywistów Ministerstwo Spraw Zagranicznych, pod przewodnictwem socjaldemokraty Franka-Waltera Steinmeiera przyznało, w lipcu 2016, że dokonane przez niemieckie trupy kolonialne ludobójstwo na grupach etnicznych Ovaherero, Nama, Damara i w dzisiejszej Namibii powinno być odtąd oficjalnie jako takie postrzegane. Po trwającym dziesięciolecia wypieraniu i zaniechaniu tematu, rząd niemiecki przyznał, że dokonano ludobójstwa i w ten sposób otworzył możliwość złożenia przeprosin. Do końca roku 2016 miały być prowadzone rozmowy na temat wspólnego oświadczenia rządów namibijskiego i niemieckiego. Do dziś jednak nie opublikowano ani wspólnego oświadczenia, ani przeprosin rządu Niemiec. Rząd Namibii czeka od tamtej pory na pisemne oświadczenie ze strony niemieckiej. Ponadto rząd Niemiec odmawia uznania konsekwencji prawnych, które prowadziłyby do negocjacji w kwestii roszczeń odszkodowawczych oraz reparacji dla potomków ofiar. Zamiast tego przedstawiciele rządu niemieckiego podkreślają bilateralną współpracę w zakresie rozwoju między Niemcami a Namibią i często zwracają uwagę na fakt, że Niemcy oferują Namibii najwyższy budżet na rozwój. Jest to o tyle problematyczne, że bilateralne negocjacje nie są korzystne dla przedstawicieli Ovaherero czy Nama, ponieważ w Namibii rządzi większość Ovambo, czyli grupa etniczna, która sama nie była bezpośrednim celem ludobójstwa i nie jest o tyle zainteresowana walką o reparacje, jak o dobre stosunki z Niemcami. Zamiast finansowania indywidualnych odszkodowań finansowych dla potomków pomordowanych planuje się wnieść wkład w postaci projektami w zakresie infrastruktury oraz stworzenie fundacji. W Namibii pomysł przyniósł liczne reakcje, szczególnie wśród przedstawicieli Herero oraz Nama, które domagają się odszkodowań finansowych i bezpośrednich pertraktacji z niemieckimi politykami. Złożyli pozew zbiorowy przeciw rządowi niemieckiemu przed sądem w Stanach Zjednoczonych, który jednak został odrzucony w roku 2019.

Zadania:

1. Jakie ważne wydarzenie dotyczące kwestii kolonializmu miało miejsce w roku 2016?
2. Co z poczynionych postanowień nie zostało do dziś (czerwiec 2020) zrealizowane i dlaczego?
3. Czy grupy etniczne, które w okresie kolonializmu zostały skrzywdzone, podjęły współcześnie działania celem wyegzekwowania konsekwencji na oprawcach? Jaki był tego finał?

8.2. Inne debaty

Inne debaty w związku z wspomnianiem niemieckiej przeszłości kolonialnej to m.in. zmiana nazw ulic i placów, które dziś reprezentują sylwetki przestępców z czasów kolonialnych, większy napis na badania dotyczące proveniencji i restytucję obiektów o kontekście kolonialnym w niemieckich muzeach oraz dyskusja wokół przedstawiania niemieckiej historii kolonialnej w podręcznikach szkolnych. Wiązało by się to z dążeniem do założenia wspólnej komisji podręcznikowej między Niemcami i krajami niegdyś kolonizowanymi, np. Namibią.

Zadania

Poszukaj w Internecie, w jakich miastach ulice i place nadal swoją nazwą reprezentują przestępców z czasów kolonialnych. Wymień przynajmniej 5.

9. Praca z tekstami źródłowymi i mowa rasistowska.

Przy pracy z tekstami źródłowymi należy uważać na język dyskryminujący: chodzi tu o określenia typu: autochton, Murzyn, „szczepowy“, szef klanu – często są używane w tekstach źródłowych i ich stosowanie powinno być omówione z uczniami. Pojęcie „autochton“ („tubylec“) było niegdyś używane synonimicznie do „miejscowy“ („rdzenny“). W kontekście niewolnictwa i kolonializmu określenie to było używane dla nazwania społeczeństw zdominowanych przez białych Europejczyków i nosi znamiona braku „cywilizacji“. Biali nigdy nie są określani jako „tubylcy“. Określenie jest więc rasistowskie. Słowo „Murzyn“, dziś często w języku niemieckim zastępowane jako „N-Wort“ lub N****, odnosi się do łacińskiego „niger“, czyli „czarny“. Po raz pierwszy zostało użyte w XVII wieku w kontekście niewolnictwa białych Europejczyków na ludność Afryki. Pojęcie od początku w ideologii rasistowskiej używane było pejoratywnie i było (i jest do dziś) związane z ciemieniem i wykluczaniem ludzi. Zamiast niego powinno się używać słów wybranych przez samych zainteresowanych, jak np. „czarny“ (w języku polskim jest na odwrót) czy „People of color“. Pojęcie „plemię“ także używane było w kontekście niewolnictwa i kolonializmu wobec podporządkowanych społeczeństw. Ono także zawiera w sobie wyobrażenie o braku „cywilizacji“ i niesie za sobą degradację innych form społecznych w odniesieniu do społeczności białych. Zamiast „plemię“ dziś mówi się „społeczeństwo“. Określeniami „szczepowy“ czy „szef klanu“ dajemy do zrozumienia, że kultury i formy organizacji tych społeczeństw nie bierzemy poważnie, traktując je jako homogeniczne.

Zadania:

Wymień trzy przykłady, jak dyskryminująco określało się ludność z obszarów kolonizowanych, a jakimi słowami można by to zastąpić.

10. Wskazówka: Nagrania radiowe jako materiał autentyczny na zajęcia lekcyjne

Konferencja Berlińska i jej konsekwencje. Wyprzedaż Afryki.

<https://www.br.de/radio/bayern2/sendungen/radiowissen/ausverkauf-afrikas-berliner-konferenz-102.html>

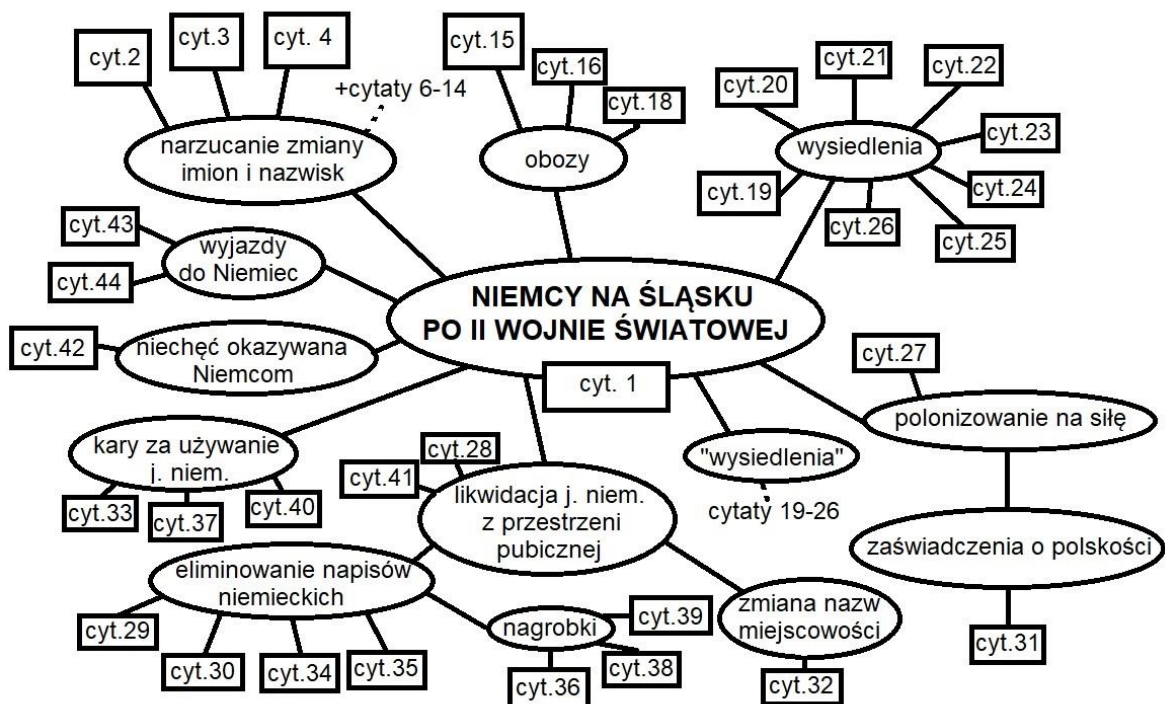
Czas powojenny

Niewątpliwie specjalistą w tej dziedzinie jest dr Bernard Linek. Tematyka czasów powojennych na Górnym Śląsku do dziś bywa trudna, bo kontrowersyjna i niejednoznaczna. Dr Linek potrafi przekazać twarde fakty w sposób rzeczowy, bezstronny i przekonujący.

Metoda: praca z tekstem źródłowym

Żeby nie wzbudzać niepotrzebnych dyskusji na temat, który w powszechnej debacie istnieje od stosunkowo niedawna, warto posiłkować się tekstami źródłowymi. W ten sposób umożliwimy uczniom zyskanie obiektywnego obrazu sytuacji, a przy okazji damy możliwość zapoznania się ze sposobem komunikowania się władz powojennej Polski z mieszkańcami, z wszelkimi kwestiami słowotwórczo-frazeologicznymi włącznie.

Zaproponowane teksty to wybór z wielu, przytoczonych przez Bernarda Linka w jego książce „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”. Nie trzeba kopiować i rozdawać uczniom wszystkich tekstów, natomiast warto poruszyć wszystkie poruszone aspekty. Dla ułatwienia przedstawiam zestawienie cytatów z podziałem na zagadnienia.

Tę lekcję proponuję poprowadzić z wykorzystaniem tekstów autentycznych. Wiele adekwatnych cytatów można znaleźć w książce dr Bernarda Linka „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”.

Proponuję (nie tylko tym razem) na początku lekcji zapytać uczniów, co pamiętają z poprzednich zajęć. Takie krótkie przypomnienie pomoże im przyporządkować nowo zdobytą wiedzę do tego, co już wiedzą, a wydarzenia i procesy społeczne zyskają przydatne tło historyczne.

Pozwólmy więc uczniom samym opowiedzieć, jak skończyła się II Wojna Światowa. Zapewne usłyszymy, że Niemcy ją przegrały i, że okupant opuścił granice Polski. Tylko... czy na pewno? Co ze Śląskiem, który przed wojną w dużej części należał do Niemiec? Co z rdzennymi mieszkańcami ziem, które teraz przypadły innemu państwu? Jak uczniowie rozwiązaliby ten problem? Może ktoś pamięta, jakie postanowienia zostały ostatecznie powzięte?

Pozwólmy uczniom podyskutować (ale nie dzieląc ich z góry na obozy). Jakie rozwiązanie byłoby najbardziej sprawiedliwe? Czy pozwolić Niemcom mieszkającym na Śląsku pozostać w swoich domach? Co na to ich sąsiedzi – Polacy? A może lepiej wywieźć Niemców... do Niemiec!? Tylko czy to na pewno fair? Rolnicy, którzy z dziada, pradziada pracują na swoich polach, dbają o nie i żyją z ich owoców, mają nagle zostawić ojcowiznę i wyjechać w nieznane... Tak, w nieznane. Kto w tamtych czasach podróżował? Kto wiedział, jak jest w innych rejonach Niemiec?

Założenie władzy było następujące: Niemców z terenów dzisiejszego Dolnego Śląska „wysiedlono” (wyjątkiem były okolice Wałbrzycha, gdzie potrzebowano ich do utrzymania pracy kopalń), a na Górnym Śląsku (dzisiejsze Opolskie i Śląskie) należało zweryfikować, kto jest Niemcem, a kto Polakiem i według tego jednych wywieźć, innych zostawić. Słowo „wysiedlano” celowo umieszczamy w cudzysłowie, bo to określenie polskich historyków. „Wysiedlanie” brzmi tak humanitarnie. Historiografia niemiecka określa ten proces jako „Flucht und Vertreibung”, czyli „ucieczka i wypędzenie”. Po dzisiejszej lekcji każdy sam będzie mógł sobie odpowiedzieć na pytanie, jak ten proces nazwać.

Nie wszyscy chcieli wyjechać. Jeszcze do niedawna narodowość nie odgrywała w regionie roli. Ludzie żyli zgodnie, szanując się nawzajem, mówiąc każdy w swoim języku. Dlatego, kiedy ludzie widzieli dwie możliwości: zostać i stracić obywatelstwo niemieckie, przyjmując polskie albo wyjechać, pozostając Niemcem, ale tracąc ojcowiznę, wielu wolało zostać. Z drugiej strony, kobiety, których mężowie po wojnie zostali na Zachodzie, chciały razem z dziećmi do nich dołączyć. Trudno więc było znaleźć rozwiązanie, które wszyscy uznaliby za sprawiedliwe. Sytuacja ludności niemieckiej była o tyle trudniejsza, że postrzegani byli jako ci przegrani, ci źli i ich zdaniem władza najmniej się interesowała.

W tym miejscu rozdajmy uczniom karteczki z cytatami (według własnego uznania można ograniczyć liczbę cytatów, wybierając te esencjonalne). Opowiadając dalej, prosimy, żeby zgłaszały się osoby, których cytaty opisuje aktualnie omawianą sytuację. Na tablicy piszemy wielkimi literami „NIEMCY NA ŚLĄSKU PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ” i za każdym razem, kiedy omawiamy nowy aspekt sytuacji,

dopisujemy go i w ten sposób powstaje asocjogram. Do aspektu uczniowie dokleją odpowiednio cytaty po ich odczytaniu.

Jak rozwiązano problem ludności niemieckiej na Śląsku?

CYTAT 1 (źródło: <http://skgd.pl/o-nas/o-organizacji/>)

„Tereny Śląska, także tego opolskiego oraz zamieszkująca go ludność po konferencji w Poczdamie (1945 rok) znalazły się pod polską jurysdykcją. Z dnia na dzień, Niemcy z tych obszarów, stali się mniejszością narodową (ale nie-oficjalnie nie uznawaną), która musiała opuścić swoje rodzinne strony. Część społeczeństwa zdążyła uciec jeszcze przed frontem, ale ich ogromna część została wypędzona lub przesiedlona (w sumie mówi się o ponad 3 milionach osób, które zostały przesiedlone lub wypędzone w latach 1945-1950). Mimo tak szeroko zakrojonej akcji przesiedleńczej, nie wszystkich Niemców udało się wypędzić – duża ich liczba pozostała na terenach Górnego Śląska. Lata panowania rządów komunistycznych w Polsce nie były dla Niemców, a dokładnie mówiąc mniejszości niemieckiej, łatwe. O ile Niemcy, którzy pozostali na terenach Dolnego Śląska i Pomorza byli przez władze komunistyczne tolerowani (ludność ta była początkowo potrzebna jako specjaliści w przemyśle), o tyle Niemcy z Górnego Śląska i Mazur oficjalnie nie istnieli. Ludność ta została pozbawiona możliwości pielęgnowania swojego języka, kultury, tradycji... Panował zakaz używania języka niemieckiego, zakazano nauczania tego języka oraz potępiano wszystkie przejawy niemieckości. Oficjalne stanowisko władz Polskiej Republiki Ludowej, było takie, że Niemców na terenie Polski już nie ma.”²

Dla nowych władz ludność na Śląsku to wyłącznie Polacy. Coś się jednak nie zgadzało: ci Polacy nosili imiona Helga, Hildegarda, Willibald czy Herbert, a na nazwisko mieli Richter, Weiß, Landsmann albo Friedrich. Tak niepolsko... Postanowiono zmienić i to.

CYTAT 2: (źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 50)

„Duża dowolność w klasyfikacji nazwisk była powszechna.” (s. 50)

CYTAT 3: (źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s.227)

² Źródło: <http://skgd.pl/o-nas/o-organizacji/>

„Już w lipcu 1945 r., kiedy starosta kluczborski Alojzy Pordzik wręczał pierwsze zaświadczenia weryfikacyjne, powołał się właśnie na brzmienie nazwiska weryfikowanych, jako dowodu ich polskości”

CYTAT 4: (źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s.227)

„Podobnie publicysta <Dziennika Zachodniego> M.T. Zarzycki nie miał wątpliwości, że nazwiska na cmentarzu w Łanach, takie jak: Gorywoda, Morzinek, Oselka świadczą o polskości tej ziemi i jej mieszkańców.”

CYTAT 5: (źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s.228)

„Koncepcja ta abstrahowała od wielowiekowych przemian w regionie i nie dostrzegala – co okazało się szybko najpoważniejszym problemem polityki narodowej – że ludzie są związani emocjonalnie ze swoimi nazwiskami. Przy imionach sprawa była jeszcze poważniejsza, gdyż – nadane na chrzcie – były w jakiejś mierze symbolem chrześcijaństwa Górnoszlązaków”.

CYTAT 6: (źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s.228)

„(...) pojawiły się sugestie ustawowego zagwarantowania zmiany niemieckich nazwisk. Spotkało się to ze sprzeciwem, motywowanym godzeniem takiego zapisu w dobre imię zasłużonych Polaków noszących niemieckie nazwiska. Jednak już w tym okresie zaczęły napływać do Ministerstwa wnioski o zmianę niemieckiego nazwiska”

Warto przy tym zaznaczyć, że kilkanaście lat wcześniej nazwiska polskie zmieniano na niemieckie.

CYTAT 7: (źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s.230)

„Okazało się, że czynili to często nawet powstańcy czy członkowie ZPwN, ze strachem przed dostaniem się do obozu koncentracyjnego, nie tracąc jednak <ducha polskiego>. Inne wymienione powody zmian to: chęć uzyskania odszkodowania za zalane pole, strach przed utratą różnego rodzaju rent. Ze złożeniem takiego wniosku związane było również uzyskanie zezwolenia na remont domu. Starosta kozielski prosił władze, aby uwzględniały i pozytywnie weryfikowały tego rodzaju przypadki. Przy tej okazji miano przeprowadzać zmianę nazwiska.”

Ciekawą taktykę podjął 20.06.1945 wicewojewoda Ziętek w swym piśmie do górnośląskich starostów powiatowych: (CYTAT 7) *„w przedmiocie skażonej pisowni nazwisk polskich” sugeruje, że tego typu sprostowań powinni dokonywać urzędnicy stanu cywilnego za ewentualną zgodą strony.”* (źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s.231)

Kto jeszcze ma ciekawy cytat na ten temat?

CYTAT 8: (źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s.232 i 235)

18.06.1945, pismo z UW: „Bolesław Zmysłowski polecił w nim, aby osobom kwalifikującym się do pozostania w Polsce spolszczono, jeszcze przed wydaniem dokładnych instrukcji i przepisów, końcówki nazwisk polskich oraz zapisano w pisowni polskiej wszystkie imiona, które posiadają takowe odpowiedniki”.

„Do okólnika zostały dołączone dwa spisy imion: ogólnie przyjęte w Polsce (męskie i żeńskie) oraz słowiańskie (męskie i żeńskie). Miały być one pomocne przy wyborze odpowiedniego imienia”.

„Mieszkańcy Śląska Opolskiego, którzy szybko nie zmieniliby obco brzmiących nazwisk na polskie, mieliby ponieść <niepowetowaną szkodę>”

CYTAT 9: (źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 272)

Niewiele osób chciało zmienić nazwisko ze wzgl. na wysokie koszty.

„(...) wojewoda wskazał na naganność nadawania dzieciom na chrzcie imion niemieckich.” (s. 272)

CYTAT 10: (źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 333)

„Bezpośrednio imion dotyczył drugi artykuł tego autora (B. Surówka, <Dziennik Zachodni>), w którym poddał on szczegółowej analizie listę imion, którą posługiwał się Zarząd Miejski w Bytomiu. Wśród polskich imion żeńskich znalazły się takie przykłady jak: Epifania, Sydonia, Anatolija, Beatryca, Bada, Rożyna, które okazały się wdzięcznym materiałem do żartów. Również męskie imiona spisu zawierały sporo takich przykładów <np. polskie imię Karp>, których śmieszności autor nie omieszkiał wyzyskać.”

CYTAT 11: (źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 334 i 335)

„Jak stwierdził na łamach <Przeglądu Zachodniego> Witold Kochański: „(...) polskie imię silniej akcentuje narodowość właściciela niż polskie nazwisko. Z pewnością bardziej z polska brzmi Kazimierz Krause niż Helmut Olszewski.”

Wojewoda Zawadzki 27.01.1947: „Nie może być takiej sytuacji, żeby setki tysięcy dzieci nosiło, uczęszczając do polskiej szkoły, niemieckie imiona. Bo ja jedno wiem, że powiedzmy ci starsi, to jeszcze każdy z nich pożyć może tyle i tyle lat, ale te dzieci i młodzież będzie wzrastała – a ludność tu jest mieszana (...), z całego świata się pojeżdżali, aby stworzyć tu jedno polskie społeczeństwo. To wszystko ma się wyrównać, ale niewątpliwie pewne odrębności śląskie zawsze pozostaną – i tu musi powstać coś lepszego, a to co było gorsze, musi odpaść. (...) To dziecko chodzące do szkoły wyrasta i mieszka i pracuje po sąsiedzku z tym chłopcem czy dziewczyną zza Buga, zza granicy – ile może być z tego powodu nieporozumień? Tragedii osobistych dzięki imionom i nazwiskom niepolskim. A przecież przeciwieństwa między nami i Niemcami w najbliższej perspektywie nie będą się łagodzić, a chyba tylko zaostrzać i my Polacy mamy podstawę do tego, ażeby nienawidzić wszystkiego, co niemieckie.”

CYTAT 12: (źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 339)

„Dominowały w gazetach regionalnych w dalszym ciągu artykuły informacyjne, które opisywały postępowanie przy zmianie imion i nazwisk oraz informowały społeczeństwo o postępach akcji. Niektóre z artykułów traktujących o polonizacji nazewnictwa osobowego wyraźnie pełniły rolę propagandową, już w tytule przekonując o „pięknym rozwoju akcji polszczenia imion i nazwisk” bądź malując przy tej okazji patriotyczne obrazki. Po wizycie w Strzelcach J. bednarek z <Dziennika Zachodniego> donosił: <Przed szkołą zgromadziły się dzieci. Dawne Hanse, Fryce, Gerdy i Hildegardy, dziś Jaśki, Jędrki, Hanki i Zośki, mówią już ślicznie po polsku>”.

CYTAT 13: (źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 341 i 344)

O wnioskach o usprawienie akcji spolszczania imion: „W zakładach pracy nie mniej efektywne było sporządzenie odpowiednich spisów przez komórki personalne i przesłanie ich odpowiednim władzom, które po wezwaniu takich osób, w bezpośredniej rozmowie przekonywały do podpisania wniosku” „(...) inny sposób nakłaniania do złożenia wniosku zaprezentował wójt z Kielczy (powiat strzelecki), który przed złożeniem podpisu na dokumencie potrzebnym petentowi o niemieckim imieniu bądź nazwisku osobiście namawiał go do zmiany. Jak z dumą donosił władzom powiatowym: <Nie zdarzył się przypadek, żeby się ktoś opierał zmienić względnie sprostować nazwisko, jeżeli wezwany został do wójta>”.

CYTAT 14: (źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 344-345)

„Dogodnym miejscem do stosowania nacisków było miejsce pracy posiadaczy niedozwolonych imion i nazwisk. Starosta Ciupka sugerował, aby wywierać nacisk już przy zatrudnianiu. Presję można było zastosować poprzez pomijanie opornych przy rozdzielaniu deputatu węglowego, premii

itp. Naczelnik Duda zagroził pracownikom Opery Śląskiej w Bytomiu, że osoby o niemieckich nazwiskach nie będą mogły wyjeżdżać za granicę. Zazwyczaj jednak wystarczało zapewne zagrożenie zwolnieniem z pracy, jak to było w Opolu, gdzie dwóch członków ZMP, po tego rodzaju rozmowie w Referacie Społeczno-Politycznym, już nazajutrz złożyło stosowne wnioski. Że nie były to puste groźby, mógł się przekonać pewien pracownik tartaku w Murowie, do którego wysłano kategoryczne żądanie zwolnienia go z tego powodu z pracy”.

Czy może któreś z Waszych nazwisk lub nazwisk Waszych krewnych zostało zmienione?

Przejdźmy więc do kolejnego aspektu „repolonizacji”.

Z różnych powodów transportowano Niemców do obozów. Było kilka rodzajów takich obozów. Posłuchajmy najpierw o obozie w Świętochłowicach.

CYTAT 15: (Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, S. 171)

Świętochłowice: „Obóz ten został zorganizowany na miejscu filii obozu hitlerowskiego w Auschwitz. Przejęto nie tylko obiekty tego obozu koncentracyjnego, czego efektem były rzędy drutów kolczastych pod prądem, baraki z piętrowymi pryzmami i napis „Arbeit macht frei”, jak twierdzą niektórzy świadkowie, także zachowanie strażników było wzorowane na doświadczeniach niemieckich. Więźniarkom obcinano włosy, na porządku dziennym były wielogodzinne apele, bicie uwięzionych. Przy przyjmowaniu do obozów obowiązywała duża dowolność, dlatego trafiali tam najróżniejsi ludzie, nie tylko z przedwojennego województwa śląskiego, ale nawet z Gliwic (jak to było np. z G. Gruschką). O towarzyszącym im nakazom prokuratorskim literatura przedmiotu nie wspomina.”

Były też tzw. obozy przy kopalniach.

CYTAT 16: (Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 179)

„Właściwie należałoby tu mówić o osobnej grupie obozów przy kopalniach, gdyż to była najczęstsza forma wykorzystania, które zorganizowano na podstawie odrębnych przepisów i w których przebywali przede wszystkim jeńcy wojenni. Jednak także w tym przypadku trudno jednoznacznie wyróżnić tę grupę miejsc odosobnienia, gdyż granice pomiędzy obozami, spełniającymi różne funkcje, były płynne. Obozy przykopalniane, jak twierdzi Z. Woźniczka, pojawiły się w części katowickiej regionu już na przełomie zimy i wiosny 1945r., a trafiły do nich wtedy osoby uznane za Niemców”.

Z wiecu w Katowicach z 4. marca wydrukowano informację w „Dzienniku Zachodnim”: (CYTAT 17: Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 183) *„Ani jeden Niemiec, choćby nawet największy przeciwnik Hitlera, nie może chodzić wolno po naszej ziemi: wszystko jedno <jedynkarz>, <dwójkarz>, czy nawet <czwórkarz>, jeżeli zostanie stwierdzone, że jest Niemcem, pójdzie do obozu pracy”.*

O co chodziło z „jedyńkarzami”, „dwójkarzami” itd.? Otóż osoby uznane za Niemców podzielone zostały na kilka grup, w zależności od tego, jak bardzo „są niemieccy”.

Za co ludzie trafiali do obozów:

CYTAT 18: Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 369)

„<Polecam [J. Marek – starosta] osadzić w obozie dla Niemców w Gliwicach [...] na okres trzech miesięcy, tj. do 15 marca 1948 r. Uzasadnienie:[...]w dniu 15 grudnia br. w restauracji Brandysa przy ul. Piastowskiej rozmawiał po niemiecku i mimo zwrócenia mu uwagi przez restauratora i funkcjonariusza UB nie zaprzestał rozmawiać po niemiecku, przeciwnie wprost wypowiadał się pod adresem zwracającego mu uwagę funkcjonariusza UB »tutaj jest Śląsk, a ty pierunie uciekaj do Płaszowa« i wiele innych słów po niemiecku, których świadkowie nie zrozumieli [...]”

Poza zmienianiem ludziom imion i nazwisk oraz osadzaniem ich w obozach, postanowiono odgórnie i surowo egzekwować zmuszanie ludności niemieckiej do wyjazdu na Zachód. W literaturze polskiej mówi się o „wysiedleniach”, natomiast ten sam proces w literaturze niemieckiej to „Flucht und Vertreibung” czyli „ucieczka i wypędzenia”. Związane jest to ze sposobem przeprowadzania tego procesu. „Wysiedlenia” oznaczałyby zaplanowane, regulowane prawnie przeniesienie ludności w inne miejsce. Nie to miało miejsce na Górnym Śląsku zaraz po wojnie. Ludzie uciekali lub byli zmuszani do opuszczenia swoich domostw w kilka chwil.

Przewożono ich do obozów i plądrowano ich mieszkania. Tego „wysiedlenia” nie zakładały.

Kto ma cytat o pierwszej fazie „wysiedleni”?

CYTAT 19: (Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 145, 154, 156)

„(...) szczególnie pierwsza faza wysiedleń – określana (...) jako przedpoczdamska – miała charakter niezorganizowanych wypędzeń, dlatego do tego okresu będę się również posługiwał tym terminem”

„Najprostszym ze sposobów (...) był nakaz opuszczenia przez Niemców pewnego obszaru województwa. Dla obszarów przedwojennego województwa śląskiego i powiatów przyłączonych z województwa kieleckiego sprawy te regulowało zarządzenie nr 120 z 2 lipca 1945r., które zakazywało Niemcom przebywać na tym terenie od 24 lipca. W tym celu należało się zgłosić do rejestracji (termin upływał 20 lipca), po której wszyscy mieli uzyskać możliwość <swobodnego wyjazdu do wybranych dowolnie miejscowości, położonych na terenie Niemiec>. Uchylającym się zagrożono skierowaniem do obozów wysiedleńczych, które wojewoda zalecił utworzyć poszczególnym starostom”. (s. 154)

Zawadzki, posiedzenie WRN, wrzesień: „Z początkiem października b(ieżącego) r(oku) wszyscy Niemcy, którzy do tego czasu dobrowolnie nie wyjadą do niemiec, będą wzięci do obozu i wysiedleni przymusowo” (s. 156)

A jak to było na Śląsku Opolskim?

CYTAT 20: (Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 157, 159)

„Na Śląsku Opolskim wysiedleń dokonywano już wcześniej. Ich ramy określiło sygnalizowane już zarządzenie nr 88 z 18 czerwca 1945r. Władze planowały pierwotnie wykorzystać do tego tabor kolejowy, ale szybko zorientowały się, że nie dysponują niezbędnymi do tego wagonami. Zarządzić temu miał okólnik nr 134 z 7 lipca 1945 r., skierowany do wszystkich starostów i prezydentów miast. Aleksander Zawadzki polecił w nim podwładnym wytyczenie rezerwowych tras przemarszu, po których by mogła poruszać się wysiedlana ludność <nieforsownymi marszami pieszymi przy

użyciu taboru kołowego do przewozu sprzętu>. Urzędnicy powiatowi mieli także zadbać o zorganizowanie <punktów etapowych> , w których mogliby zatrzymywać się maszerujący. Poszczególne transporty i punkty etapowe miały się znaleźć pod opieką miejscowej milicji”.

„Często wysiedlenia i transporty odbywały się w warunkach gorszych niż zalecone przez władze wojewódzkie. Przyczyniały się do tego niedostatki organizacyjne, brak jakichkolwiek środków transportowych oraz pojawiająca się często wśród ludności polskiej chęć odwetu za doznane bądź domniemane cierpienia własne lub narodowe; w tle obecne było nieraz pragnienie wzbogacenia się kosztem ludności wysiedlanej”.

Widzimy więc, że ludność miejscowa (jak to się mówiło: autochtoniczna) pochodzenia niemieckiego była niemile widziana przez nową władzę. Założenie było takie, żeby możliwie szybko i sprawnie pozbyć się jej. Tylko czy zawsze dało się określić, kto naprawdę jest Niemcem w miejscu, gdzie jeszcze kilkanaście lat temu nikt się nad tym nie zastanawiał?

CYTAT 21: (Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 161)

„W Gliwicach, jeszcze w 1946 r., Komisja Wysiedleńcza kierowała do obozu wysiedleńczego wedle własnego uznania. Pewną kobietę skierowano tam, gdyż posiadała w mieszkaniu modlitwy w języku niemieckim. Inne osoby wysiedlono za posiadanie pamiątek rodzinnych <o charakterze germańskim>”

A co z dobytkiem „wysiedlanych”?

CYTAT 22: (Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 159-160, 161 i 162)

Dr P. Nantka-Namirski pod koniec lipca z Bytomia: *„Przy przydziale mieszkań dla Polaków usuwa się stopniowo Niemców do wspólnych mniejszych pomieszczeń w pewnych wyznaczonych dla nich domach, względnie barakach które muszą sobie sami uporządkować”.*

„Do podkozielskiej Ostrożnicy 8 października przybyło na furmance kilka osób z Pawłowic (?) z wykazem rodzin mających zostać wysiedlonymi.

Tamtejszy komendant MO nakazał poszczególnym rodzinom spakowanie w ciągu 30 minut rzeczy o wadze 15-20 kg i opuszczenie mieszkania.

Poszczególne mieszkania opieczętowano, bądź przydzielono uczestnikom wysiedleni. Wysiedlone rodziny po paru godzinach lub następnego dnia puszczono wolno, ale mieszkania ich były już zrabowane. Był to jeden z wielu ewidentnych przypadków szabru uprawianego przez urzędników państwowych”.

„Jeszcze jeden przykład z samego Koźła. (...) Akcja rozpoczęła się o godzinie 3 nad ranem od śródmieścia miasta. Wyloty ulic zostały zablokowane i obsadzone posterunkami MO. Po wejściu do mieszkań oznajmiano mieszkańcom, że mają się ubrać i zabrać niezbędne rzeczy i żywność, po czym transportowano ich do punktu zbornego. Z wysiedleni zwolniono matki z dziećmi do lat 12, starców powyżej 70 lat oraz osoby niezdolne do dłuższego marszu. Ze zgromadzonych w ten sposób 720 osób po interwencji wojskowych sowieckich zostało wysiedlonych tylko 335 osób. Jednak w swym sprawozdaniu starosta Franciszek Ciupka najwięcej miejsca poświęcił nie temu konfliktowi, lecz zachowaniu się ludności polskiej. Opróżniane mieszkania były natychmiast rabowane przez funkcjonariuszy MO i UB. Ich śladem poszli inni pracownicy urzędów kozielskich. Na niewiele zdały się wystawione stráže, gdyż do rabunku włączyły się przebywające w przydworcowych barakach rodziny tzw. Repatriantów.”

Można powiedzieć, że podczas „wysiedleń” panował wielki bałagan.

CYTAT 23: (Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 163, 167, 168)

19.10.1045: wysiedlenie z udziałem wojska: „Wysiedlono w tym dniu także osoby zweryfikowane, które co prawda stosunkowo szybko zwolniono, jednak ich mieszkania były już puste”

„Inne fragmenty, nakazujące odsyłać za Odrę i Nysę powracającą z ewakuacji ludność niemiecką, usuwać całe rodziny z gospodarstw rolnych za Odrę i Nysę lub do obozów w razie pojawienia się repatrianta lub osadnika, a także zalecające przesiedlanie Niemców z dzielnic urzędowych i reprezentacyjnych miast- wobec braku kryterium pozwalającego na

zakwalifikowanie do tej grupy i obarczenia tym zadaniem obok administracji, aparatu przymusu i wojska, samorządnych obywatelskich grup porządkowych – w praktyce uniemożliwiały przeprowadzenie jakiegokolwiek weryfikacji narodowościowej wedle przyjętych wcześniej zasad.”

W swojej książce dr Linek pisze³: (CYTAT 24) *„W atmosferze niepewności, wywołanej odbywającą się konferencją poczdamską (rozpoczęła się 17 lipca), wojewoda wydał wiele dyrektyw potwierdzających i precyzujących zarządzenie nr 88. Wytyczne przewidywały m. in.:*

- 1) Usuwanie z gospodarstw ludności niemieckiej z chwilą pojawienia się repatrianta;*
- 2) Skierowanie usuniętych Niemców do obozów pracy („butnych”) bądź do innych wsi do pracy na roli („pokornych”);*
- 3) Utworzenie w miastach <ghett niemieckich>, w których miano zgromadzić ludność niemiecką.”*

A jak to było w Opolu?

CYTAT 25: (Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 178 i 191)

*Opole: „w Opolu również prowadzono nocne wysiedlenia, a zatrzymaną ludność niemiecką dzielono na zdolnych i niezdolnych do pracy”. (s. 178)
„(...) wielokrotnie ogłaszane zakończenie wysiedleń poczdamskich ulegało przesunięciu, przechodząc płynnie w tzw. akcję łączenia rodzin. W grudniu 1946. W opolskiej części województwa śląskiego miało pozostać jedynie 467 Niemców-fachowców. Była to opinia błędna”.*

...tylko po co? Dlaczego na siłę chciano pozbyć się stąd Niemców? Dlaczego nie chciano, żeby pozostali w swoich domach, gospodarowali i pracowali na polach?

CYTAT 26: Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 192, 195, 226, 44, 143)

„Również ten aspekt polityki narodowościowej podporządkowany był – przynajmniej w latach 1945-1946 – celowi generalnemu, czyli stworzeniu państwa jednonarodowego. Oznaczało to zorganizowanie dla ludności

³ (Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 178)

niemieckiej warunków mobilizujących ją do opuszczenia Polski. Stąd też w dużej mierze – obok reakcji na postępowanie narodowych socjalistów w trakcie wojny – różnorodne dyskryminujące działania zastosowane wobec ludności niemieckiej oraz uniemożliwianie jakichkolwiek prób zorganizowania niemieckiego życia społecznego”.

(cytat z gen. Zawadzkiego ze stycznia 1946) *„Chcemy budować państwo narodowe, a nie narodowościowe”*

„Efektem postępującej w pierwszej połowie XX w. nacjonalizacji społeczeństw i myślenia kategoriami kolektywnymi, wzmocnionych dwiema wojnami, była radykalizacja ideologii narodowej, której konsekwencją stało się żądanie zbudowania państwa czystego narodowo.”

„(...) wcześniej [przed 7.6.1945] – podobnie jak to było przez cały ten okres w obozach pracy – w zasadzie nie otrzymywała ona [ludność niemiecka] za swoją pracę żadnego wynagrodzenia. Dopiero te dyskryminujące przepisy włączały ją zatem na tym polu w polski system prawny”.

Nierzadko wysiedlenia były pretekstem do kradzieży: Zabrze, starosta: *„(...) ludność autochtoniczna zweryfikowana żąda zwrotu mebli będących w posiadaniu ludności napływowej, to ta ostatnia, by utrzymać się w posiadaniu tych mebli, zasypuje władze różnymi skargami i doniesieniami na ludność autochtoniczną, oskarżając ją o przynależność do różnych partii niemieckich, o działalność na szkodę Polaków itp.”* (s. 226)

Może słyszeliście o tym już od rodziców, dziadków czy sąsiadów? Może znacie historie konkretnych rodzin, które zostały „wysiedlone”?

Kolejnym elementem polityki antyniemieckiej na Górnym Śląsku po II Wojnie Światowej było polonizowanie „na siłę” tych, którzy pozostali tu po wojnie. Nowe władze wyszły z założenia, że trzeba tak długo wmawiać, przekonywać i nie dopuszczać do jakichkolwiek dyskusji, aż opór zniknie i ludzie przestaną mówić o swojej niemieckości. Tym bardziej wobec faktu, że tereny te wkrótce miały zostać „zasiedlone” Polakami z Kresów Wschodnich.

CYTAT 27: Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 71-72, 283)

(z zebrania PRN w Zdieszowicach, cytat z przewodniczącego Malnika) *„Na Śląsku są polacy, a nie Niemcy” (i apelował) „aby nareszcie zrozumieć to zechcieli, że są naprawdę Polakami i jeszcze raz Polakami. (...) W Polsce*

jest tylko jeden rodzaj, a nie różne podziały Polaków, jak się to mówi Polak i Ślązak, dlatego wszyscy tu polacy powinni się nie różniczkować.” (s. 71)

„Oznaczało to, że grupa napływowa miała wychowywać grupę śląską, czyli de facto kierować nią”

„Był to więc, po pierwsze, art. 18 prawa o wykroczeniach – wobec posługujących się językiem niemieckim. I po drugie <dyskretne środki nacisku> (przeniesienie na gorsze miejsce pracy lub mieszkanie; pozbawienie koncesji; wznowienie postępowania weryfikacyjnego) wobec biernych przejawów kulturowania niemczyzny i objawów tolerancji dla niej”

Niektórzy (nie tylko wyżsi) urzędnicy do tego stopnia dawali się ponieść emocjom, że wydawali podległych sobie terenów rozporządzenia, które były nadinterpretacją faktycznie wydanych przepisów.

CYTAT 28: (Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 284, 289, 319)

22-23.09.1947 naczelnik Duda: „Referaty społeczno-polityczne winny w tym względzie stosować wszelkie stojące im do dyspozycji środki prawne od upomnienia począwszy, a na osadzeniu w obozie pracy skończywszy. Kierownicy referatów społeczno-politycznych winni przypilnować, aby akcja ta została należycie w terenie uruchomiona, ażeby działała i by zainteresowane wszystkie czynniki życia społecznego nie odstępowały od jej konsekwentnego prowadzenia aż do zupełnego zaniku niemczyzny.”

„Nauczyciele mieli przekonywać rodziców o konieczności zmiany imion i nazwisk na zwołanych w tym celu zebraniach rodzicielskich. W razie ujawnienia się na nich niechętniej postawy ze strony rodziców, kurator [śląski] zalecał „Opornym można zagrozić pozbawienia (!) praw obywatelskich.”

„(...) jesienią 1947 r. starosta strzelecki domagał się położenia przez władze zwierzchnie kresu takiej <destrukcyjnej robocie niemieckiej>” Na szczeblu powiatowym zlecił on poczcie przeglądać korespondencję z zagranicą i nie przyjmować listów z adresami niemieckimi. Nie wiadomo, czy chodziło listy przychodzące, czy też wychodzące z powiatu i na ile to żądanie zostało zrealizowane.”

Wcześniej już mówiliśmy o polonizowaniu imion i nazwisk. To nie wszystko. Dążono do tego, żeby zlikwidować zarówno z przestrzeni publicznej, jak i prywatnej, wszelkie ślady niemieckości.

CYTAT 29: (Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 360, 361, 363)

„(...) dla władz Zabrze poważnym problemem stał się pomnik wystawiony sobie przez żołnierzy sowieckich w języku rosyjskim. W tłumaczeniu głosił on: <Sowiecka Ojczyzna – Bohaterom Oswobodzicielom Miasta Hindenburga>. Na szczeblu powiatowym nie udało się przeprowadzić polonizacji tej nazwy i prezydent P. Dubiel prosił o pomoc władze wojewódzkie.”

„Aparat urzędniczy wykazywał silne przywiązanie do pomocy biurowych zaopatrzonych w niemieckie napisy. Do tego stopnia było to widoczne, że naczelnik Wydziału Społeczno-Politycznego jesienią 1948 r. powrócił do tej sprawy. Skonstatował on, że: <Pousuwane w czasie kontroli teczek z niemieckimi napisami, segregatory, popielniczki, poduszki do pieczętek, książki niemieckie itd. powróciły na swoje miejsce. Na biurkach nadal są widoczne tecki z nieusuniętymi napisami niemieckimi>. Stan ten, wyływający zapewne z niedostatków systemu zaopatrzenia, polecono zlikwidować. Jedynie w Opolu znaleziono sposób na zachowanie aparatu urzędniczego i zadośćuczynienie żądaniu władz wojewódzkich. Starosta Janus polecił podwładnym, aby niemieckie napisy na teczkach, skoroszytach i innych przyborach biurowych zakleić stosownymi napisami polskimi. Było to zadanie zapewne pracochłonne, dlatego też zjawisko to nie było rozpowszechnione.”

„Z równie dużym zacięciem zwalczano używanie w restauracjach talerzy z napisami niemieckimi, popielniczek z takimi oznaczeniami oraz niszczone podstawki do piwa”

W domach i mieszkaniach także nie mogło się znaleźć nic, co miało na sobie napis w języku niemieckim:

CYTAT 30: Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 365-367,)

„Na klatkach schodowych dotyczyło to napisów niemieckich, takich jak: „Licht”, „Frei”, „Besetzt” itp. W tej grupie władze miały największe kłopoty z usunięciem ze skrzynek pocztowych napisu „Briefe”. O walce ze skrynkami na listy kilkakrotnie w 1948 r. donosił prezydent Katowic.” (s. 365)

„Z podobną niechęcią ze strony obywateli mogły się spotkać zalecenia nakazujące usunięcie z domów naczyń z niemieckimi napisami, obrazków, obrusów, ręczników, czy też innych elementów wyposażenia domowego. Jedynie w powiecie opolskim wymyślono sposób usunięcia samych napisów z naczyń poprzez ich starcie papierem ściernym. Pozostałe elementy wyposażenia domowego musiały zostać albo wyeliminowane, albo też używane ukradkiem z narażaniem się na donos sąsiedzki.” (s. 366)

„Takich marginaliów można wskazać jeszcze sporo, jak na przykład polecenie Wojewódzkiej Komisji Kontrolnej dla spraw Walki ze Śladami Niemczyzny, nakazujące usuwanie z ławek kościelnych tabliczek z niemieckimi imionami i nazwiskami, inskrypcji w kościołach wykonanych w języku niemieckim, a nawet dwujęzycznych chorągwi” (s. 367)

Ludzie otrzymywali tzw. „zaświadczenia o polskości”, czyli dokumenty, na podstawie których stwierdzona była ich polska narodowość. Błędnym jest jednak wyobrażenie, że po te zaświadczenia Niemcy ustawiali się w kolejkach.

CYTAT 31: Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 210)

„Zaświadczenia o Polskości” bywały nierzadko zwracane: „Administracja wojewódzka w swych sprawozdaniach sytuacyjnych informowała władze centralne o wypadkach zwrotu zaświadczeń polskości już w styczniu 1946r., jednak szerzej zagadnienie to zostało w nich przedstawione dopiero późnym latem i jesienią tego roku”. (s. 210)

Czy znacie przykłady z naszej okolicy, kiedy napis w języku niemieckim został usunięty? Często robiono to byle jak, na szybko zamalowywano lub zdrapywano, szpecąc piękne czy zabytkowe obiekty. Kto z Was potrafi podać konkretny przykład takich działań?

Kolejnym elementem „spolszczania” całego Górnego Śląska była zmiana nazw miejscowości. Dziś w wielu gminach widzimy tablice dwujęzyczne, na których widnieją jedna pod drugą nazwa polska i niemiecka danej wsi. Jak nazywała się Wasza miejscowość przed wojną? Tu trzeba trochę uważać, bo w roku 1933, kiedy władzę w Niemczech zdobyli naziści, zrobiono rzecz odwrotną: Miejscowościom, których nazwy nie brzmiały niemiecko (np. Kroschnitz), nadano inne nazwy (np. Auendorf). Te nie miały historycznego uzasadnienia i, choć Wasze babcie czy prababcie to właśnie te nazwy zapamiętały, to dziś na tablicach dwujęzycznych widnieją nazwy niemieckie sprzed roku 1933.

Krótko po II Wojnie Światowej dążono do tego, żeby nazwy niemieckie szybko zostały zapomniane.

CYTAT 32: (Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 242)

„W punkcie drugim polecono w terminie do 15 lipca 1945 przeprowadzić zmiany nazw (z niemieckich na polskie) wszystkich ulic, placów i osiedli; za umyślne posługiwanie się nazewnictwem niemieckim groziło osadzenie w obozie. Również do 15 lipca miano usunąć wszelkie ślady świadczące o niemieckości tego obszaru: <niemieckie napisy na domach, sklepach, lokalach, niemieckie tablice orientacyjne i obrony przeciwlotniczej, oraz wszelkie ogłoszenia pozostałe po okupancie.> Realizacją zarządzenia obarczono ludność niemiecką, którą w razie oporu polecono wysiedlać z mieszkań i osadzać w obozach bądź aresztować. Jednak miesięczny termin, nawet przy stosowaniu takich metod, był trudny do zrealizowania”.

Język niemiecki chciano zlikwidować z użycia jak najszybciej i jak najskuteczniej. Nie było dostępu do niemieckiej prasy, do bibliotek, do czegokolwiek, co można by nazwać wyższą kulturą w odniesieniu do Niemiec. Z jednej strony, odrywając ludność od możliwości uczestniczenia w niemieckim życiu kulturalnym i jednocześnie zastępując je ofertą polskojęzyczną, kontynuowano na kolejnym obszarze masowe spolszczanie górnośląskich Niemców. Z drugiej strony, z perspektywy samych zainteresowanych, to, co kojarzyło im się z czasami „niemieckimi”, było wspomnieniem beztroskiego dzieciństwa czy młodości, a to, co polskie, kojarzyło im się z samymi nieprzyjemnościami⁴.

CYTAT 33: (Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 221-222, 224)

⁴ Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 221)

„(...) od początku przejścia przez państwo polskie władzy na Górnym Śląsku zdecydowanie zwalczano jakiegokolwiek próby prowadzenia szkolnictwa w języku niemieckim oraz posługiwania się nim w życiu publicznym” (s.221)

„Petenci nie władający językiem polskim powinni przyprowadzić ze sobą tłumacza. Korespondencję w języku niemieckim należało pozostawić bez merytorycznego załatwienia”

(dla porównania: na terenie Śląska plebiscytowego, wcześniej:) „Jeśli idzie o język urzędowy, to ustawa z 16 stycznia 1923r. (...) zezwala na posługiwanie się językiem niemieckim w życiu publicznym, np. w kontaktach z władzami.”

Jak się miała sytuacja w rejencji opolskiej?⁵

Rejencja opolska miała polskie prawodawstwo od początku:

- zakaz organizowania szkolnictwa niemieckiego,
- do szkół miały być przyjmowane tylko dzieci władające językiem polskim lub z rodzin zaangażowanych w czasie wojny na rzecz państwa polskiego
- ... ale nawet te dzieci rzadko znały standardowy język polski, więc władze szybko się z tego wycofały i przyjmowano wszystkie dzieci zweryfikowanych

„Zakaz posługiwania się językiem niemieckim obejmował <ludność tubylczą> zarówno w miejscach publicznych, jak i w domu. Organa MO i UB miały zatrzymywać osoby posługujące się mową niemiecką jako <prowokatorów uczuć narodowych> i po odebraniu tymczasowych zaświadczeń polskość odsyłać je do starosty. Winnym, poza odebraniem na stałe zaświadczenia o polskiej narodowości, groziła konfiskata majątku, a nawet osadzenie w obozie pracy”.

Jak wyglądała sytuacja w magistracie katowickim?

CYTAT 34: Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 240)

Magistrat katowicki, styczeń-luty 1945: „<Wejdźcie, kto może, na drabiny (...) i usuńcie własnymi siłami niemieckie napisy, uporządkujcie własną posesję, chodnik i połowę ulicy, a śmieci te wywieźcie chociażby ręcznym wózkiem, względnie wynieście koszami czy wiadrami>. Na spełnienie tych zaleceń dano wszystkim mieszkańcom tylko dwa dni. Pojawiło się jednak sporo przeszkód. Pełniący obowiązki prezydenta miasta inż. Józef Wesołowski dokładnie zapoznał zwierzchników z niektórymi z nich: <W mieście Katowicach, które okupant obrał sobie jako reprezentacyjne miasto

⁵ Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 222, 224)

wojewódzkie, cały szereg reklam był wykonany nadzwyczaj solidnie tak, że usuwanie ich wymaga specjalnych brygad technicznych. Napisy neonowe głęboko wpuszczone w fasady terrasowe przeważnie są pod wysokim napięciem, a usunięcie samych liter pozostawia tenże sam napis w fasadzie dom, co wymaga budowania rusztowania i zaprawienia tychże napisów.> Z takich to racji fachowym nadaniem miastu polskiego wyglądu zostały obarczone służby magistratu katowickiego. Napisami, reklamami i szyldami niemieckimi zajął się urząd Budownictwa Naziemnego.”

Kwestię napisów poruszono jeszcze raz pod koniec 1946r., ponieważ:

- usunięcie wszystkich napisów wymagało dużych nakładów finansowych,
- wymiana np. maszyn lub napisów w fabrykach mogłaby prowadzić do wypadków
- ciągle to nowe obszary były uznawane za relikty niemieckie⁶

W sprawę zaangażowano nawet Kościół. Ksiądz Kominek pisał: (CYTAT 35, Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 246)

1.12.1946: „Zwagać należy na poprawność napisów na pomnikach i figurach, napisy zaś dotychczasowe należy odpowiednio poprawić i dostosować do nowej pisowni i rzeczywistości na tutejszych terenach” (s. 246)

CYTAT 36: Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 247)

„<Nowiny opolskie> apelowały jedynie o przywracanie polskich napisów na grobach ojców. O wiele radykalniej wystąpiła <Gazeta Robotnicza>, która – na przykładzie cmentarza w Bielsku, gdzie groby niemieckie znajdowały się w honorowym miejscu przy wejściu – wezwała władze do wyznaczenia ostatecznego terminu usunięcia napisów niemieckich i usuwania po nim niemieckich napisów na koszt opieszających.” (s. 247)

Jakie były konsekwencje dla osób, które posługiwały się w przestrzeni publicznej językiem niemieckim?

CYTAT 37: (Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 272, 378, 388)

⁶ Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 244-247)

„Do zadań MO i UB należało więc jedynie przyjęcie doprowadzonych osób, ustalenie ich tożsamości oraz przesłuchanie, a przed odprowadzeniem do starostwa wpisanie do specjalnego rejestru osób używających język niemiecki” (s. 272)

„(...) w położonym w powiecie strzeleckim Otmęcie tamtejszy Zarząd Gminny w sprawozdaniu za kwiecień 1949 r.– napisy wewnątrz i na zewnątrz usunięto, jednak na ulicach słychać dzieci i starszych rozmawiających w języku niemieckim. Świadczyło to, że także w domu mieszkańcy tej miejscowości rozmawiali w tym języku.” (s. 378)

„(...) większe oburzenie władz administracyjnych wywołały wypowiedzi przyłapanych na rozmowie w języku niemieckim w powiecie strzeleckim, gdzie na zwrócenie uwagi odpowiedzieli, że <[...] teraz już im wolno używać języka niemieckiego, ponieważ powstała Niemiecka Republika Demokratyczna, która współpracuje z Polską...>. Wszystkich opornych przelicytował inny mieszkaniec powiatu, który złośliwie odpowiedział, że <[...] zakazywanie używania języka niemieckiego mija się z zasadą Marksizmu, ponieważ ten głosi internacjonalizm>”.

Starosta Nowak: „[...] jakkolwiek napisy niemieckie z miejsc publicznych zostały usunięte, to jednak wśród miejscowego społeczeństwa duch niemiecki w niektórych miejscach tkwi głęboko wkorzeniony, jawne wystąpienia i okazywanie ducha niemieckiego należy wprowadzić do rzadkich wypadków, ale duża część ludności, która ma jakieś nieruchomości, maskuje się starannie ”

Doszło nawet do tego, że zamazywano napisy na nagrobkach albo wręcz likwidowano nagrobki z niemieckimi napisami.

CYTAT 38: (Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 266, 281, 354)

Wojewoda A. Zawadzki 19.08.1947: „2. Należy dążyć do zlikwidowania resztek napisów niemieckich tak w miejscach publicznych jako też prywatnych (napisów w mieszkaniach, na obrazach, ozdóbkach, naczyniach itp. Przykrym jest fakt że polskie rodziny tolerują niemieckie napisy na nagrobkach).”

„6. Należy zainteresować się objawami sympatii dla Niemców oraz duchem rodzin i jednostek, pozostającymi pod wpływami niemieckiego podziemia. Sympatia ta wyraża się najczęściej w używaniu języka niemieckiego, czytaniu niemieckich książek, pielęgnowaniu grobów, przechowywaniu pamiątek niemieckich itp.”

„8. Należy konsekwentnie dążyć do spolszczenia nazwisk i imion (...)”

Okólnik o usunięciu napisów niemieckich z nagrobków: „Okólnik jednoznacznie mówi jedynie o usunięciu napisów niemieckich z nagrobków”.

„Z perspektywy lat usunięcie napisów niemieckich z nagrobków cmentarnych, figur i kapliczek przydrożnych oraz innego rodzaju pomników to chyba najbardziej wstydlivy element działalności narodowej państwa polskiego. Co do podstaw prawnych takich działań musiały mieć zresztą wątpliwości już ówczesne władze w Katowicach. Na krajowej konferencji PZZ we wrześniu 1948 r., wspominał o tym problemie kierownik okręgu dr Z. Izdebski. Jedynym elementem spuścizny historycznej, który starano się zachować, były cmentarze żydowskie.”

Doktor Linek, autor książki, z której pochodzą te wszystkie cytaty, próbował dociec, co działo się z usuniętymi nagrobkami. Trudno to jednoznacznie stwierdzić. Wiadomo, że bywały zbierane w jednym miejscu albo, że planowano je wykorzystać gdzie indziej, na przykład przy budowie pomnika (np. Powstańca Śląskiego).⁷

CYTAT 39: (Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 358, 360)

„Dokładnie o zyskach zdobytych tą drogą poinformowała jedynie z Rybnika, gdzie nagrobki sprzedano za 200 tys. zł, a cmentarz zlikwidowano”

Ksiądz ze Starego Paczkowa: „Jako zastępca dziekana wezwał podległych mu duchownych i zakazał brania bezpośredniego udziału w akcji usuwania napisów na nagrobkach, nadmieniał, że Niemcy tego nie robili i on też nie będzie robił! Wreszcie zapytał, czy we Lwowie też usuwają nasze napisy z nagrobków. Zeznał, że dzieci, które podjęły akcję usuwania napisów

⁷ Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 357

niemieckich z cmentarzy, wyrzucił z cmentarza, gdyż robili to po barbarzyńsku."

Zabronione było posługiwanie się językiem niemieckim, groziły za to mandaty.

CYTAT 40: (Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 43, 260)

*(cytat z pisma gen. Zawadzkiego do starostówna Śląsk Opolski 20 marca 1945) „Ziemię opolską musimy całkowicie oczyścić z naleciałości niemieckiej. Na terenach tych nie może znaleźć się żadna nam obca, wroga agentura niemiecka. Na razie będziemy tolerować element niemiecki, rugując go całkowicie z życia państwowego i społecznego. Obowiązkiem starostów jest cały swój wysiłek skoncentrować na zrepolonizowaniu Opolszczyzny. Pozostałych Niemców skierować do obozów pracy i baraków, które były przeznaczone dla nas Polaków przez władze niemieckie”
„(...) w regionie, jeszcze przed wydaniem nowych rozporządzeń, odpowiednich do skali dostrzeganych zagrożeń, władze lokalne podjęły na podstawie zaleceń władz wojewódzkich starania o zlikwidowanie proniemieckiego nastawienia wśród ludności. Podejmowano je przede wszystkim przy pomocy administracji państwowej włącznie z urzędami niezespolonymi , a także przy wykorzystaniu PZZ.”*

Żeby skutecznie „wypłenić” kulturę niemiecką, nie tylko pozbawiono ludzi dostępu do aktualnej prasy, ale chciano pozbawić ich książek – nośnika kultury.

CYTAT 41: (Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 247, 248, 349, 351, 353)

„Już w pierwszej połowie 1945 r. docierały do Katowic informacje o samowolnym niszczeniu książek niemieckich przez nowych urzędników i tzw. repatriantów.”

Książki były zbierane, ale nie wiadomo, co dalej się z nimi działo.

1947-1948: „Komisje te obchodziły wszystkie lokale publiczne oraz prywatne domy i drobiazgowo przeglądały, czy nie ma w nich niemieckich książek oraz czy sprzęty domowe nie są opatrzone napisami w języku niemieckim . Na opornych bądź <nie zachowujących się odpowiednio> nakładano kary”.

23.04.1948: Komisja do Kwalifikacji Książek Niemieckich Korekta 15.06.

„Dołączono (...) szczegółową instrukcję w sprawie postępowania z książkami niemieckimi. Potwierdziła ona zalecenie wyłączenia z przekazania na makulaturę pewnych grup książek. Dotyczyło to: druków starszych (wydanych do 1800 r.) oraz rękopisów, map, albumów i rycin, a także nut; czasopism i dzienników; literatury naukowej i popularnonaukowej (poza podręcznikami szkolnymi); druków regionalnych; publicystyki i propagandy z okresu hitlerowskiego”

„Nowy starosta [katowicki], S. Torbus, sugerował tradycyjne metody: u osób podejrzewanych o <filogermanizm> powinno się przeprowadzać lotne rewizje.”

Niemcom ze wszystkich stron okazywana była niechęć i działo się to zgodnie z obowiązującym prawem.

CYTAT 42: (Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 83, 373, 374)

„Wyjściem naprzeciw oczekiwaniom odwetu były chociażby słowa Zawadzkiego o małżeństwach mieszanych: <Nie dopuszczać do smażenia się Niemczyzny w sosie polskim. Musimy sobie powiedzieć twardo, że na Opolszczyźnie wyłącznym i jedynym gospodarzem są Polacy. Niemcy to nasi wrogowie śmiertelni i zwalczać ich należy wszelkimi sposobami, jakimi będziemy mogli dysponować”

Leon Fojcik, pow. rybnicki, adiutant gen. Zawadzkiego wymienia <smutny objaw tolerowania Niemców na terenach wyzwolonych>. Przypomniał o posiadaniu przez nich zapasów żywności, którą należało skonfiskować, <a same jednostki usunąć tak, aby poznali, że Polska ma i będzie miała zawsze władzę nad tymi terenami>

„(...) władze powiatowe odnotowały następującą sytuację: urzędy i instytucje obsadzone są przez ludność napływową, a ludność śląska pełni jedynie rolę pomocniczą, pomimo podobnych kwalifikacji. Przy jakichkolwiek redukcjach, a nawet bez potrzeby, zwalniano w pierwszej kolejności pracownika miejscowego. W razie przyjmowania kogokolwiek do pracy przyjmowano osadnika bądź tzw. repatrianta.”

„W Opolu, jeszcze w 1948r., doszło do – w sumie kuriozalnej – sytuacji, kiedy to zwolniono część pracowników (<opornych i upartych>) Zakładu Oczyszczania Miasta za posługiwanie się językiem niemieckim, a pozostałych <zmieszano> z pracownikami Wydziału Technicznego, aby szybko wyuczyli się <mowy piastowskiej>. Tak więc nieznamość poprawnej polszczyzny była przeszkodą nawet w pracy śmieciarza.”

Wielu ludzi było już zmęczonych ciągłymi kłopotami, jakie spadały na nich tylko dlatego, że są Niemcami. Chcieli jednak uciec do Niemiec.

CYTAT 43: (Źródło: Bernard Linek: „Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950”; Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, DWPN, Opole 2014, s. 158, 380, 385)

„Powołując się na ogłoszony w prasie komunikat na (...) temat [indywidualnych wyjazdów do Niemiec], A. Zawadzki polecił starostom i prezydentom miast wydawać osobom zgłaszającym się <z prośbą o zezwolenie na indywidualny wyjazd> potrzebnych do tego zaświadczeń. Do pisma załączono wzór <Zaświadczenia na wyjazd indywidualny do Niemiec>. W myśl tego dokumentu, ważnego 14 dni od daty wystawieni, wyjeżdżający mógł korzystać, za opłatą, z publicznych środków lokomocji oraz przewozić 20 kg bagażu osobistego”.

„Kolejną grupą, która zdecydowanie parła do opuszczenia Polski, byli członkowie rozdzielonych rodzin, przede wszystkim żony”.

„(...) napór na emigrację w 1949 r. determinowała nie tylko pełna sprzeczności postawa władz, ale też mające miejsce wyjazdy. Praktycznie z Górnego Śląska wyjeżdżało co miesiąc kilkadziesiąt czy nawet kilkaset osób. Do lata kierowani byli do Głubczyc, a później do Wrocławia. Na początku maja zorientowano się, że z województwa Śląskiego wyjeżdża sporo osób posiadających obywatelstwo polskie, którym udawało się to po oszukaniu stosownych władz.”

W latach 1955-1959 prowadzona była akcja „łączenia rodzin”.

CYTAT 44: Źródło: <https://www.zeit.de/1970/51/wer-darf-fort-aus-polen>⁸

⁸ tłum.: Emilia Strzałek

„(...) zwischen 1955 und 1959, war es unter der Ägide des Deutschen und Polnischen Roten Kreuzes zu Familienzusammenführungen in großem Umfang gekommen. Damals reisten – meist in Sammeltransporten – rund 250 000 Menschen aus. Seit 1959 jedoch erlaubten die Polen nur noch einzelnen Deutschen, das Land zu verlassen. Sie bauten mit einem komplizierten Antragsverfahren und drastischen Passgebühren hohe Hürden auf, bei deren Überwindung das Deutsche Rote Kreuz nur noch in einzelnen Fällen helfen konnte. Zwar konnten auch unter diesen schwierigen Umständen immerhin noch 118 000 Deutsche zu ihren Verwandten in die Bundesrepublik ausreisen, aber das Tempo der Familienzusammenführung verlangsamte sich so sehr, dass viele, wenn sie nicht überhaupt auf Anträge verzichteten, auf den Sankt-Nimmerleins-Tag hätten warten müssen.“⁹

„(...) W latach 1955-1959, pod egidą niemieckiego oraz polskiego Czerwonego Krzyża, doszło do łączenia rodzin na dużą skalę. Wówczas wyjechało, głównie w transportach zbiorowych, okragłe 250 000 ludzi. Jednak od roku 1959 Polacy zezwalali tylko nielicznym Niemcom na opuszczenie kraju. Wprowadzono utrudnienia w postaci skomplikowanego postępowania wnioskowego oraz drastycznych opłat za wystawienie paszportu, wobec których Niemiecki Czerwony Krzyż tylko w nielicznych przypadkach faktycznie mógł udzielić pomocy. Wprawdzie wobec tych trudnych okoliczności nadal 118 000 Niemców mogło wyjechać do krewnych w Republice Demokratycznej, lecz tempo akcji łączenia rodzin tak zmalało, że wielu, jeśli nie zrezygnowało całkiem ze składania wniosku, musiało czekać na <Święty-nigdy>“

Kto mógł wyjechać do Niemiec w ramach akcji łączenia rodzin? Wyodrębniono pięć kategorii:

1. Współmałżonek do Współmałżonka,
2. Dzieci do Rodziców
3. Rodzice do Dzieci
4. Chorzy, inwalidzi lub osoby całkowicie odizolowane w polskim otoczeniu
5. Ciężkie przypadki, na przykład wdowy wojenne, które w Republice Federalnej miałyby prawo do świadczeń¹⁰

Czy znacie przypadki, kiedy ktoś z Waszej miejscowości albo spośród Waszych krewnych wyjechał do Niemiec właśnie w ramach akcji łączenia rodzin?

⁹ Źródło: <https://www.zeit.de/1970/51/wer-darf-fort-aus-polen>

¹⁰ Źródło: <https://www.zeit.de/1970/51/wer-darf-fort-aus-polen>

Po roku 1970, czyli po przyjeździe Willy Brandta do Polski, nastąpiło nieznaczne polepszenie stosunków polsko-niemieckich. Willy Brandt uzyskał od Edwarda Gierka zapewnienie umożliwienia wyjazdu do Niemiec osobom chętnym, ale na zasadzie zależności od państwa. Za każdą „wypuszczoną” osobę Polska dostawała od Niemiec pieniądze.

Nie wszystkim zezwalano na wyjazd. Ci, których wniosek spotkał się z odmową, musieli się liczyć z konsekwencjami jego złożenia, szczególnie w miejscu pracy. Osoby wyjeżdżające zmuszone były do pozostawienia swojego majątku państwu polskiemu.

W latach 80-tych nastąpił swego rodzaju exodus w stosunkach polsko-niemieckich, mianowicie wprowadzono ułatwienia w polityce paszportowej.

Jeżeli konsekwentnie tworzyliśmy nasz asocjogram, pod koniec lekcji powinien on wyglądać mniej więcej tak:

